

D316 f

0-10

15 12446944

UNIVERSITY OF BRISTOL

MEDICAL
LIBRARY

SHELF

D.A.

D3

247 110

SHELF

D.A.

JOANNIS BRUNONIS, M. D.

DE MEDICINA PRAELECTORIS,

SOCIETATIS MEDICAE PRAESIDARIÏ,

ANTIQUARIORUM

APUD SCOTOS

AB EPISTOLIS LATINIS,

ELEMENTA MEDICINAE.

EDITIO ALTERA

PLURIMUM EMENDATA,

ET INTEGRUM DEMUM

OPUSEXHIBENS.

EDINBURGI:

Excudit C. DENOVAN.

M, DCC, LXXXIV.

UNIVERSITY
OF CHICAGO
1952

R A E F A T I O

AB hujus operis scriptore viginti amplius anni; discendo, docendo, nullas medicinae partes non diligenter scrutando, consumpti. Quorum annorum quinque primi, aliunde accipiendo, accepta cognoscendo, credendo; quasi pretiosam possessionem, occupando; proximum lustrum, singula clarius explanando, subtilius excolendo, poliendo; tertium dubitando, quia nihil ad mentem procefferat, aligendo, cum multis claris viris, cum ipso vulgo, pro incerta penitus et incomprehensibili salutiferam artem deplorando; sine fructu, sine dulcissima rerum menti, luce veri, praeteriere, tantaque caduci et brevis aevi mortalis pars, tam opima, periit. Solo quarto lustro, veluti viatori, ignota regione, perditis viae vestigiis, in umbra noctis erranti, perobscura quaedam, quasi prima diurna, lux demum adfulsit.

Decimo tertio abhinc anno, cum ille XXXVI aetatis ageret, in primam podagrae accessionem incidit. Plurimos ante annos bene vixerat, nisi quod paucis ante morbi adventum mensibus tenuiore solito victu se continuerat, circiter XL diebus cursum suum morbus absolvit, nec, nisi sexto dein anno, ac tum quoque, post aliquot tenuis praeter solitum victus menses, re-

petivit.

petivit. Firmissima erat aetas, habitus, excepta podagrae labe, et inducto per insolitam abstinentiam debilitatis aliquanto, bonus. E plethora et nimio vigore pendere morbus, ex veteri medicorum opinione, dicebatur. Materia e genere plantarum pro cibo praecipiebatur, vinum vetabatur. Quo cum cura facta, morbus non rediturus promittetur. Totus in hac administratione exactus annus. Intra quem quatuor violentissimae, dolentissimae, longissimae, accessiones acciderunt, annus claudicationem inter et cruciatum, praeter XIV dies, divisus. Unde tantae turbae, si sanguinis abundantia et nimius vigor in causa esset, quaeri coeptum. Cur XII, XV ante annis, cum sanguinis, vigoris, plus suberat, morbus non incidisset, et, post magnam et satis longam de victu remissionem, demum prodiisset, cur inter primam accessionem et has recentes, quo tempore ad solitum victum uberem reditum erat, tantum temporis intervallum intercessisset, jamque bis, post victus in parciolem mutationem, propediem contigisset? Haec omnia reputabantur. Tandem hujus quaestionis solutionem major altera expediit. Quid prima vitae parte cibi, potio, et similia alia vitae adjumenta, faciunt? Robur dant. Quid postea? Minus usque minusque. Quid sub vitae finem? Adeo non amplius roborant, ut manifeste debilitent. Quin et, iisdem, quibus ante sustentatur, praesidiis tandem vita, plerumque morborum interventu, finitur.

Cum morbi prius, dein mors sic, non ex inopia, sed vitae praesidiorum copia, incidant, debilitatem tamen morbi causam deprehendebat, et, non debilitantia, sed roborantia, in auxilium esse querenda, videbat.

P R A E F A T I O. III.

bat. Hanc igitur indirectam debilitatem nominandam putabat. (XXVIII. ad XXXVI.). Roborandi ratio ita feliciter per biennium cessit, ut hujus sine levissimam tantum accessionem expertus sit. Quae ne quarta pars cujuslibet priorum quatuor erat. Verum nullus medicus inficias ibit, quin talis morbus, qui quater uno anno recurrerat, saepius, quam pro hac ratione, biennio proximo sub eadem curatione, recurrisset, nec, binas singulis annis adjicere, nimium esse putabit. Mitis accessio, quarta parte, gravioribus minor erat. Multiplica igitur XII per IV, et ea computatione levati morbi ratio e quadragenis et octonis ad singula redibit. Ut primo anno solis cibus e plantis usus erat, ita hoc biennio solis fere carnis, et quam maxime alentibus, utebatur. Optimum genus eligebat, in copia parcebat.

Juvenis, qui apud illum habitabat, et asthmate gravissimo laborabat, eodem modo curatus, pro quotidiano morbo unam tantum accessionem exacto biennio passus est.

Postea, cum saepe ei objectum esset, ideo podagram in debilitate positam non esse, quod comes ejus inflammatio esset. Hanc quoque in debilitate positam neutiquam dubitans, periculum veri fecit. Invitavit amicos ad prandendum, bibit hilariter, et intra duas horas, ejus pedis, quo impransus tangere pavimentum prae dolore nequierat, integerrimus usus restitutus est. Unde asthenicam quoque esse inflammationem videbat. Talesque deinde gutturis in cynanche putrida, in gangraenosa, in rheumatologia, quae perpesam rheumatismus longus nominatur, et in fine typhi

IV. P R A E F A T I O.

typhi, quae cerebrum interdum adficere creditur, dummodo adficiat, inveniebat.

Cum podagra canalem alimentarium, maximeque ventriculum, adficiat, et saepe turbis, dyspepticarum consimilibus, grassetur; ecqua ei cum iis esset adfinitas, scire cupiens, has aequae ac illam, stimulantibus auxiliis cedere, animadvertibat. Quin et omnes illic spasmodicos, omnes convulsivos, omnes fere pueriles, morbos ejusdem notae esse, dein comperiebat.

Porro eosdem spasmodicos et convulsivos adfectus, etiam in motus voluntarii instrumentis investigans; eandem eorum quoque naturam, sed vehementia majorem, ut in variorum corporis extrinsecus locorum spasms et doloribus, item in ipsa epilepsia, in ipso tetano, detegebat. Eaque ratione ingentem adfectuum numerum, in quibus, tanquam inflammatorii fuissent, scalpellus sine fine strictus erat, e sanguinis penuria et aliis debilitatis causis pendere, et non sanguinis, non aliorum humorum detractionibus, sed repletionem et restitutum robore tollendos, perspiciebat.

Primo quoque tempore, ad accessiones podagrae solvendas, vino et consimili potione valida, item alente cibi materia, nempe carnea condita, contentus; potentiorum remediorum usum differebat. Quae utique nuper mira cum felicitate expertus, toties accessiones repellendi, valetudinemque simul firmandi, quoties repeterent, haecenus adeo desideratum desperatumque arcanum per opium deprehendebat, quod in se et aliis saepius effecit. Jam tertius annus agitur et prope exigitur, ex quo frustra ipsius cum morbus revisit.

Similibus

P R A E F A T I O.

Similibus curationum exemplis edoctus, sanguinis profluvia, quae haemorrhagiae dicuntur, non e plethora et vigore, sed e sanguinis penuria, et aliunde nata debilitate pendere, comperiebat, eoque phlogisticorum, ubi in prima editione disposita erant, numero rejecit, inter asthenicos in secundo operis volumine collocanda. Sanguinis enim detractionem, varias purgationes, inediam, frigus, et sedantia, quae dicuntur, noxae; stimulatricem curationem solam saluti, esse cernebat, ipsumque vinum et gallicum spiritum, quae adeo nocentia judicata erant, potentissime omnium morbos solvere, reperiebat. Qua re comperta; in omnibus morbis, ubi sanguis abundare visus aliis erat, eum deficere, et ex eo, aliorumque stimulorum, defectu, debilitatem causam, remedia stimulantia, pro causae magnitudine, esse disciebat.

Eandem febrium, tam intermittentium, quam continuarum, causam et curationem, adfulgente e mendendi ratione luce, cognoscebat.

Et sic paulatim, a natura, circa patulum asthenicorum morborum orbem, quasi manu ductus, omnes in eadem causa, nempe, debilitate, pendere, omnes eodem remediorum, nempe, stimulantium, genere, solvendo, et neque causam neque curationem, nisi magnitudine, differre, percipiebat.

Quod ad phlogisticos morbos attinet, quorum neque causae, neque curationis, rationem alii viderant, in iis inflammationem non causam, sed effectum, esse, et causa, nempe diathesi, nec ea quidem, nisi perquam vehementer, nasci jamdudum intellexerat. Deinceps ca-
tarrhum

vi. P R A E F A T I O.

tarrhum non a frigore, ut vulgo judicatur, sed a calore, et reliquis notis stimulis, effici, a frigore, et alijs auxilijs debilitantibus, solvi, in se ipso experiebatur. Quod repertum eum ad catarrhalia in rubeola symptomata aestimanda ducebat, ubi maximum virum, qui phlogisticorum morborum curationem tantum promoverat, asthenicorum ignarus erat, ab alexipharmacis medicis seductum sentiebat. Cumque ea symptomata maxime periculosa morbi pars sint, igitur eorum vera curatio non totius morbi curationis plurimum interesse non poterat. Quo factum est, ut refrigerans et antiphlogistica curatio, postquam ejus periculum factum est, aequè in rubeola ac variola, prodesse sit comperta. In phlogisticis morbis causam illustravit, curationem amplificavit, ditavit, explicavit, ad certum principium reduxit. Communes omnes morbos in duas formas, phlogisticam seu sthenicam, et asthenicam seu antiphlogisticam, distribuit. Illos in nimia incitatione, hos in deficiente consistere; illos debilitantibus, hos stimulantibus auxilijs tolli; utrorumvis noxas excitantes alterorum auxilia, et contra, esse, et ea eodem opere, ac potestates secundissimam valetudinem creantes, agere, tantummodo magnitudine differre, demonstravit. Eandem ad plantas extendit doctrinam. Principium, quod omnes partes illustrant et confirmant, proposuit. An igitur ars conjecturalis, sibi parum constans, et longe plerisque sui partibus falsa, incertam demum, quae vitae dici possit, scientiam est re-
daeta?

E L E M E N T A
M E D I C I N A E.

P A R S P R I M A

ET RATIONALIS:

C A P. I.

I. **M**EDICINA est, secundam animan-
tium valetudinem tuendi, ad-
versae occurrendi ac medendi, scientia:

II. Idem, ad plantas conversum, studi-
um, Agricultura nominandum.

III. Secunda valetudo est, omnium ac-
tionum jucundus, facilis et justus usus:
Jucunditas, nisi metaphorice, minus ad
plantas pertinet.

IV. Adversa valetudo in omnium, aut
aliquarum, exercendarum molestia, diffi-

A

cultate,

cultate, aut perturbatione, consistit. Haec morbos respicit.

V. Morbi sunt vel universo corpori communes, communes dicendi; vel aliqua parte contenti, locales nominandi.

VI. Illi ab initio communes semper sunt; hi tantum in cursu, idque rarius. Illis semper opportunitas (VIII.), his nunquam, praedit. Illorum communitas ex vitae principii labore est, horum ex offensa locali. Illorum curatio in totum corpus, horum in partem aegram, dirigitur.

VII. Ad medici officium attinent communes omnes, et localium quotquot, adfecta prius parte, caeterum demum corpus, cum aliqua perpetuorum similitudine, secus habent.

VIII. Opportunitas ad morbos est corporis status, a secunda valetudine ita recedens, ad adversam ita vicinus, ut illius adhuc, quam insidiosè simulat, contineri finibus videatur.

IX. Hi status (III. IV. VIII.) animalium vita sunt; cui haud absimilis plantarum, sed imperfectior, est.

C A P. II.

X. In omnibus vitae statibus (IX.) homo et reliquae animantes a mortuis se, vel alia quavis inanimi materia, hac sola proprietate differunt; quod externis rebus, et quibusdam sui propriis actionibus, sic adfici possunt, ut ipsis vivis propria, suae actiones, efficiantur. Quod dictum, quicquid in rebus vitale est, comprehendit, eoque ad plantas pertinet.

XI. Id (X.) facientes res externae fere omnes sunt, calor, victus, sanguis, hinc segregati humores, et aër. Venena et contagiones incertius eodem spectant.

XII. Corporis ipsius actiones idem (X.) praestantes, contractio muscularis, sensus, et cerebri in cogitando, et adfectus ciendo vis, sunt.

XIII. Earum rerum et actionum (X. XI. XII.) sublato opere, mors certa: Nihil fere aliud vitae necessarium.

XIV.

E L E M E N T A

XIV. Proprietas (X.), per quam utraeque (XIII.) agunt, Incitabilitas dicenda ; ipsae Potestates incitantes nominandae, Vocabulo corpus, tam corpus simpliciter dictum, quam etiam mente, animo, vel anima, peditum, significatur, systema vulgo dictum.

XV. Potestatum incitantium communis effectus, sensus, motus, mentis actio, et animi adfectus, sunt. Qui effectus cum unus idemque sit ; omnium igitur potestatum opus unum et idem quoque esse, nec aliarum aliam actionem existere, concedendum.

XVI. Potestatum incitantium, in incitabilitatem agentium, effectus Incitatio nuncupandus.

XVII. Eaedem, quoniam aliae manifestis impulsibus agunt, idem aliarum effectus eandem operis rationem arguit, et omnibus vis agendi quaedam inesse videtur, stimulatrices adpellandae.

C A P.

C A P. III.

XVIII. Quid sit incitabilitas, quoque pacto ab incitantibus potestatibus (XIV.) adficiatur, ignoratur. Sed, quicquid est; vel ejus aliquantum, vel ejus vis aliqua, unicuique vivere incipienti tribuitur. Tributi five vis, five copia, in aliis animantibus, et iisdem aliàs, alia est. Partim ob incertam rei naturam, partim ob sermonis communis egestatem, item hujus doctrinae novitatem, incitabilitas modo abundare, cum stimuli parum admotum est; modo deficere, exhauriri aut consumi, cum is vehementius incubuit, passim deinceps dicetur. Tam hic, quam aliàs, ubique rebus veris standum; lubrica causarum, utpote fere incomprehensibilium, quaestio, venenatus ille philosophiae anguis, cum cura fugienda. Nequis igitur, per modo relata dicta, incitabilitatis naturam respici; aut, an materia sit, et sic modo

modo augeatur, modo imminuatur; an adhaerens materiae facultas, nunc vigeat, nunc langueat, definiri; aut ullo modo reconditam quaestionem attingi, quod magno scientiae malo semper fere factum, interpretetur.

XIX. Quoniam incitabilitatis aliquantum, quamvis exiguum, semper in vita subest (X. XIII.), nec potestatum incitantium actio, validior, imbecillior, unquam deest; omnibus igitur his vis stimulatoria (XVII.) major, minorve, nimia, justa, deficiens, inesse judicanda. Magna sanguinis copia nimis stimulat, eoque morbos, in nimio stimulo positos, concitat; sed e jusdem penuria, quamvis debilitans, et morbos, quos debilitas causa continet, adducens, etiam stimulare, tantumque eominus, quo ipsa major fit, intelligenda. Eademque omnium potestatum incitantium ratio; nisi quod venena et contagiones (XI.) excipi posse videntur. Sed

XX. Venena aut non faciunt communes, (V.) de quibus hic agitur, morbos; aut, si faciant, idem, quod solitae potestates (XIV.)

(XIV.), agendo, ejusdem arguuntur operis.

XXI. Aliae contagiones morbos, in nimio stimulo (XVII.), aliae in debilitate (XIX.), positos, comitantur. Quos utrosque si non solae contagiones, sed solitae etiam in stimulo positae, noxae, quod constat, conjuncto opere creant; ideo, quoniam idem hac in re effectus est, eadem quoque causa, id est, eadem utrarumque operis ratio, fit, necesse est. Quin et minus solitis noxis contagiones valere posthac demonstrabitur. Eodem pertinet, quod auxilia nulla, praeter illa, quae pendentibus e solitarum noxarum opere morbis medentur, a contagionibus illatos tollunt. Denique magna debilitandi in quibusdam contagionibus vis non magis, quam e frigore par aut major debilitas suboriens, diversam actionem arguit.

XXII. Quoniam solae potestates communes (XV.) omnia vitae creant, et solum earum opus stimulans est (XIX. ad (XXII.)); in stimulo igitur omnia quoque

que vitae, omnis five secunda, five adversa, valetudo, nec in ulla alia re, consistunt.
Et

XXIII. Potestatum effectus (XV.), incitatio, continens vitam causa, citra certos, quibus perire mox dicetur, fines, pro stimuli (XXII.) magnitudine, suboritur; quae secundam valetudinem mediocris, major nimii stimuli, morbos, minor in deficiente hoc, seu debilitate, positos, efficit.

XXIV. Haec incitabilitatis (XIV.) et incitationis ratio est; ut, quo potestates imbecilius egerint, seu stimulus minor fuerit, eo magis incitabilitas abundet; quo validius stimulus incubuerit, eo illa exhaustior subsit; illic admotus stimulus incitationis plus, hic minus, usque suscitet. Ad illud illustrandum, puer aut sobrius exiguo, cui nondum assueverunt, stimulo, summam, quam capere possunt, incitationem cito nanciscuntur; hujus exempla sint adultus aut potator. Sed eodem pertinent omnes potestates, huc parum, illuc nimis, incitantes.

XXV. Ut incitatio, ex incitantium potestatum

testatum (XIII.) stimulo, non sine incitabilitate (X. XIV.), nascitur, sic haec stimuli et incitabilitatis inter se ratio reperitur; medijs stimulus, mediam quoque, seu semiconsumptam, incitabilitatem, adficiens, summam parit incitationem. Quae tanto minor usque subnascitur, quanto vel major ille, vel haec cumulatior, justo sit. Hinc juventutis vis, pueritiae et senectutis infirmitas. Hinc, intra modicum magis temporis intervallum ex medio vitae genere vigor, e largiore, parciore, debilitas.

XXVI. Quod cum ita sit, suus cuique aetati, suus cuique habitui, si incitatio rite regatur, vigor est. Pueritia et ea, quam incitabilitatis copia facit, imbecillitas, exiguum stimulum, recipit, minore languet, majore fatigatur. Senectus et ea, quam incitabilitatis defectus creat, infirmitas, largum stimulum postulat, parciore dejicitur, obruitur largiore.

Hinc (XXVI.), quo abundantior incitabilitas est, eo facilius saturatur, minus stimuli recipit. Quae stimuli impotentia

eo procedit, ut minimus demum suffocet. Contra, quo plus incitationis detritum est, eo etiam usque stimuli minus patitur, donec minimus vitam extinguat.

XXVII. Sed certi fines, intra quos haec (XXIII. ad XXVII.) fiunt, sunt. Sic, ut dictum (XXV.), suboriens incitatio duabus conditionibus finitur.

XXVIII. Quarum altera est exhausta, vehemente stimulo, incitabilitas. Nam omnes incitantes potestates eo magnitudinis stimulatricem vim perferre queunt, ut nulla deinde sequatur incitatio. Quod ideo fit, quia corpus stimulo amplius recipiendo impar evadit; alio verbo consumpta incitabilitas est.

XXIX. Hic incitationis, exhausta stimulo incitabilitate, finis, vel pro tempore, vel extremus, esse, et vel e breviori stimuli magni mora, vel minoris diurnitate, nasci. Utraque res eodem redit, magnitudine stimuli brevitatem, longinquitate mediocritatem, pensantibus. Ex illo subitum, ex hoc tardius, praecedentibus morbis, fatum, et etiam si vel justissima incitationis

excitationis mensura servaretur, serum demum, supervenit.

XXX. Quaevis potestatum (XXII.) id efficit, certius plures aut omnes. Ebrietas, crapula, sudor, languor, calor, sive solus, sive frigori succedens, mentis et animi post cogitationem aut graviolem adfectum hebetudo, denique somnus, omnia, stimuli magni, incitationem exhaurientis, (XVIII.) brevitatem subsequuntur. Imbecillitas senilis, hujus notae morborum periculum, hique ipsi, diurnitatem minoris excipiunt. Utriusque ultima linea mors.

XXXI. Confectam quolibet uno stimulo incitabilitatem novus quilibet elicit. Sic lautius pransum, item vel corpore, vel mente, delassatum, eoque in somnum ruentem, potio valida; hac dormiturientem diffusibilior opii stimulus; oppressum etiam hoc altior et diffusibilior, si quis est, recreabunt. Itinere fessum carmina in saltationem et tripudia; fugiens sic amata, ut ejus consequendae spes sit, in cursum,

sum, concitabunt. Aspera lectione languidum gratior oblectabit.

XXXII. Incitabilitatis, prius stimulis confectae, dein novis resectae (XXX.), consumptio, difficillima reparatu est; propterea quod, quo plus ad summam stimulantis operis incubuerit, id est, plures stimuli adhibiti sint, (XXIV.), eo minus ad recentes alios, quarum opere cessans incitatio resuscitetur, sic superest aditus. Utque ire ad mortem consumpta uno quovis stimulo, puta, vino, incitabilitas potest; ita eum eventum certius plurimum vehementia trahet.

XXXIII. Qui casus (XXXII.) eo praecipuus magis est, quod incitabilitatis jactura, postquam certum modum superarit, irreparabilis demum evadit, cum nihil ad salutem, id est, incitationem idoneam reponendam, praeter id ipsum, quod jacturam fecit, scilicet, nimia jam stimulantis operis vis, plus stimuli respuens, superfit. Exemplo sit ejus, qui in dimidio ebrietatis adhuc cursu subsistit, et, ejus, qui prope totum confecit, curatio. Nam,

XXXIV.

XXXIV. Ea ejusdem (XXXIII.) jacturæ demum natura est, ut, nisi magno stimulo, sed eo, qui ipsam intulerit, minore, dein etiam minore, vitæ usque consulatur, donec per mediocrem, qui naturæ convenit, stimulum, vel paulo majorem, tandem succurri vitæ possit, ad mortem protius ruat. Difficilis ebriorum, gulosorum, morbis implicitorum, curatio satis hoc evincit. Eodemque omnium potestatum, nimis stimulantium, ratio pertinet.

XXXV. Sic exhausta stimulo incitabilitas (XXVI, ad XXXV.) debilitas est, hoc indirecta dicenda, quod non deficiente, sed superante, stimulo nascitur.

XXXVI. Toto ad indirectam debilitatem cursu, primus cujusque stimuli impetus proximo, hic eum sequente, et sic deinde, ad extremum, qui non amplius (XXV, XXXII.) incitat, minus usque, proque magnitudine vel diuturnitate, quanvis semper aliquid addit (XXVI.), evalet (XXVIII.)

XXXVII. Idem cursus (XXXV.),
imminuta

imminuta subinde incitatione, aucta pro ratione incitabilitate, et, ut stimuli validius agant, efficiente retardatur, indirecta debilitas prohibetur. Sint exemplo, subinde frigida lavatio, subinde, ut post crapulam, ciborum mediocritas, et similis per omnes alios stimulos remissio.

XXXVIII. Altera, finiens incitationem, conditio (XXVI.), est potestatum incitantium iusto minor, eoque inhabilior stimulo, potestas. Qui casus, quoniam stimulo deficiente, incitabilitate superante, nascitur, ab altero, hujus defectum, illius abundantiam, ponente, nec non ob usum, distinguendus. Omnes potestates incitantes (X. XI. XII. XIII.) adeo deficere stimulum possunt, ut id efficiant. Omnes igitur ad illustrandum pariter, et confirmandum illud pertinent.

XXXIX. Abundat hic, quia, subductis stimulis, non exhauritur (XXIV. XXV. XXXVII.), incitabilitas. Sic in frigida lavatione (XXXVI.), caloris stimulo, eoque universorum summa, deficiente, incitatio deminuitur,

deinuitur; incitabilitas, ut stimulo minus consumpta (XXV.), crescit. Idem de famelicis, de aquae potoribus, de aliunde refrigeratis, de attenuatis, de quietis, de incogitantibus, de animi dejectis, dicendum.

XL. Ut, crescente incitabilitate, incitatio, pro crescendi ratione, decrescit, (XXIV.), sic ad mortem usque, id fieri perpetuum est. Quam rem frigus, fames, humorum jactura, quies (XXXVI.), animi dolor, et omnia, declarant. Quorum singula, quotius urgent, in mortem rapide tendunt. Quod si frigus quandoque stimulare videtur (XXXIX.), id non, pro justo frigore, sed, vel nimium calorem minuendo, et ad justam temperiem stimulatricem redigendo, vel aëris ad corpus aditum expediendo, vel incitabilitatem, nimio stimulo decrefcentem, cumulando, stimuloque sic, languidius jam agenti, vim suppeditando, (XXXVI.) praeferat. Similique modo, si reliqua (XXXVIII. XXXIX.) relata, quandoque juvant, id, simili opere, peragunt. Hujus frigoris
operis

operis exemplum est, in plaga torrida, ubi verum vix parabile frigus est, refrigerantium, quae dicuntur, in febribus usus, item resoluti calore scroti per frigus condensatio: Eundemque aliorum, quae (XXXVII. XXXVIII.) relata sunt, effectum esse, debilitas omnis, frigore, fame, humorum jactura, animi dolore, mentis, corporis, otio, perpetuo crescens evincit.

XLI. Cujuslibet unius stimuli defectum, et, pro rata parte, incitabilitatis abundantiam, quilibet alter pro tempore, quodamque tenus, saepe cum magno corporis bono, pensat. (XXXI.) Sic minus pransum laetus nuncius reficit, parum interdii corpore, mente, exercitatum, insomnemque noctem acturum, valida potio consopit. Hujus deficientis opitum vice fungitur. Veneris inopiam Bacchus, hujus Venus, sublevat, uterque ex alterius defectu languorem invicem pellens. Idem de stimulorum, arte magis, quam natura, desideratorum, usu dicendum. Tobaccae, trahi naribus solitae, desiderium, versus ejusdem in mandendum

dum usus, explet; ex hujus inopia natum languorem ejusdem vapor, ore diffusus, aufert. Quin et, actionibus saepe pro tempore laesis, et hinc ad quosdam consuetos et naturales stimulos aditu negato, iis alii, minus soliti, minus naturales, suffecti, eo usque vitam sustentant, donec, restitutis actionibus, reducta naturalium stimulorum cupiditate, hiisque jam naturalem pro consuetudine vigorem tueri valentibus, valetudo confirmetur.

XLII. Ut sic abundans (XLI.), pro cujusque stimuli defectu, incitabilitas, per omnes quasi gradus, a minima ad maximam sui copiam, quodam tenus alio stimulo deteri, dein alio, periculumque arceri, potest, donec ejus summa ad eam, que secundae convenit valetudini, deducatur; ita, quo plus incitabilitatis abundet, id est, quo plures stimuli summoti sint, vel potentissimi cujusque major inopia fuerit; eo minus ad illam incitabilitatis, in qua vitae vigor positus est, mediocritatem perfugium datur; eoque magnitudinis imbecillitas, eo abundantiae incitabilitas, pervenire
 C possunt,

possunt, ut irreparabilis demum evadat (XXXIII.) incitatio. Nullius potestatis debilitantis usus non hoc illustrat et confirmat, ut in frigore, fame, siti, item in febribus, videre est.

XLIII. Haec abundans incitabilitas adeo praeceps ad mortem ruit, ut sola salutis redintegrandae ratio sit, eam, stimulo perquam exiguo, vixque ejus, qui ipsam fecerit, exiguitatem superante, primum adgredi; dein, detrita jam abundantiae parte, paulo validiore uti; tum prout illi etiam plus detritum sit, etiam validiore hoc progredi; et sic, quicquid supervacuum fuerit, id usque detrahere, dum ad mediocritatem salutarem demum perveniat. Qui status debilitati ex incitabilitate detrita (XXXII. XXXIII. XXXIV.), et mortis illinc periculo, contrarius opponitur. Sic fame laborans, non pleniore cibo; cum siti longa conflictans, non hauustu liberiore, protinus, sed micatim et guttatim prius, dein paulatim benignius, currandus: Frigore torpens paulatim calore fovendus. Tristissimo cuique paulatim
lacta

laeta nuncianda. Canensi cladi superflitis salus per ambages matri, primum ut ancipite rumore, dein paulo certiore, tum etiam certiore nunciata, denique veluti nullam jam dubitationem recipiens, erat exponenda; novissime ipse mulieri, aliis quoque stimulis una firmatae, et falerno refectae, tradendus. Initio febris quam in sine, in eadem leniori quam graviori, in minoris infirmitatis morbis quam febribus, stimuli plus utendum, sed ita, ut modo dictum est, incipiendum, ita progrediendum.

XLIV. Nam, quoniam omnis vita in stimulo posita est (XXII.), huiusque pariter copia et inopia morbos, et pro utriusque, five copiae, five inopiae, magnitudine, procreat (XXIII.); sic utriusque a recto deflexionis auxilia, deflexionis aptanda magnitudini, sunt, magnaeque, delibitati, seu, quod eodem redit, multum abundantanti incitabilitati (XXV. XXVI.), magna per curationis cursum stimuli summa, sed tanto minus quovis tempore, quanto abundantior incitabilitas fit (XXVI.), admovenda.

XLV. Debilitas, stimuli defectu nata,
recta

recta nuncupanda est; propterea quod, nulla noxa posita, sed necessariis vitae praesidiis negatis, incidit (XXXV.).

XLVI. Per totum rectae debilitatis cursum uniuscujusque stimuli defectus defectu majore, hic etiam majore, crescens ad debilitandum magis usque potest, donec eo demum perveniatur, ut nulla deinceps incitatio suboriat. Quae nunquam igitur (XXVI.), imminuenda est, debilitas augenda, scilicet, ut, cum ulata sic incitabilitate, novus stimulus additus tanto validius agat (XXV.). Quoties enim id fit, vitiatus status augetur, et, si magna forte debilitas est, augmen ejus mortem adducere, non vires augere, periclitatur. Atque, etiam in mediocri debilitate, propter stimuli, quam nimia incitabilitas recipit, exiguitatem, plus ex aucta incitabilitate damni, quam ex aucto stimulo fructus, accipit incitatio. Dum enim magna debilitas, et, ad arbitrium, pari potest, ex insequente stimulo creanda incitabilitas arctis finibus continetur. Exemplo fit frigida lavatio in hydrope, in podagra, in febribus, in
jam

jam ante refrigeratis, omnique infirmitatis genere. Et quis famem, quis moerorem, quis mentis imbecillitatem, quis e quiete natum languorem, et inopiam sanguinis, hos rectae debilitatis status eo consilio superinducendo, tractaret, ut aliquem ex exiguo perquam stimulo (XXV. XXVI.) in curatione fructum accipiat? Incitabilitatis ad accumulatio indirectae debilitati tantum convenit (XXXVII.).

XLVII. Ut rectae igitur debilitati recta nunquam, vana fructus ex novo stimulo spe (XLVI.), sic nec indirecta, addenda est.

C A P.

C A P. IV.

De Incitabilitatis sede, et effectibus,

XLVII. Incitabilitatis in animato corpore sedes, materia nervosa medullaris, et firmum musculare, est, genus nervosum, dicenda. Cui insita incitabilitas non in alia sedis parte alia est, nec ex partibus constat, sed una toto corpore et indivisa proprietas. Quam rem, sensus, motus, mentis et animi (XV.) actio, protinus, temporis puncto, nec ulla succedentis operis serie, a potestatibus incitantibus suborientia, firmant.

XLVIII. Generis nervosi alii parti alia potestas incitans, nulla omnibus simul, admovetur; ita tamen ut universam incitabilitatem unaquaeque protinus adficiat.

XLIX. Earundem potestatum nulla non semper aliquam partem magis, et alia aliam, quam caeteram quamlibet, adficit;

ficat: Affecta pars ea plerumque est, cui quaeque potestas recta admovetur. Rursus adfectum partis, universo corpore diffusus, toto coelo superat.

L. Quantum pars magis laborans, quantum reliquum omne corpus, adficiantur; illius adfectu cum tot minoribus conjunctis, quot pares reliqui corporis partes sint, comparato, aestimaveris. Sit major partis adfectus ut VI. uniuscujusque minor ut III. Minus laborantium partium numerus esto M. Tum parte contenti adfectus, ad totius reliqui corporis adfectum, ratio erit ut VI. ad M M M. Quam rem, aut ei simillimum aliquid, noxae excitantes, in totum corpus semper agentes, et earum effectum auxilia toto corpore depellentia, in omni morbo communi, confirmant.

LI. Sic summum corpus frigus, ventriculum aut reliquum canalem eundem victus, vasa sua sanguis et reliqui humores, vasa et musculorum fibras labor quiesque, cerebrum animi adfectus ac cogitandi vis, quodque magis, quam parem caeteram
quamvis

quamvis partem, commovent. Quod ita esse, omnia corporis animati declarant.

LII. Majorem partis incitationem indicant, effluens primum exercitati fronte, in secunda valetudine sudor, perspiratio, cohibita, in morbis inflammatio vel ad hanc adfectio vicina, delirium. Minoris argumenta sunt, perspiratio nimia, sine labore sudor, maxime frigans et spissus, aliae excretiones fusae, spasmus, convulsio, nervorum aliquorum resolutio, mentis imbecillitas, confusio, delirium.

LIII. Ut potestatum communium, five nimis, five juste, five parum, incitantium, opus aliquantulo magis in partem aliquam, quam aliam quamvis, (XLIX. ad LIII.) dirigitur; ita id ejusdem in illa parte, ac in reliquis, generis sit, pariterque, ac commune, aut superet, aut conveniat, aut deficiat, sed nunquam ei contrarium opponatur, necesse est. Nam, cum eadem potestates incitantes, eadem ubique incitabilitas, sint, id est, eadem universa causa; idem quoque effectus non esse non potest. Non igitur unquam in parte incitatio sub imminuta

minuta communi, augetur, aut, hac aucta, imminuitur: Nulla hic, nisi magnitudinis, differentiâ est; nec ex una causâ diversi effectus esse possunt.

LIV. Nullus igitur adfectus communis (V. VI.) in parte, sedet, omnes totum corpus occupant, quia, cum inaequalitate (XLIX. ad LV.) relata, in omnibus universa incitabilitas adficitur.

LV. Nec partis, magis laborantis (XLIX. ad LV.), adfectus primus est, dein per reliquum corpus diditur; quoniam, cum primum adfecta ubivis incitabilitas est, ubique quoque protinus, propterea quod una et indivisa est (CXLVII.), adficitur.

Utramque rem (LIV. LV.) confirmat lius potestatis incitantis opus non aequè cito omnia corporis, ac partem quamlibet, commovens; confirmant adfectus morborum communes, aequè mature toto corpore, ac ulla in parte, et plerumque prius, prodeuntes.

LVI. Omnis loco contentus, quantumvis formidabilis, in morbis communibus, ad-

D

fectus

fectus, adhaerentis toti corpori mali pars tantum habendus, et non in locum, sed corpus latius, auxilia dirigenda (L.)

C A P.

C A P. V.

De Contractione et Effectibus ejus.

LVII. Se contrahendi, qua fibrae musculares praeditae sunt, facultas integra et valida, quemadmodum ab incitatione pendet (XV.), ita hujus respondet magnitudini. Hoc, omnia secundae adversaeque valetudinis, omnia potestatum incitantium et auxiliorum opera, firmant. Vis et facilitas motus eadem est. Ex rebus certis, non adparentibus, judicandum. Ergo tremor, convulsio, et quaecunque sub hac adfectio comprehenditur, ad debilitatem causam rejicienda (LII.). Noxa hic excitans parti asperior solito stimulus est.

LVIII. Non excipienda contractionis, spasmus facientis, magnitudo. Qui diuturnior et manca actio, potius quam magna et justa, est: Et, quantum magna contractio est, a locali distentionis, aut alicujus rei, hanc referentis, stimulo pendet,

det, in imminuta incitatione consistit, robore destituitur, et stimulantibus tollitur auxiliis. En rem simul reique rationem.

LIX. Ut contractionis, quantum sincera actio est, magnitudo sic (LVII. LVIII.) cum robore conjungitur; inde fibrarum contractricium, pro firmis simplicibus habitarum, densitas, contractionis sequi mensuram, certa et comperta est.

LX. Incitatio igitur etiam densitatis causa fatenda. Quam densitatem hoc auctiorem usque incitatio praestat, quo ipsa major sit. Idque a furibundo robore, et huic respondente densitate, ad eam, quae in mortis articulo, in morte ipsa, postque hanc, cernitur, debilitatem cum laxitate respondente, per omnes medios quasi gradus, facile est perceptu. Quod ita esse, earundem fibrarum mortuarum imbecillitas, vivarum robur, cujus differentiae solam causam incitationem esse constat, facile evincunt.

LXI. Hinc vasorum cava, per totos illorum tractus, ubique corporis, sub robore decrescunt, sub infirmitate augescunt. Haec perspirationis imminutae causa.

C A P.

C A P. VI.

Morborum et Opportunitatum
formae.

LXII. Incitatio, potestatum incitantium operis effectus idonea prosperam, nimia aut deficiens adversam valetudinem, et ante ad hanc opportunitatem, facit (XXIII.) Nulla alia corporis humani vivi, rite, secusve, valentis; morborum nulla alia origo. Nam, valetudinis statum, ab incitatione constitutum datumque, tam firmorum simplicium, quam humorum, status sequitur.

LXIII. Adfectus partium proprii, aut instrumentorum vitia ab hoc loco, ubi de communi corporis statu solo agitur (V. VI.), alieni, in praesentia praetermittendi sunt.

LXIV. Incitationem sic omnem vitam regere (LXII, LXIII.), probant omnes potestates,

testates, semper stimulando (XIX.) et sic incitando agentes (XIX.); probant corporis actiones (XV. XV.); probant auxilia, nimio stimulo deficientem, deficienti nimium, in salute reducenda, semper opposita.

LXV. Quin alium sanum, alium morborum statum esse, hoc porro refellitur, quod potestatum, utrumque facientium, aut depellentium, idem opus est (LXII.).

LXVI. Nati immodica incitatione morbi communes phlogistici nominantur: Quos deficiens creat, antiphlogistici seu asthenici vocandi. Hinc duae morborum formae. In quam utramque opportunitas semper praecedit (VIII.).

LXVII. Relatam (LXII.) morborum et opportunitatum communium originem solam et veram esse, arguunt, eadem potestates, quae quemvis morbum, opportunitatem quamvis, faciunt, etiam totam, ad quam pertinet, formam utrinque facientes; eademque auxilia, quae cuiusvis morbo aut opportunitati medentur, omnibus quoque suae formae hinc inde

inde medentia. Morbis et opportunitatibus oppositis (LXVI. LXVII.) media, et in neutram partem declinans, integra ex toto valetudo est.

LXVIII. Potestates incitantes, quae ad morbos phlogisticos (LXVI.) opportunitatem aut ipsos faciunt, phlogisticae, vel proprie stimulatrices, adpellandae: Ad asthenicos viam sternentes, vel ipsos facientes, asthenicae, antiphlogisticae, seu debilitatrices, nuncupandae. Corporis status, illos aut in eos opportunitatem dans, diathesis phlogistica dicenda; hos cum propria iis opportunitate praestans, antiphlogistica, vel asthenica, nominanda. Utraque diathesis communis opportunitati cum morbo status est, magnitudine tantum varians. Potestates, utramque ad morbi modum attollentes, noxarum excitantium vocabulo, distingue.

C A P. VII.

Utriusque diathesios, atque ipsius secundissimae valetudinis, Effectus.

LXIX. Phlogisticarum noxarum, in actionibus adficiendis, effectus communis est, has prius augere; dein partim, sed nunquam debilitando, imminuere; partim perturbare; asthenicarum (LXVIII.), easdem semper ita imminuere, ut, augendi quandoque, sed falsam speciem, prebeant.

LXX. Justa incitatio perpetuo si servaretur, aeterna generi humano salus foret. Cui utique duplex res obstat. Nam ea diatheseos phlogisticae vis est, ut, incitabilitatis, unicuique vivere incipienti datam summam, maturius justo consumens, vitam, interpositis saepe morbis, contrahat, mortemque, pro sui magnitudine, serius aut citius adducat. Haec una mortalitatis causa. Rursus

LXXI.

tonfillari, idoneam, sed nimiam, podagrae curationem, consequentibus, convertere.

LXXII. Ex omnibus, quae haecenus relata sunt, vitam coactum statum esse, animantes omni temporis puncto in interitum niti, ab hoc alienis potestatibus aegre, ac paulisper tantum, arceri, dein, fati necessitate, morti concedere, constat. Hinc primae hominis maledictionis facilis explicatio, “ Quo die comederis, eo profecto morieris.” Scilicet, absque assidua cura, absque labore, et vultus sudore, potestatibus incitantibus non, aut male, adhibitis, mors in procinctu adstabit, sui negligentem illicet exceptura.

C A P. VIII.

De Opportunitate.

LXXIII. Opportunitas (VIII.) est secundae ab omni parte valetudini et adversae medius status. Quam facientes potestates eadem, quae morbos, sunt, levio-
re vel breviori impetu agentes. Utrae-
que, quo commodius a potestatibus, omni
vitae statui communibus, distinguantur,
excitantes noxae dicendae.

LXXIV. Quae quo validius aut imbe-
cillius egerint, eo brevior aut longior op-
portunitas erit, et, a secunda valetudine ad
justum morbum, temporis intervallum ci-
tius aut ferius exigetur.

LXXV. Opportunitatem communibus
morbis necessario praecedere (VI.), eo ma-
nifestum est, quod iisdem potestatibus in-
citantibus, in eandem incitabilitatem agen-
tibus, quibus tam secunda, quam adversa,
valetudo,

valetudo, illa quoque, nascitur, et medius huic utrique incitationis status est. Cumque multum secundae valetudinis incitatio a morbosa differat, non igitur ad hanc illa protinus escendere, et opportunitatis transilire fines, putanda. Quod etiam certum et compertum. Nemo, ab omni parte valens, communi morbo ilico implicatur.

LXXVI. Morbi contagiosi hac observatione non excipiuntur; quia, sive stimulando, sive debilitando, materia contagionis agit, idem ejus, quod communium noxarum, opus, scilicet, eadem causa, subest; quam causam idem quoque effectus non consequi non potest. Quoniam igitur morbi communes contagionis pariter, et noxarum solitarum, vim sequuntur, neutri in ulla cujuslibet momenti re, et sola utrique magnitudine, differunt. Magnitudinis autem, in vehemente contagione, solus effectus est, opportunitatis tempus maturare, in leniore producere, in leniore etiam, maxime noxis communibus quoque prohibitis, nullum morbum communem trahere. Contagiosorum historia
morborum

morborum hoc liquido firmat. Contra, si, quod aliquando usu venit, admotam contagionem nullus adfectus communis, nullá praeter debitum incitationis abundantia, vel defectus, sequatur; id vitium prorsus locale est, ab hoc loco alienis.

LXXVII. Si non opportunes venena quolibet implicent morbo; is, ob id ipsum, pro communi non habendus; et hoc praeterea, quod solita communium curatione neque tollitur, neque sublevatur (VI.), causamque pariter, et noxam excitantem, a communibus diversam esse, diversis effectus arguit. Sola plerorumque venenorum curatio ipsorum matúra rejectio est. Quod si alia, instrumentum, actionibus corporis necessarium, vulnerando, non medicabilia, sed exitio, sunt; utrorumque effectus a praesente re alienus est, ad adfectus locales rejiciendus.

LXXVIII. Nihil in noxis, sive morbos facere periclitantibus, sive facientibus, praeter illarum cum his, aut singularum inter se comparatarum, magnitudinem, spectandum; eo consilio, ut quantum, quaeque,

quaeque, ad nocendum possint, quantum auxiliorum; noxae demendae causa, utendum sit, cernatur.

LXXIX. Opportunitatis scientia magni momenti est. Quippe qua sola instructus, morbis occurrere, horum causam, in illa fundatam, comprehendere, et a localibus, (VI. VII.), longe aliis adfectibus, discernere, medens possit.

LXXX. Quoniam ad morbos communes oportunitas ipsique hi idem status sunt (LXXV.), magnum, quo communes a localibus distinguantur; discrimen erit, quod communibus perpetuo, localibus nunquam, oportunitas antecedit (VI.).

LXXXI. Cum partis adfectio semper localium morborum origo sit, et discrimina relata (VI. VII. LXXV. ad LXXX.), consent; rejiciendi igitur, ex communium morborum numero, sunt, quantumvis horum simulatores, sui dissimulatores, quotquot morbi a quovis loci statu, a stimulis, a rebus debilitantibus, quorum neutra totum corpus movent, a vulneribus, a loci compressione, occlusionem, a propriis instrumentorum

instrumentorum vitiis, ab aliis morbis, et non communibus noxis excitantibus (XV. LXXIII. LXXVIII.), exoriuntur; propterea quod, noxis excitantibus, causa, curatione, et omnibus rebus, ab illis differunt, nec ulla re iis, nisi fallace et fallente specie, congruunt.

C A P.

C A P. IX.

Diagnosıs communis.

LXXXII. Morborum communium vehementia et periculum, pro incitationis nimiae, eventive aut recta deficientis, magnitudine, est; quod omnia supra relata declarant, eoque potissimum inter se, variante hac incitationis magnitudine, variant.

LXXXIII. Sola cujusquam momenti diagnosıs ea est, qua communes a localibus (IV, V. VI. LXXVI.), aut symptomaticis, adfectibus, totum corpus, cum quadam communium similitudine, perturbantibus, dignoscantur. Quo certius hoc fiat, communis quisque adfectus, praecedente diathesi, consequente ei simili, et auxiliorum opere, ei, quod nocuit, contrariq,

contrario, patefit; dum e contrario locale malum, partis primum adfectu, inde corporis perturbatione repetenda, et morbi, quem refert, propria diathesi non, aut casu tantum, comitante, distinguitur.

LXXXIV. Utilem hanc scientiam quo certius consequare, anatomes necessaria didiceris, in supervacuis tempus ne triveris, illustris Moragnii opera verses, cadavera incidas, effectus superstites a causis praeteritis dignoscas, laqueo, vulnere, peremptorum, alias sanorum, corpora diligenter, quam plurima, rimeris; haec cum eorum, qui longiore, aut saepius iterato, morbo perierint, corporibus sedulo compares, singula cum singulis, omnia cum omnibus, conferas, opinandi temeritatem primus fere caveas, nunquam illic communis morbi originem (V. VI.) detecturum te speres, prudenter judices.

LXXXV. Cum adfectus locales interiores saepe labes quaedam, communi-
F bus

bus morbis superstes, sint; ideo illos, quo-
rarius hi saepiusve antecesserint, eo minus
magisve suspiciendos, ad recte iudican-
dum pertinet.

C A P. X.

Eventus judicium.

LXXXVI. Quoniam potestates utramvis diathesin phlogisticam aut diathesin, facientes (LXII. LXIX.), semper in aliquem locum paulò gravior agunt (XLIX.); ideo in opportunitate; morbi; in morbo; mortis; periculum, pro diatheseos magnitudine, aut loci magis laborantis, utilitate; suboritur. Sed, magnitudine data, diathesis, quam maxime aequalis; tutior: Quae nunquam, necessarium vitae instrumentum, nisi instante periculo, paulo gravior urget. Hinc maxime, peripneumonia; apoplexia; pleuritis, erysipelas, podagra; ubi hoc utrumque gravior caput afficit, formidini:

LXXXVII. A communibus morbis locales cum symptomatis segregandi, et supra (LXXXIII. LXXXV.) monita huc transferenda.

C A P.

C A P. XI.

DE MEDENDI RATIONE
COMMUNI.

LXXXVIII. Diathesi phlogisticae medendae consilium, imminuere, asthenicae, augere, incitationem, est, eo usque, dum id hujus, quod, iis extremis medium, bonae valetudini convenit, reponatur. Nul- lum aliud medendi consilium communes morbi recipiunt.

LXXXIX. Ut utraque diathesis ab eodem noxarum exitantium opere (LXIV. LXV.), tantum magnitudine vario, nascitur; sic, eadem quoque auxiliorum actione, ei, qui nocuit, contraria magnitudine, utraque pariter prohibetur et tollitur. Ut certo omnium rerum indicio causa, sic et curandi ratio, confirmatur. Eadem, quae quemyis unum phlogisticum morbum, debilitantia,

bilitantia, omnes solvunt, eadem quae quemvis asthenicum, stimulantia, reliquos omnes, tollunt. An paralyfis, quantum medicabilis est, hydrops, quantum communis adfectus, item podagra, et febres, non iisdem auxiliis tam sublevantur, quam tolluntur? Et an peripneumonia, variola, rubeola, rheumatismus et catarrhus non iisdem remediis cedunt? Quae omnia in asthenico casu adaugent, in phlogistico imminuunt, vitae vim. Commune utrinque opus, nec nisi vocabulorum, non rerum, diversitas est.

XC. Auxilia igitur diatheseos phlogisticae sunt potestates (X. XI. XII. XIII.) debiliore, quam qui secundae valetudini (LXIX.) conveniat, stimulo incitantes; debilitantia compendii causa, in curatione dicendae.

XCI. Diatheseos asthenicae auxilia sunt potestates (XC) validius, quam ut optimae valetudini congruant, (LXIX), incitantes; stimulantia, quo commodius ab alteris distinguantur, in medendi usu nominandae.

XCII.

XCII. Haec (XC. XCI.) eo liberius, parciusve, quo magis aut minus diathesis, et inde pendens loci adfectus (LXXXVI.); vigeant, adhibenda. Nec singulorum ita dilectus, ut potentius quodque vehementiori cuique malo accommodetur, non habendus. Sed nunquam cuilibet uni tota gravioris morbi, et vix cujusvis, curatio credenda. Denique eadem nunquam in quemvis unum, prae caeteris, locum, tanquam is morbi sedes esset (XLVII. XLVIII. LIV.), inani, et saepe nocitura, spe dirigenda. Plura uni hoc praestant, quod sic latius corpori recta incumbit vis, et incitabilitas plenius et aequalius adficitur (XLVIII. LV.). Quique in locum remedia dirigit, idem agit, quod is, qui, virgula recisa, succidere arborem speret. Quae remedia communia, quae localia, sint, post, suo quaeque loco, memorabuntur.

XCIII. Si quid symptoma cum aliis certae notae et cognitae naturae plerumque in morbis conjungitur, de eo alias, sive solo adparente, sive contrariae, ut videatur,

videatur, significationis concursum comitante, non ex concursu, sed de hoc ex eo, in curatione judicandum, et respondentia remedia tractanda. Sic certa ejus natura, incerta concursus, praecipit. Contrarius usus, teste sanguinis in convulsionibus et spasmodicis detractione, et opii in crudis vulneribus administratione, nocet.

XCIV. Idem hoc praeceptum pravam sanguinis, sive largius, sive parcius, sive saepius, sive rarius, in omnibus morbis, quorum dyspepsia ullo modo signum sit, detrahendi, et cibi ex plantarum genere inculcandi, notat consuetudinem. Ut “qui acidum eructant, ii pleuritidi non opportuni sunt,” id est, qui signum habent formae morborum antiphlogisticae, ii contrariae formae morbis implicari nequeunt: Sic aequè verum contrarium, qui pleuritide laborant, phlogisticae formae propria, ii in nullum antiphlogisticae formae morbum, id est, auxiliorum stimulantium indigum, incidere possunt.

XCIV.

XCV. Quoniam omnis morbus communis, opportunitas omnis, in aucta vel imminuta incitatione, (XXIII. LXII.) consistit, versaue hac in contrarium statum solvitur (LXXXVIII.); ideo ad occurrendum pariter et medendum morbis, semper proposito consilio (LXXXVIII.) utendum, stimulandum aut debilitandum, nunquam quiescendum, nec naturae, quae sine externis rebus (X. ad XIV.) nullae sunt, viribus fidendum.

XCVI. In medendi consilio, sola materiae morbificae ratio habenda, est, ut tempus, quo exeat corpore, detur. Quae, siue noxarum excitantium more, (LXIX.) alias stimulando, alias debilitando, seu sui morbi propriam formam dando, et sic communi morbo localem adfectum (LXXVII.) adjiciendo, agit, in utraque re nullus novi consilii locus est.

XCVII. Si enim morbus, ut communis, rite administratur, omnis eruptio, et quae hanc sequuntur, omnis inflammationis, omnis exulcerationis, species, communis curationis

rationis felicitatem sequuntur, et, ubi ex illa mala contrarius eventus est, localia pro ratione symptomata exasperantur. Hoc variola jamdudum, hoc rubeola nuper, sed nihilo tamen incertius, hoc pestis, quoties paulo peritius, et idoneis genere et mensura auxiliis, tractata est, hoc cynanche gangraenosa, et alii Typhi cum simili partis vitio, declarant. In his duabus periculum vitae semper e communis adfectus magnitudine est, nec sine hac localis formidini esse debet. Adeoque idem de prioribus verum est, ut, quamvis admota materia est, nullus tamen, sine noxis communibus praeexistentibus, morbus justus communis sequatur, pro earum vehementia periculum crescat, et tota e communibus auxiliis curatio pendeat. Quae res, nihil ullam materiam, sive contagiosam, sive aliam, ad communis, quem comitatur aut insignit, morbi causam conferre, aut, si quid conferat, a solitis noxis non differe, demonstrant (XCVI. ad CXVIII.).

XCVIII. Ut, superante pariter et deficienti incitatione, in morborum periculo imminuitur,

G

minuitur,

minuitur, in ipsis supprimitur, sana perspiratio, quod jam submonstratum, fusius postmodo exponetur; ita ea, quo certius omnis nocens materia corpore demittatur, accurate expedienda, expedita servanda. Sed ne hoc quidem novum consilium submonet; quoniam, sola illud facientia ea sunt, quae diathesin utramque, pro sui quacque operis vi, aliás solvere solent, et quae non localiter sunt, sed communiter opifera.

XCIX. Cum aliquis, qui superiore vitae tempore lautius vixerat, jam aetate proVectus, sive consilio, sive coactu, de solita vivendi indulgentia haud paulum remisit, et aliquam humorum copiae cum vigore speciem retinet; non ideo, ut vulgo fieri solet, plethora et vigore nimio laborare protinus censendus; sed contra, nisi recens hujus causa, quod fieri potest, pateat, directa debilitate (XXVIII. XXIX.), eoque magis, si noxis nimis ante roborantibus, quorum in numero replentia sunt, recta debilitantes successerint, premi judicandus (XLVII.): Et non debilitans seu antiphlogistica

gistica curatio, quae rectam, nec nimis phlogistica, quae praecipuam causae partem, indirectam, debilitatem, eoque malivim, auferent, adhibenda, sed media via, quae tonica dici solet, insistenda.

C. Quoniam morbi, sub quo, ne verba plura justo fiant, etiam opportunitas comprehenditur, magnitudini opis aptanda magnitudo est (XCII.); igitur aetas, sexus, habitus, constitutio, coelum, solum, denique omnium potestatum incitantium, omnium noxarum, omnium, sive bene ante, sive male, administrata sint, auxiliorum, opera, in medendi consilio, pensi habenda sunt.

CI. Mulieres, male repletos, male stimulos, teneriora firma habentes, refrigerari, humectari, sive superne, sive inferne, sive aliunde, consuetos, omnes, denique, tam e noxis, quam e curationis genere, nullo praecedente vigore, languentes, recta debilitas incessit.

CII. Contra senibus, viris, nimis repletis, stimulis nimis, tantoque magis, quan-

to diutius id factum fit, plenos et vegetos ante habitus habentibus, item sive cum humore, sive sine hoc, sive undeunde, supra modum calefactis, uno verbo, omnibus, cum e solitis offensis, tum ex idoneis medendi rationibus, ubi pristinus jam in languorem vigor versus est, indirecta debilitas dominatur.

CIII. In indirectae debilitatis curatione, quaecunque ejus magnitudo sit, quocunque nimii stimuli genere, orta sit; stimuli, qui pro auxilio potissimum utendus est, non multo minus eo, qui morbum fecerit, primum adhibendum, dein minus minusque, donec morbus solvatur (XXXII.) (XXXIII.) (XXXIV.), addendus.

CIV. Ubi status morbosus ab unius stimuli excessu proficiscitur, ut id quod dictum (CIII.) faciendum; ita pluribus stimulis natum malum plurium usu, sed eadem prorsus ratione, tractandum; ut, in utroque casu, ab excessu nocente ad naturæ modum descendatur (XXXI.) XXXIV.); nisi quod, etiam reducta salute, plus justo
per

per consuetudinem stimulis indulgentia quædam aliquamdiu concedenda est.

CV. Cujuslibet stimuli nocens effectus simili alio prius convellendus, dein ad huic similem transeundum, semperque a violentis, diffusilibus magis, quos natura sana respuit, ad mitiores, diuturniores, et naturæ convenientiores, donec consuetis præfidiis servari salus possit, transgrediendum.

CVI. In indirecta debilitate, debilitans curatio, ad vigorem restituendum, vitanda est (XLVI.); utpote cum nullum debilitatis genus altera debilitate, nec quivis ejus quasi gradus altero gradu, medendus sit. soli cursui igitur ad indirectam debilitatem recta debilitantia, ad vigorem, extingui periclitantem, firmandum, conveniunt; cujusmodi frigida lavatio, ciborum mediocritas, imbecilla potio, et similis aliorum stimulorum remissio, sunt. (XXXVII.)

CVII. Ad rectam debilitatem medendam, a minimo stimuli primum incipiendum,

dum, dein ad plus usque, donec vitiosa incitabilitatis abundantia paulatim deteratur, et tandem salus reducatur, adscendendum (XLIII.).

CVIII. Quantum unius stimuli defectu asthenicum malum nascitur, unius quoque et ejusdem abundantia debita solvendum; pluribus deficientibus exortus morbus, iis omnibus debita copia subministratis, tollendus; ut, in utroque casu, a defectu morbofo ad salutarem naturae modum perveniatur.

CIX. In hac quoque curationis parte, omni sive recta, sive indirecta, debilitate abstinentum est, idque cum ob causam (CVI.) relatam, tum, quod stimulatix, quae sola hic idonea est, curatio, quoties ultra modum tenditur, asthenicam in phlogisticam diathesin, hanc in indirectam debilitatem, hanc in mortem, vertit. Igitur, ut hinc supra relatam rectam debilitantiam (CVI.) vitanda sunt, ita illinc morbi modo curationis vim adcommo-dandam, (XLIV.) non est obliviscendum. Sitim, quam debilitas causa continet, frigida
potui

potui data adauget, in nauseam et vomitum rapit, vinum merax aut potio spirituosâ restinguit, subsecutaras alias turbas prohibet. Sitim, cujus phlogistica causa est, potio merax intentat, et easdem, quas aqua in altera, turbas fere concitat, frigida sedat, futuro tumultui occurrit.

CX. Quoniam igitur eadem potestates omnia vitae (XV. XXII.) creant, et nunc nimiam hanc, nunc justam, nunc deficientem, pro variante sua magnitudine, pariunt (XXIII.); idemque de iisdem potestatibus, quando pro morborum auxiliis adhibentur, dicendum; nunquam igitur, utramvis diathesin in alteram per imprudentiam vertendam, perpetuum esto praeceptum.

C A P.

P A R S A L T E R A.

C A P. I.

De noxis utramque Diathesin, Phlogisticam et Asthenicam, facientibus.

CXI. Potestates, quae corporis statum, quo ad morbos phlogisticos aut asthenicos opportunitates, ipsive, continentur, scilicet, diathesin phlogisticam et asthenicam creantes, sunt eae, de quibus supra memoratum (X. XI. XII.) est.

Noxae utramque facientes.

CXII. Calor, animalibus et plantis, nascens, crescentibus, et vigentibus, item elementorum formae, necessarius,
ex

ex summo, cui adjicitur, corpore animato, hoc universum, ut et plantas, recta, nisi aut deficiens, quod frigus dicitur, aut ad extremum nimius, stimulat. Qui stimulus, mediocris juste, major id ita facit, ut diatheseos phlogisticae plus minusve inferat.

CXIII. Quod ejusdem actio paulo magis in cute, quam intus, ubi immutabilis fere temperies permanet, intenditur; ideo illic, quam hic, paulo magis stimulat (XLVIII. XLIX.). Idem fibrarum ubique muscularium tonum, eoque densitatem (LVIII.), amplificat. Unde, ut vasorum omnium diametri imminuantur, ita extremorum ubique, magisque in cute, ubi major causae vis, ex toto saepe delentur. Sed justa suppressio, ab opportunitate aliena, sola diathesi, ad morbi modum aucta, nascitur.

CXIV. Hinc, in rubeola et variola, materia irritans una cum spiritu retinetur, quibus, et omnibus aliis phlogisticis, malis perspiratio supprimitur, incitatio tam in summo, quam reliquo, corpore intenditur, et catarrhus potissimum inducitur.

CXV. Calor ad extremum nimius,

H

sive

five diuturnitate, five intensitate sic nocet, perpetuo debilitat, tonum ubique minuendo, et pro densitate laxitatem creando. Qui effectus in cute, cui recta caloris vis incumbit, quam intus, ubi temperies parum mutatur, paulo plus valet. Hinc, ut in plagis ardentibus, sudor; hinc omnium vasorum, ac prae caeteris perspiratoriorum, amplificantur diametri. Hinc colliquans in febribus sudor, et confimilis alvus. Hinc humorum, et non ex horum per corruptentia recta creato statu, corruptio.

CXVI. Idem in rubeola vehemente, in variola confluyente, in febribus, et omni asthenicorum malorum genere, ubi perspiratio deficit, non hunc defectum, vasa quamvis patefaciat, imminuit, sed, cordis et arteriarum actionem debilitando, intendit.

CXVII. Frigus (XI.), animalibus, plantis, et elementis inimicum, reliqua corporis, magisque summum, cujus folius fere temperiem imminuit, recta semper, semper pro magnitudine, debilitat. Hinc
pariter,

pariter; ac a nimio calore; vasorum atonia et laxitas, gangraena, et reliqua nimii caloris effecta (CI.).

CXVIII. Haec temperiei extremorum (CI. CIII.) effecta ex debilitando, non putrefaciendo, ex incitationis, non humorum, adfectu nasci, hoc patet, quod aliae noxae debilitatrices, quae movere recto opere humores neque creditae sunt, neque credi possunt, tam corruptionis symptomata, quam reliqua omnia; creant, et eadem stimulantia, quae haec, illa quoque, tollunt. Quin et antiseptica credita vel eo prorsus opere carent, vel neque dantur, neque dari possunt ea copia, qua ad humorum mixturam movendam, pertineant. Denique rerum inanimarum inter se effectus nunquam recte ad corpora viventia transferuntur. Licet igitur humores haud raro corrumpantur, ea semper corruptio est debiliu vasorum, non satis illos permiscentium seu diffundentium, effectus, nunquam ipsa causae origo.

CXIX. Ingratus cum frigoris, tum nimii ad extremum caloris, sensus, stimulantis

lantis quoque operis, quae, quantum grata est, stimulando juvat, summam minuendo nocet.

CXX. Cum adeo sua natura frigus debilitet (CIII.), et omnia debilitantia incitationem imminuant, nunquam igitur morbis, nisi phlogisticis, iisque qui in cursu ad indirectam debilitatem sunt (XXXVII), opiferum est; propterea quod nunquam jam nimis abundans incitabilitas abundantior, sine morbi exasperatione, redditur; utpote quae eo stimuli minus, quo abundantior sit, recipiat (XXVI.). In mediocri debilitate error minus manifestus; in magna utriusvis generis debilitate, magni mali, vel ipsius adeo mortis, periculum, e minimo debilitatis augmine, esse potest (XLVI.)

CXXI. Quoniam vivas fibras frigus (CIII.) pariter, ac calor nimius (CI.), relaxat; quod in variolae et omnis morbi phlogistici curatione cernitur, non igitur, quemadmodum inanimem materiam, vivam quoque, constringere putandum. Minuta frigore cutis moles e vasorum debilitate,

bilitate, humores huc parum percitante, vascula parum replente, nascitur. Hac ratione (CIII. ad CVIII.) frigus diathesin asthenicam procreat.

CXXII. Cum autem, quo plus stimulantis operis, admotum sit, eo minus usque incitationis exoriatur, donec nihil amplius accedat (XXXIV.), frigus pariter, ac quodvis recta debilitans, incitabilitatis consumptionem sistendo, et, ut facilius stimulis moveatur corpus, efficiendo, ad indirectam proclivitati debilitatem ipsique huic obstando, pro variante ipsius magnitudine, secundam valetudinem, et omnes diatheseos phlogisticae partes, habile concitando est. Quod utique solum, caloris et aliorum stimulorum, indirectam debilitatem accelerantium, impetum cohibendo, et intra vigoris fines continendo, efficit. Hinc, in regionibus frigidis, defensi veste, domo, igne, motu suo, corporis animati vigor. Hinc etiam partium, calore nimio resolutarum, admoto frigore contractio (XL.). Hinc denique humorum corruptorum, roboratis vasis, non correctis illis, remedium.

remedium. Hic frigoris effectus in cute, quae sola fere (XVII.) refrigeratur, aliquanto major, quam intus, est.

CXXIII. Debilitans temperiei (CI. CIII.) effectus ita humore augetur, ut hic propriam ejus noxam augeat.

CXXIV. Ex victus partibus solus cibus, stimulare nimis periclitans, caro est, et ex hac parata materia, largius assumpta. Salsa nimis durataque, maxime ubi jam corrumpi coepit, excipienda. Hinc ventriculus maxime patitur.

CXXV. Eodem (CXXIV.) condimenta pertinent; quorum exiguum aliquid, ob stimuli vehementiam, sufficit.

CXXVI. Potio spirituosa vel vinosa, in qua semper alkahol diluitur, cibo condito (CXXIV. CXXV.) citius et facilius, et pro alkaholis copia, stimulat.

CXXVII. Harum omnium victus partium diffusibilis stimulus, ideo rectus dicendus, quod in partis, cui incumbit, incitabilitatem recta et protinus dirigitur. Eundem, saltem qua cibum respicit, adjuvat alius, ex fibrarum

brarum muscularium distentione pendens, eoque indirectus, nominandus. Hunc carnae materiae, et e plantis sumptae, sola moles praebet.

CXXVIII. Omnis cibus e plantarum genere sumptus, item carneus parcior, falsa nimis durataque caro, alimento meliore remoto, nunquam non debilitat, et sic asthenicam creat per omnes gradus diathesin. Hinc Indorum, Brahmanianos ritus colentium, mentis pariter et corporis debilitas insignis. Hinc pauperum ubique morbi. Hinc Scrofula, febres, et tota malorum asthenicorum caterva. Recta ex hac noxa debilitas ventriculum paulo magis, quavis alia pari parte, premit. Hinc anorexia, nausea, vomitus, praecipuus alvus, et consimiles primarum viarum turbae.

CXXIX. Condimentorum, quae, sine carnea materia, non satis ad robur sunt (CX.), quoque negatus usus etiam magis, iisdem Indis testibus (CXIV.), infirmat.

CXXX. Potio valida (CXXVI.), modo relata, nunquam junioribus, et validioribus,

bus, propterea quod ad indirectam praecipue debilitatem ruit, (XXVII. XXX.), necessaria, ac ne tuta quidem, est. Cui utique adfuetis, aetate provectioribus, et atque inde, aut aliunde, imbecillis, aquosa nullave omnino, ad diathesin asthenicam creandam, plurimum valet.

CXXXI. Stimulo porro est, a carnea materia ortus, chylus et sanguis abundans. Hoc incitatio ubique, et prae reliquis locis paribus, in vasis sanguiferis, eo magis, quo is abundantior fit, intenditur (LI.). Genus sanguinis nihil, saltem ut causa, et sola abundantia valet. Quae, musculares vasorum fibras distendendo, constante impetu agit. Pervulgata plethora soli diathesi phlogisticae convenit, et hujus magnitudini respondet.

CXXXII. Idem hic effectus (CXXXI.) velocitate sanguinis, aliunde orta, et maxime illo corporis, quem ipsius musculi peragunt, motu, sanguinem, compressis venis, celerius ad cor reducente, crescit?

CXXXIII. Nihil hoc utroque stimulo (CXXXI. CXXXIII.) ad diathesin phlogisticam

gificam et morbos, in hac positos, concitandos, efficacius. Qui tanto magis ingravescent, quanto abundantior sanguis sit, et rapidiore impetu percitetur. Hoc omnes noxae excitantes, omnia istorum morborum signa, maximeque arteriarum pulsus, hoc sanguinis detractio, alvi purgatio, et inedia, ad salutem adeo efficacia, declarant.

CXXXIV. Ut sanguinis abundantia et velocitas sic (CXXXIII.) præcipua phlogisticae diathesios causa est; ita ad asthenicam creandam, nihil penuria sanguinis, quam summa celeritas comitatur, potentius est. Hinc pulsuum exiguitas, debilitas et celeritas. Hinc incitatio ubique, et, prae reliquis locis paribus, toto vasorum genere, eo magis, quo major penuria sit, imminuitur. Hic quoque non genus sanguinis, sed sola penuria, in causa est. Ea, musculares vasorum fibras parum distendendo, supra relatas pulsuum notas, non satis vasa incitando, efficit. Plethora, quae huc solum pertinere iudicata est, hinc prorsus abest (CXXXI.).

CXXXV. Haec praecipua asthenicorum morborum origo. Quod omnis humorum detractio, maximeque sanguinis, item alvi purgatio, tantopere nocentia; et stimulantia prius, dein omne repletionis genus, tantopere salutaria, confirmant.

CXXXVI. Secreti a sanguine humores, et alius aliter, sua vascula distendendo, etiam stimulare intelliguntur. Ad quam rem lac et semen, suis utrumque vasis abundans, item humor perspirabilis, maxime valent. Instrumenti fecernentis commotio per incitabilitatem, quae una et indivisa ubique subest (XLVII. XLVIII.), facile toto corpore diffusa, quoties justo major est, conjunctis aliis nimis incitantibus potestatibus, diathesi phlogisticae accendendae est.

CXXXVII. Iidem humores (CXXXVI.), sua vascula parum distendendo, parum excitando, noxarum, diathesin asthenicam creantium, haud omittenda pars, sunt. Hinc vasculorum languor, humorum pigrities, quies, stagnatio, corruptio. Imminuta, vel pro tempore, in hoc corporis minime angusto spatio, deleta, incitatio,
per

per eandem incitabilitatem, cum reliquo corpore debilitatem communicat, et conjuncto, cum caeteris noxis parum incitantibus, opere, asthenicam diathesin infert.

CXXXVIII. Cogitatio in cerebrum, cui recta admovetur, magis, minus in reliquarum partium quamque, agens, (XLVII. XLVIII. XLIX.), incitationem toto corpore intendit. Ejusdem contentio, sive magna semel incidens, sive minor, saepius iterata, vel in consuetudinem deducta, sola noxae alicui esse; cum aliis noxis, stimuli quoque magnitudine offendentibus, conjuncta, majori fieri; et diathesi phlogisticae faciendae par evadere, potest.

CXXXIX. Manifesta asthenicae diatheseos causa est mentis is status, ubi nimia cogitatio, consumpta incitabilitate, in indirectam debilitatem definit; vel deficiens, imbecilla, gratum, vividum, tenorem servare nequiens, recta debilitando nocet. Quod mentis vitium plurimum ad debiliandum pertinet.

CXL. Adfectuum animi vehementia, putata, irarum moles, dolor acerbus, moderaminis

raminis expers gaudium, quae eo magnitudinis non procedunt, qua incitabilitatem exhauriant (XXVIII. XXX.), eodem pertinet, quo cogitatio, easdemque rationes recipit.

CXLI. Adfectuum vis eo magnitudinis procedens, ut incitabilitatem (CXL.) exhauriat, eam diathesin asthenicam, quam indirecta debilitas causa continet, et confimiles morbos, infert. Hinc epilepsia, hinc apoplexia, nec raro, quoties summopere in adfectus animus concitatus est, lethalis.

CXLII. Contra ubi iidem (CXLI.) deficiunt, ut in tristitia, animi dolore, metu, terrore, desperatione, fieri solet, qui tantum laetitiae, fiduciae, spei, minores quasi gradus sunt, et adfectuum excitantium tantum imminutionem, non contrarios his, et absolutos animi motus, significant, ad asthenicam, quae in recta debilitate posita est, diathesin creandam pertinent. Hinc nullum cibi desiderium, ejusdem fastidium, nausea, vomitus, ventriculi dolor, fusa sine dolore, cum dolore, al-

vis, et, praeter dyspepsiam et colicam, diagra, febres, protinus suboriuntur.

CXLIII. Sensus, cum grati sunt summo opere totum corpus excitant, motusque cient, qui, ut inter bibendum, saltandum, et, in gratis conviviiis, stricta lancium, convivarum, et omnium circum circa, splendore oculorum acie, facile cum supra relatis noxis, ad diathesin phlogisticam accendendam, operam conferunt.

CXLIV Eorundem, cum nimii sunt, vis, relatos (CXLIII.) effectus longius produciens, indirectam parit debilitatem. Contra, ubi sensus aut partim delentur, partim obscurantur, aut ingratis rebus contristantur, animus dejicitur, et totum corpus relanguens rectam subit debilitatem. Et in utraque re, praesertim, ubi caeterae noxae debilitatrices concurrunt, diathesis asthenica suboritur.

CXLV. Acris, demptis ejus qualitatibus, ut aiunt, et proprietatibus, item in spiritu tuendo facultate, observationi minus patet effectus. Verum, quin ad vitam sustinendam, admotus universo corpori,

pori, necessarius stimulus fit, ambigi non potest. Idem, raro purus, admovetur, plerumque alienis, et stimuli vim minuentibus, rebus permiscetur. Utque in puritate ejus salutaris stimulus positus est; ita eone unquam puritas procedat, ut nimis stimulet; et diathesin phlogisticam accendat, incertum est. Machinae, nuper inventae, quibus supra nubes homines evehuntur; si frigus abesset ad hanc rem illustrandam optime pertinerent. Verum, quoniam in aere nunquam purissimo, et commode tamen satis, vivitur, credibile igitur est, aerem justo puriorem, ad nimis stimulandum, eoque diathesin phlogisticam creandam, pertinere.

CXLVI. Sed cum aëris impuritate nihil consuetius sit, et omnis impuritas stimulum ejus imminuat, perquam impurum, seu alienis rebus commixtum, aerem, recta debilitare et asthenicam diathesin creare, neutiquam dubitandum est. Sic typhi, ut ex eorum, qui in nigro Calcuttae carcere periere, fato patet, frequens causa, aer impurus, est. An unquam, nimia puritate

tate, indirectam debilitatem inferat, eo magis incertum est, quod, ut supra dictum, phlogisticam faciat diathesin, necne, nondum constat (CXLV.).

CXLVII. Ex harum omnium potestatum (CXI ad CXLVII.) raro separato, semper fere conjuncto, opere, utraque diathesis, sive in opportunitate adhuc subsistens, sive ad morborum status modum adsurgens, nec ab ulla corpori insita vi (X.), subnascitur.

C A P. II.

Diatheſeos utriuſque cauſa.

CXLVIII. Sic exortae (CXLVII.) diatheſeos phlogiſticae cauſa eſt, ex poteſtatum (CXI ad CXLVII.) relatarum opere, juſto major ubique vivi corporis incitatio; omnes actiones prius augens, dein aliquas perturbans, alias, ſed nunquam, quamdiu ſubeſt, debilitando, minuens. Eadem ſola omnium phlogiſticorum morborum origo.

CXLIX. Indidem (CXLVIII.) exortae diatheſeos aſthenicae cauſa eſt, ex aſthenicis noxis, (CXI. ad CXLVII.) juſto minor, ubique vivi corporis incitatio, omnes actiones imminuens, aliquas perturbans, quaedam augendi, ſed ſemper falſam, ſpeciem praebens, ſemper debilitans.

C L. Utque phlogistica diathesis (CXLVIII.) semper debilitantibus, sic asthenica (CXLIX.) semper roborantibus, auxiliis tollenda est.

C A P. III.

Diathesis phlogistica.

CLI. Ante perturbationem (CLI.), quae, nisi post justum morbi adventum nunquam, ac tum quoque tantum in graviore ejus impetu, accidit, sensus omnes acutiores, motus voluntati pariter, et non, obtemperantes, validiores, ingenii acumen majus, sensibilitatis et adfectum vis, cernuntur. Cor et arteriae harum pulsibus, extrema in summo corpore vascula colore, musculi omnes robore, secretiones inter-

K

nae

nae lactis, feminis copia, instrumenta digestione cibi desiderio, digestionem, corporis vigore, et manifesta sanguinis abundantia, vigere percipiuntur.

CLII. Quantum mentis et adfectuum facultates auvantur, earum in hac diathesi, in prospera valetudine, in secunda morborum forma, et ad hanc opportunitate, comparatio docebit. Sic auvantur prius (CXLVIII.) actiones.

C A P. IV.

Diatheſis phlogiſtica ſymptomatis explicatis illustrata.

CLIII. Senſuum, motuum, mentis et adfectuum (CLI.), augmen, ab incitationis, in unoquoque eorum instrumento, sanguinem

guinem, inter alias actiones, percitantis, augmine pendet.

CLIV. Omnium phlegmaticorum morborum adventum horror insignit. Is, ex imminuta per vigentem in extremis cutis vasis diathesin perspiratione (XCIX.), nascitur. Eadem frigoris, qui horrorem primumque comitatur, sensus explicatio est.

CLV. In iisdem adfectibus pulsus validiores, duriores, pleniores, et aliquanto sanis crebriores, vibrantur. Plenitatem et duritiam creat cibus e carnea materia, uberius, opportunitatis tempore, sumptus. Vim et crebritatem idem, et quivis alius, ut potionis validae, ut exercitationis sive mentis, sive corporis, stimulus, efficit (CVII. ad CX.). Sed et omnes offensae stimulatrices (CXI. ad CXLVII.) hujus effectus participes sunt.

CLVI. Quod si, currente morbo, quandoque debiliores, molliores, inaniores, et celeriores, pulsus evadunt, id malum est, eoque fit, quod vel ultra legem curatio debilitatrix tenta est, vel, hac neglecta, incitationis nimia vis jam debilitatis aliquantum intulit. Illa recta (XXXV.),
haec

haec indirecta (XLV.), debilitas est; utraque cavenda.

CLVII. In summi corporis vasculis colorem, qui pallorem prius adparentem saepe sequitur, et secretorum humorum abundantiam, sanguinis abundantia, per nimiam diathesin phlogisticam perspirationem cohibens, efficit. Eadem capitis et artuum passim doloris causa est. Cum enim is, quoties caput adficit, adeo cito et facile sanguinis detractio deperdat; igitur raro ex inflammatione intus esse suspicandus est; eoque minus, quod in phlogisticis communibus morbis suboriens inflammatio semper exteriorem sedem, quantum ea res explorata est, occupat (CXIII.).

CLVIII. Delirium quoque, quod in vehementiore morbo quandoque subnascitur, non inflammationi imputandum est, et ob eandem causam (CLVII.). Nam adeo sanguinis et aliorum humorum detractio cedit, ut nulla illam intus esse credendi causa sit. Sanguinis in vasis abundantiam, haec ultra modum distendentem, totius rei causam esse; hinc vultus rubor, eam

eam abundantiam significans, illinc sanguinis detractio, uno impetu morbum pel- lens, argumento sunt.

CLIX. Sitis et calor, quae insignes quo- que in morbis phlogisticis notae sunt, a phlogistica in faucium et cutis extremis vasculis diathesi, pendet, ita ea obturante, ut nondum perspiratio reddatur, sed san- guinem tamen ad penultimos vasculorum fines pertransire sinat, et corporis geni- tum calorem, ob retentam adhuc perspira- tionem, subter cuticulam cumulet. Sic, in faucibus vasorum finibus adfectis, saliva et alii humores, quibus libere fluentibus, fauces lubricantur, et eo siccitatis, qui sitis nominatur, sensu privantur, nunc cohi- bentur, cohibiti sitim pariunt.

CLX. Raucedo, tussis et sputa, quae quandoque in phlogisticis malis cernun- tur, hoc fere ordine prodeunt, et inter se succedunt. Prima saepe raucedo est, dein tussis sicca, dein cum sputis. Raucedinis et siccae tussis origo est, exhalantium et mucosorum vasculorum, qui in bronchia terminantur, fines, adhuc vehemente dia- thesi

thesi occlusi, et suos, quibus bronchia et aspera arteria lubricentur, raucedo solvatur, et sputa libere succedant, humores parum trajicientes. Rursus haec libere rejiciuntur, quod imminuta jam diathesis, vasorum fines laxari, et humores affatim in bronchia transfundi, sinens, ut hi, incitabilitatem per totum hoc instrumentum, commoveant, et per convulsivum, qui tussis nuncupatur, motum, ipsi eiciantur, efficit.

CLXI. Ut liberiora jam sputa diathesios remissionem significant; ita justo liberiora, jamque inveterantia, eam jam in asthenicam diathesin, vel per indirectam, ut, cum morbus, procedendo, incitabilitatem multum exhaustit, vel per rectam, debilitatem, ut nimia justa curatione, ruere ostendunt.

CLXII. Haec eadem symptomata (CLXI.), dum citra rectam debilitatem subsistunt, vel in indirectam nondum mutantur, calor, et quicquid nimis stimulat, faciunt, frigus et quicquid infirmitat, solvunt.

CLXIII. Pallor, item urinae claritas, et alvus adstricta, quae circa morbi principia

cipia praecipue, incidunt, a diatheseos magnitudine, vasorum fines ita claudente, ut aut nihil excernatur, aut tenuior tantum, ut in urina pars, emanet. Sitis, alvi, et perspirationis, per dejectionem et madorem solutio, jam diathesin paulatim remittere, et morbum mitescere, et in eo jam esse, promittit, ut, supra, infra, perque sudorem, purgatione, adhibitis aliis antiphlogisticis auxiliis, penitus solvatur.

CLXIV. Saepe in phlogisticis malis, ubi paulo leniores sunt, cibi desiderium non multum imminuitur, saepius justo plus, quam ut profit, adsumi potest. Sed, nisi levissima ex plantis materia sola, eaque in potionis aquosae, vel fluente, forma, datur, omnis noxae erit.

CLXV. Verum, cum vel per cibi uberius indulgentiam, vel curatione stimulatrice adhibita, vel quod ab initio morbus saevis offensis exortus, summani nactus vehementiam est; tum, tam alia mala symptomata supra relata (CLVI. CLVIII.) recta, quam graves ventriculi-
turbac

turbac, acutusve alicubi thoracis dolor, spiritum perturbans, erumpunt eventu.

CLXVI. In vehemente igitur diathesi, ubi cibus parum, potio aquosa plurimum desideratur, haec omni ratione indulgenda est, ille, ut fastidium, nauseam, et vomitum movens, vitandus. Haec non diuturna, nisi jam eunte, versave, in asthenicam modis supra (CLXI. CLXV.) relatis diathesi, esse solent, sublatisque reliquis idonea curati-
 tione antiphlogistica symptomatis, decedunt. Sed, cum nausea et vomitus urgent, instant, jamque etiam paulo per-
 vicaciores esse, paulo diutius permanere, incipiunt, eos adhuc tamen citra indirectam debilitatem esse, scire licet; si pulsus modicam celeritatem adhuc servant, nec multum de plenitate (CLV.), multum de vi, remittunt; si vomitus arte motus morbosum, si alvi purgatio, minuunt, unoque verbo, curatio antiphlogistica respondet. Verum, commutatus prorsus morbus, causa in contrariam conversa, tum demum intelligetur, cum haec symptomata indies augeantur, cum pulsus magis usque debilitantur,

litantur, cum tormina in intestinis et dejectiones liquidae, ventriculi turbis superaduntur, et antiphlogistica curatio jam manifesto detrimento est.

CLXVII. Dum eadem symptomata citra indirectam debilitatem subsistunt; nimia in ventriculo, propter magnam ejus sensibilitatem, et potentiorum stimulorum, potissimum huc incumbentem, vim, incitatio hic citius, quam alibi, versus indirectam debilitatem tendens, turbas concitat. Huc enim potentissimi stimuli, et ad diathesin phlogisticam accendendam in primis habiles, prius admoventur, et super incitabilitatem ibidem, majorem vim exercent. Cujusmodi varii ex carne parati cibi (CXXV. ad CXXVIII.), variae potiones merae (CXXVI.), varia illis addita condimenta (CXXV.), varii stimuli diffusibiles, ut opii formae, alkali volatile, camphora, moschus, aether, sunt. Quae omnia huc ea vi, qua in nullam aliam parem partem, (XLIX. ad LIII. CLXVI.) incumbunt; non in intestina, nam prius

L

concoctione

concoctione prima mutantur, quam in horum initium duodenum tranſeant; non in vaſa lactea, propterea quod diluta et porro concoctionis opere mutata, iis recipiuntur, recepta ad ſanguinem perferuntur; non in cor et arterias ob eandem dilutionem, et perpetuam in toto circuitu mixturae mutationem; non in arteriarum fines, exhalantes et glandulares, five corruptam jam materiam corpore excernentes, five utilem per vaſa lymphatica ad ſanguinem reducentes, idque tam ob cauſas relatas, quam propter magnam aliquam in exhalantibus, in glandulis, mutationem factam; non in vaſa lymphatica, ubi ad veteres hic humores novus aſſidue, per intercurrentes ramos, maximeque in ductu thoracico, adfluit; non in reliqua vaſa ſanguifera, ob magnam ex iterato jam circuito mutationem; non in fibras muſculares, five voluntati, five non parentes, quia has nullo modo ſtimuli contingunt; non in cerebrum, firmumve ubivis medulare, ob hanc eandem cauſam, et magnam harum partium a loco primum ſtimulis contacto, distantiam,

distantiam. Uno verbo, quoniam omnes potestates incitantes, five salutare, five noxiae, five medicatrices (XLVIII. XLIX. L. LI. LIII.), aliquanto potentius in quosdam, quam alios, locos, pares, (XLIX.) agunt, ii que loci fere sunt quos prius movent, et recta contingunt; igitur ii prae caeteris vel e diathesi phlogistica in asthenicam, vel ex hac in illam, ad transeundum maxime prompti sunt; ita tamen, ut, propterea quod una toto corpore et indivisa incitabilitas (XLVII.) est, five aucta in peculiari loco, five imminuta incitatio est, et, five per rectam, five per indirectam, debilitatem imminuta est, et diathesis asthenica creata; reliqua corporis mutationis genus cito (LIII.) consequantur. Et, quoniam potestates, quae egerunt, caedem fuerunt suntque, id est, aut nimis, aut parum, stimulatrices; incitabilitas in quam egerunt aguntque, eadem, id est, tota causae ratio eadem; ut effectus idem quoque sit, id est, idem actionum genus toto corpore, five superans, five deficiens, constituatur necesse est.

CLXVIII.

CLXVIII. Inflammatio, quae phlegmasias comitatur, exteriorem locum, quantum explorata ejus natura est, occupat (CXIII.). Quod ideo fit, quia calor, qui potentissima noxa phlogistica est, aut solus, aut cum frigore alternans, eive succedens (XCIX.), extrinsecus, quo recta admovetur, multo plus, quam intus, ubi immutabilis fere temperies est, ad stimulandum, eoque diathesin communem ad justae inflammationis modum attollendam, evalet. Hinc fauces, hinc artus varie, hinc vultus diversa inflammationis forma, hinc pulmones, qui ideo pro externo loco, quod ad eos aeri recta aditus est, habendi sunt, ab inflammatione, prae caeteris locis, adfectantur. Praeterque noxae excitantis, modo relatae, vim, est in parte, inflammationem subitura, sensibilitas, quam in aliis major, seu cumulatior incitabilitas; per quam fit, ut relatarum partium alia, dein alia, prae caeteris adficientur. Ad causam porro accedit, quod, quocumque modo relatarum partium quaeque offensa fit, quocumque modo inflammationem, phlegmasiis propriam, ante

ante subierit, ea semper in omni deinde
 novae phlegmasiae accessione prae caeteris
 periclitatur. Haec quarundem phlegma-
 siarum, ut cynanches tonsillaris, ut rheu-
 matismi, repetitionis origo manifesta. Pe-
 ripneumonia reliquis hujus formae morbis
 rarior est, quia multis stimulis, diathesi
 phlogisticae, cum inflammatione comite, ac-
 cendendae habilibus, eximitur, spirituque,
 qui a blando aere continetur, et vasorum
 sanguiferorum actione, item septi transver-
 si fibrarum muscularium et musculorum
 intercostalium ordinis duplicis contractio-
 nibus, molliter et aequaliter, in ordina-
 rio spirandi statu, movetur. Verum, quo-
 ties praeter solitum vehemens spiritus est,
 jamque omnes muscoli, qui circa collum
 et cervicem, a claviculis, a summis hume-
 ris, a scapulis, a cervicis et summi tergi
 vertebri, orientes, musculis intercostali-
 bus inseruntur, in actionem, ad spirandi
 conatum sustentandum, pertrahuntur;
 tum demum toti utriusque pulmonis instru-
 mento summus labor incumbit, tum cre-
 bra spiritus tractione, crebra emissionem, cre-
 bro

bro septi transversi descensu, crebris omnium musculorum abdominis contractionibus, viscera sua, septum transversum, sursum protrudentibus, violentissime pulmones concutiuntur. Inde aliqua labe, aliquam in iis partem, inflammationi futurae obnoxiam reddens, quoties justa deinceps diathesis phlogistica accenditur, uti illa prae caeteris partibus dictis (XLIX.), ab inflammatione, hac ipsa diathesi nata, corripitur efficit.

CLXIX. Inflammatio hic nihil aliud est, quam partis inflammatae, communis cum reliquo corpore status, quam in pari alia quavis, auctior. Utque inflammationem, auctior in quodam, quam pari alio loco, incitatio facit; ita ante morbum, cujus pars vel symptoma inflammatio est, ejusdem loci, quam cujusvis alius, incitatio pro ratione major intelligitur (LI.)

CLXX. Haec inflammatio, quae, distinctionis causa, phlogistica communis nominanda est, ab altera, quae localis affectus est, a localibus offensis nata, et in
instrumenti

instrumenti vitio, seu continuitatis solutione, consistit, discriminanda est.

CLXXI. Huic phlogisticae localis vocabulum convenit. Communis semper a diathesi phlogistica pendet, hujus symptoma vel pars est, nunquam ei praecit, semper ferius aut citius, succedit, iisdem noxis nascitur, iisdem auxiliis tollitur. Cui contraria localis, ut locali offensa, continuitatem solvente, aut texturam partis disturbante, exoritur; ita, si pars laborans minus sensibilis est, haud latius serpit malum. In magna partis sensibilitate, puta, ventriculi, intestinorum intus, extra, tenerae infra unguis carnis inflammationis; effectus universo corpore diffunditur, affectisque omnibus vasis, ubique tumultum concitat. Eadem, sive loco continetur, sive diffusa latius turbat, remediis, in locum prius adfectum agentibus, et solutionem continuitatis conglutinantibus, solis paret. Haec de inflammationibus phlogisticis, distinctionis causa, in praesentia dixisse suffecerit, de locali in suo postea loco plura disserturum. Alterae totidem restant, communis

et localis, ibi postea, ubi operis ordo postulat, fusius exponendae.

CLXXII. Symptomata perturbationis inflammatio quoque, quoties instrumentum vitale corripit, emittit. An unquam cerebrum et meningas ejus incessat inflammatio communis phlogistica, haecenus inexploratum est. Verique similis est, commotionem capitis et turbas phreniticas, non ab inflammatione pendere; ut haec ostendere videntur; primum, curationis facilitas, utpote cum sanguinis detractio, alvi purgationi et caeteris antiphlogisticis auxiliis, tumultus omnis facile cedat, nec justae inflammationis effectus, in tam tenera, tam vitae necessaria parte, facile aboleri credibile est; dein nullum inflammationis, quoties salus reducitur, paulo certius indicium. Tum rationis similitudo eodem facit; nam, ut supra relatum est, (CLXVIII.), in nullo phlogistico morbo communi intus inflammatio communis subnascitur, quae, quoties accidit, semper externam sedem (CXIII. CXLVIII.) occupat. Quin et symptomata omnia ejusmodi

modi sunt, quae a communibus noxis phlogisticis (LXXV.) exoriantur, communibus quoque antiphlogisticis auxiliis, proque horum magnitudine, (LXXXI.) cessura.

CLXXIII. Doloris capitis, oculorum ruboris, et delirii, quae phrenitidem comitantur, et inflammationi intus imputantur, causa est, sanguinis in vasis capitis abundantia, immodice distendens, et sic per violentiam quendam doloris sensum pariens.

CLXXIV. Quin ejus quoque, quae pulmonibus usu venit, perturbationis inflammatio causa fit, neutiquam est addubitandum. Extra dolenti loco, quicumque thoracis est, intus inflammatio respondet. Utque phlogisticae diathesios magnitudini inflammatio, quae nunquam, nisi in magna diathesi, incidit, ita inflammationis magnitudini dolor, respondet; ejusdemque causae ratione habitum status aestimandus est. In magna diathesi, et magna, ejus effectu, inflammatione, dolor alicubi thoracis, modo circa sternum,

M

modo

modo juxta mammas, modo posterius utrinque, modo a tergo inter suprave scapulas, acutus et quasi pungens est, pulsus perquam duri et validi sunt. In diathesi et inflammatione, ejus parte, minore dolor minus acutus, paulo hebetior, et tolerabilior est; pulsus duri validique, sed minus quam in altero casu, sunt. Dein, procedente morbo, dolor remollescit, hebescit, spiritus, quem pertubaverat, facilius et expeditior evadit. Pulsus, qui ante tantummodo minus duritiei habebant, nunc vere, et pro indirectae debilitatis, ex idoneae curationis neglectu, magnitudine, vel pro rectae, ex nimis antiphlogistica curatione, debilitatis inductu, molescunt. Sed, nunquam pulsuum durities, doloris augmen, ad inflammationis in membrana sedem, referendum est; neque molities illorum, hujus hebetudo, ex ejusdem inflammationis, in parenchymate, sede esse, credenda; utpote cum fieri non possit, ut inflammatio, utramvis harum partium occupans, a proximis in altera vasorum punctis, absit. Ea ergo horum symptomatum

tum

sum, quae supra relata est, causa recipienda.

CLXXV. Pustulae, quae phlogisticos quosdam morbos comitantur, e contagione, corpore recepta, per omne diffusa, et rursus, inter effluendum, cum humore e cutis vasis perspirabili, subter cuticulam retenta, nascuntur. Retentionis, eoque pustularum multitudinis, causa diathesis phlogistica, toto corpore magna, major in cutis, ob rationes supra (CXIV.) relatas, vasis est. Quo in opere musculares vasculorum perspirantium fibrae, quia tantum, quatenus pro firmis simplicibus habendae sunt, densantur, quantum, pro vivis habitae, tono augentur, ita abbreviantur igitur, ut materiae perspirabilis vaporem parum trajiciant. Omnes noxae phlogisticae ad hoc faciendum, sed prae caeteris calor, citra indirectam debilitatem subsistens, pertinent. Eadem alvi durities causa.

C A P. V.

Diathesis Asthenica.

CLXXVI. Anteperturbationem (CXLIX.) qui tantum in graviore justı morbi impetu supervenit, sensus omnes hebetiores, motus, tam voluntati, quam non, parentes, pigriores, ingenii acumen minus, sensibilitas et adfectus languidiores, existunt. Cor et arteriae languent, ut harum pulsibus cernitur, item extrema in summo corpore vascula; ut palore, siccitate cutis, et tumorum deminuta mole, ulcerum exsiccatione, et manifesta phlogisticae, quae horum symptomatum similitudinem creet, diatheseos absentia (C L I.), patet; musculos torpere imbecillitas, secretiones internas deficere, seminis, lactis, inopia, demonstrat. Instrumentorum digerentium languor, nullo cibi desiderio, hujus fastidio, quandoque siti, nausea, vomitu, corporis

poris imbecillitate, et evidente sanguinis penuria, proditur.

CLXXVII. In eadem diathesi; sive citra morbum, intra opportunitatem, adhuc subsistente, sive ad illius justum modum sublata, mentis et animi facultates (CLII.) plane minuuntur. Sic imminuuntur actiones.

C A P. VI.

Diathesis asthenica explicatis symptomatis illustrata.

CLXXVIII. Ab asthenicorum morborum, paulo vehementiorum, initiis haud alienus horror est; quoties causa ejus, perquam deficiens perspiratio (CLIV.), subest. Defectus hic causa est, e totius corporis imbecillitate, ea cordis et arteriarum imbecillitas, qua suos humores ubique difficile, in extremis finibus difficilius, aut vix omnino, perpellunt. Hinc cessat perspiratio. Eadem frigoris, cum horrorem comitatur, sensus explicatio.

CLXXIX. In asthenicis adfectibus pulsus debiles, molles, exiles, et perquam celeres, sunt (CLV.). Mollitiem, quando percipi ob exilitatem potest, item hanc, creat sanguinis penuria, e carneae cibi materiae defectu,

defectu, nimioque e plantis petitaë usû, vel deficiente ad summam, sive hinc, sive illic, alimento, opportunitatis tempore nata (CXXVIII.). Eorundem debilitatis et summae celeritatis causa est, idem alimenti, item aliorum omnium stimulorum, ut potionis validae (CXXX.), ut sive mentis (CXXXVIII.) sive corporis exercitacionis (CXXXVII.) defectus, et sanguinis penuria (CXXXIV.) (vid. append.).

CLXXX. Quoniam paulatim tantum incitabilitatis abundancia deteri (XXVI. XLIII.) reparari robur, potest; igitur, si pulsus quando citius justo, nec pro ratione parto levamine, plenescunt et durefcunt, id malum est, coque fit, quod ultra legem stimulatix per diffusibilia curatio tenta est. Estque rectae debilitas indirecta superaddita, omni in curationibus cura cavenda (CLVI.)

CLXXXI. Cutis pallorem idem, quod perspirationem cohibet, (CLXXVIII.) scilicet, cordis et arteriarum debilitas, efficit. Hinc ad summum corpus non satis sanguis perpellitur.

CLXXXIII.

CLXXXII. Capitis, qui frequentissimum adfectuum asthenicorum symptoma est, item artuum, qui rarius est, dolorem (CLXXXIII.) parit sanguinis penuria. Hic enim sanguinis vasa distendentis effectus est; ut mediocris distentio, qualis in secunda valetudine usu venit, gratum sensum; quicquid vel supra hanc (CLVII.), vel infra est, ingratum, eoque dolorem, suscitet. Multo autem hic minus, quam in phlogistico dolore (CLVII.), inflammatio pro doloris causa suspicanda est; propterea quod non solum dolor, sed et ipsum delirium, stimulatrici curationi adeo facile cedit. Quod non facile fieret, si tam tenerum et sensibile instrumentum, et vitae tam necessarium, adfectu, adeo ad partis adfectae texturam delendam pronno, laboraret.

CLXXXIII. Neque fere, et propter eandem causam (CLVIII. CLXXXII.), ad inflammationem delirium acceptum referendum. Quod e contrario sanguinis penuriae, et aliorum stimulorum defectui, tribuendum. Neque id ullo modo dubitandum.

tandum est; si quidem auxilia stimulantia, quae nihil ad replenda vasa valent, omne delirium asthenicum feliciter et cito solvunt; cumque jam, depulso morbo, salute reducta firmataque, satis alimenti acceptum digeritur, tum demum mens firmissima solido robore constat.

CLXXXIV. Sitis et calor (CLIX. CLXIII.), quae non minus asthenicos, quam phlogisticos, morbos insigniunt, neque minus frequentia signa sunt, asthenica in faucibus et summo corpore diathesi, hic perspirationem, illic, salivae, humoris exhalabilis, et mucii, excretionem, per extremorum vasculorum atoniam et relaxationem, cohibente, nascuntur. Illinc fauces, parum debitis humoribus lubricatae, siti (CLIX.) torrentur. Hinc, subter cuticulam perspirabili humore retento, una cum ea calor, qui, in libera perspiratione, in aëra dissipari, et in eodem fere gradu permanere, solet, cumulus crescit. Minime vero caloris augmen ab incitationis, seu, ut vulgo dici solet, vitae principio, pendet, siquidem tum in diathesi phlogi-

stica (CLIX. CLXIII.), tum in indirecta debilitate, tum in recta, incidit. Vasorum autem in summo corpore, sub quod fauces, et, ad quemcunque locum aëri aditus est, is, comprehenduntur, debilitas, cordis et arteriarum debilitatis, haec universi corporis, pars est.

CLXXXV. Siti huic asthenicae, quae multo frequentior et gravior phlogistico adfectus est, cibi fastidium, huic nullum ejus desiderium, antecedit; succedunt, nausea, vomitus, saepe acutus ventriculi dolor, et aliae turbae. Quorum explicationem exponere proximum est.

CLXXXVI. Nullum cibi desiderium (CLXIV. CLXV. CLXVI.) ejusdem fastidium, e totius corporis debilitate, pendet; ut omnes noxae antecedentes, eumque creantes adfectum, semper debilitando agentes; et omnia auxilia, quae, stimulando roborandoque, semper iis tam occurrunt, quam medentur, ostendunt. Cibi desiderati causa est, fibrarum ventriculi, per quas digestio sustentatur, valida et sana contractio, et alicujus humoris, qualis gastricus

cus, qualis saliva, est, excretio; cujus utriusque effectus necessarius est vacuus magna ex parte ventriculus. Sed in debilitate nulla harum rerum fieri potest. Fibrae non valide se contrahunt, vascula extrema suos humores non effundunt, cibi materia, ante ventriculo recepta, non solvitur, soluta ventriculo expellitur, sed magna ex parte inmutata et insoluta permanet. Hinc non desideratur, et, in majore vi mali, etiam fastiditur, cibus.

CLXXXVII. Similiter fitis explicata (CLXXXVI.) est, similiter, quae altior, ex eadem causa pendens, adfectus est, nausea, explicanda (CLXVI.). Ubi enim vires vigent, tam ubique praeterea corporis, quam circa ventriculum et loca cum eo adfinia, gratissimus et jucundissimus sensus est.

CLXXXVIII. Quod ad vomitum vero attinet (CLXVI.), is horum omnium offensarum cumulus et caput est, Eo enim, cum is supervenit, fibrarum atonia et laxitas, eo sordium crudarum collectio, eo ex his et aëre soluto ventriculi distentio, processit,

processit, ut consuetum suum motum a superiore ad inferiorem partem, qui peristalticus vulgo dicitur, peragere fibrae oppressae nequeant. Cumque in omni, sive secundae, sive adversae, valetudinis casu, is motus semper a stimulo in contrariam partem tendat; deorsum, ubi, stimulus ex ore est; sursum, cum is e ventriculo procedit; ita fordes et aër emissus, quorum facta mentio est, pro locali stimulo agentes, quicquid motus suscitant, id superiora versus dirigunt. Qui motus inversus, cum contra naturam est, nunquam gratus esse, potest, unde, ante vomitus adventum, nausea suboritur; nunquam paulo diutius non violentus, quia localis stimulus semper in violentos et enormes motus fibras musculares conciet, unde vomitus, nascitur.

CLXXXIX. Doloris (CLXXXV.) in ventriculo, in intestinis, et alibi tam intus, quam extra, causa, in diathesi asthenica, spasmus est. Quem intus, id est, motus involuntarii in instrumentis fibrae, per communem universo corpori debilitatem, resolutae pa-

riter

riter et tono destitutæ, una cum materia distendente (LVIII.), faciunt. Haec materia in ventriculo fordes, in intestinis stercus durum, in utroque aër emissus, est. Cujus ad distendendum effectus non tantum ipso, quantum fibrarum, quas distendit, laxitate, nititur. Quæ enim vis distendens tales fibras opprimit, eam validæ, et solido robore stantes, facile repellunt, distentioni resistunt. Laxatæ vero, de quibus sermo est, quo acrius premuntur, urgentur, eo magis usque cedunt, donec amissa omni resiliendi, omni se relaxandi, potestate, immobiliter contractæ permanent. Quod, per eam fibrarum muscularium proprietatem fit, qua eæ, ubi tentæ sunt, non communis elasticæ materiæ instar, remota tendente potestate, tum demum, sed etiam manente hac, contrahuntur. Inter hoc agendum, hoc patiendum, violentia quaedam a sensibilibus fibris subitur. Hinc dolor. Plus vero fibrarum ipsarum laxitati, quam materiæ distentrici, in hoc opere, tribuendum, argumento est, toni et densitatis, nam inter se exactissima ratione, ut ab eadem causâ pendent-

tes,

tes, respondent (LVII. LIX.), per stimulantia redintegratio. Qua fit, ut sano more sese contrahentes, et potenter renitentes, restituto motu peristaltico, manentem adhuc, et distendere non cessantem, materiam, prae se deorsum, sine ulla alia ope, ut nuper exploratum est, depellant. Sic vinum, sic aromata, sic alkali volatile, et ante omnia variae opii formae, talem materiam, sine ulla, sive supra, sive infra, purgatione, nullo negotio, brevissimo tempore, sede sua deturbant.

CXC. Dolor, qui in exterioribus corporis partibus toties in asthenicis malis vexat, a spasmo quoque, sed non cum materia distentrice conjuncto, pendet. Cujus in locum subit potestas, ad nullam referenda materiam, nempe, voluntatis in membro movendo conatus quidam. Per hunc sic spasmus, ac in altero casu (CLXXXIX.) per distentionem, et, summo saepe cum dolore, concitatur. Ubi, cum effectus idem sit, nempe, spasmus, a debilitate oriundus, restituto robore solvendus; causa igitur eadem quoque sit, et ad debilitatem quoque cum aliquo, distentionem prorsus

sus referente, eique parem habente potestatem, redeat necesse est. Sic a notis effectibus ad ignotas causas ascendere tuto saepe licet. Dolor, de quo hic agitur, musculorum spasmos respicit. Sed.

CXCI. Alter dolor est, minus eodem loco contentus, magis diffusus, pariter molestus; quem non spasmus, sed alter stimulus localis, adjuvat, pariter a debilitate natus, pariter debilitatem adaugens, et, cum reliquis debilitatis signis, debilitando mortem maturans. Hic mero, qui quandoque in magna canalis alimentarii debilitate dominatur, acido nascitur; id quod cholera maxime, sed et omnes primarum viarum, quos vomitus et alvi dejectiones comitantur, adfectus plus minusve, declarant.

CXCII. Hoc acidum (CXCI.) non est causae origo, sed jam facta ex sua causa debilitate morbo, jamque confirmato, symptomata superveniens, inde orta, unde reliqua symptomata, et iisdem auxiliis tollenda. Idem, postquam natum est, omnem debilitatem, sive in primis viis, sive in reliquo

quo corpore, ex propria morbi causa forte grassantem, toto corpore, sed maxime in loco ubi adest, non cessat augere, causae vim intendere.

CXCIII. Verum enim vero, licet sic, ipsum debilitatis proles, ad porro debilitandum, eodemque modo, quo spasmus dictus est (CLXXXIX.), pertineat; ad id vel mutandum, vel ejiciendum, praeter commune medendi consilium, non est opus alio. Nam, ut ortum primum, sic usque, a communi causa pendet; et, quicquid ad reliqua symptomata, idem ad id superandum, pertinet. Ad quam rem, ut in spasmi casu, stimulantia, non supra, non infra, purgantia, nec alia quacumque debilitantia, requiruntur.

CXCIV. Ut in statu convulsivo dolorem intus, seu in motus instrumentis non voluntariis, acidum relatum; sic extra, seu in iis, quorum motus voluntati paret, instrumentis, aliquid, eundem, quem acidum, effectum praestans, e voluntate pendens, cum convulsione conjunctum, creat (CLXXXIX. CXI.). Utque nulla illic materia

teria distendenti, sic nulla hic dolorificae, respondet. Quin et, sicut spasmodicum casum quaelibet musculorum spasmata, et supra omnia tetanus, ita convulsivum quaelibet convulsio, sed, prae caeteris, epilepsia, repraesentat. Denique, ut illic eundem externum, ac internum, casum, sic hic quoque, esse, eadem ab effectu cognito ad causam ignotam ratiocinatio (CXC.) probat.

CXCV. Simplex, a levissimo ad gravissimum hunc adfectum, dolorem, ut eo redeatur, unde (CLXXXIV. CLXXXV. ad CXC.) excursus est, cursus a nullo cibi, propter hujus et aliorum stimulorum inopiam (XXXVIII. XXXIX.), vel nimiam copiam (XXVIII. XXIX.), desiderio (CLXXXVI.), ad spasmodicum vel convulsivum dolorem (CLXXXIX. ad CXC.), est. Ob causas modo relatas, primum non desideratur, si in debilitante consilio perseveratur, cibisque deest, qualis, puta, jusculorum carneorum in forma, accipi potest, fastiditur; mox, si etiam nihil ad stimulandum adhibetur, fitietur, debili-

tantissima res, frigida, ad sitim restinguendam, avidissime adpetetur, omnibus, quae in summis habentur, deliciis, anteponeatur, haurietur. Quo facto, protinus nausea succedit: Quae nisi diffusibili stimulo, qualis spiritus meracissimi cyathus est, aut, hoc frustra laborantem habente, alter, forsitan tertius, ei obsistitur, ad vomitum recitat. Cumque paulo gravior adfectus est, inter vomendum acer dolor in ventriculo, qualis, si ferri strictura, eum transversim distrahens, intus esset, exoritur. In graviore etiam adfectu, etiam majore causae vi, omne cruciatus genus perfertur, dolet, quasi percussum maleo, caput. Cum intestinali canali turbae, non protinus plerumque, sed permanente, et, interpositis falsae quietis intervallis, moras trahente malo, communicantur. Saepe cum torminibus et magnis doloribus praecipitatur alvus, saepius, quod, inverso motu peristaltico, minus erit mirandum, comprimitur, omne cruciatuum genus experitur, ac subinde vomendi ac ventriculi doloris alternas subit vices. In modo

modo relatis turbis dyspepsia, ipsa podagra, diarrhaea, dysenteria, cholera, colica, ileus, virides puerorum dejectiones, vermes, tabes, atrophia, quas dicunt, utraque puerilis, et longe maxima hujus aetatis morborum pars, comprehenduntur.

CXCVI. Procedente mali causa, et noxis debilitantibus etiam magis instantibus, in consensum exteriora corporis pertrahuntur, jamque motus voluntarii corripuntur instrumenta. Modo surae, modo brachia, aliaeque partes varie spasmodicis torquentur. Modo pectus varie circumcirca, modo humeri, nunc latera, nunc tergum, nunc cervix, dolent. Quibus doloribus nulla corporis humani pars eximitur; non pulmonum, non jecoris, non ventriculi, regio; in quibus, qui acres quandoque concitati dolores, ab inflammatione intus esse creduntur, si a spasmodico, vel convulsivo motu, revera sunt. Hanc veram eorum originem esse, restituti rite stimuli mala, saepe protinus, semper brevi, tollentes, bonam, valetudinem

letudinem reponentes, confirmant; confirmat, contrariae, per sanguinis detractio-
nem, variam purgationem, inediaque,
curationis infelicitas. Quin, quod eodem
etiam fortius redit, ut inedia sola saepe ad
dolores creandos sufficit, sic lautus cibus
solus quoque ad solvendos sufficit.

CXCVII. Iidem dolores (CXCVI.), ut
modo cum enormi motu conjunguntur,
modo hujus expertes incidunt, ita ab
omni inflammatione prorsus alieni sunt.
Ad quos igitur ab aliis, hac aut simili ori-
gine natis distinguendos, conjunctus symp-
tomatum concursus respiciendus (XCIII.).
Diathesis phlogistica phlogisticos, astheni-
ca asthenicos, dolores indicat. Haec ob-
servatio altius ad adfectus quotidianos per-
tinet, vulgoque receptas curationes ever-
tit. Vel capitis, qui tam frequens ma-
lum est, dolor decies stimulatrice ratione,
pro simplice contraria, curandus est.

CXCVIII. Perturbationis quoque symp-
tomata in asthenicis morbis gravioribus,
perinde ac in phlogisticis (CLXVIII.
CLI. CLXXII.), occurrunt. Talem caput
in

in epilepsia, apoplexia, et febribus; pulmones in asthma; canalis alimentarius in cholera, colica, dyspepsia et podagra, perturbationem subeunt. Sic in canali alimentario praeter dolores supra (CKC, ad CXCVIII.) relatos, urendi quidam sensus, angor, contortus et dirus cruciatus summae sunt tam sentienti, quam adstantibus, formidini, et inflammationis causae suspicionem creant. Quod, tantas turbas et tumultum cernentibus, etiam ipsis hactenus medicis, difficillimum fuit estque, non credere. Quae tamen mala nihil cum inflammatione rei habere, et a loci statu prorsus contrario pendere, toties felix per stimulantia, quoties ejus periculum factum est, curatio, declaravit. Eandem rem adhibita, vinum, opium, et alii stimuli diffusibiles, dein cumque his, juscula e carne confecta, post caro, et solitus demum victus, solitum vitae genus, et a debilitando cautio, confirmant. Quae curandi ratio alienissimos hos adfectus, tam ab inflammatione, quam omni diatheseos phlogisticae parte, demonstrat. Quin

et

et inflammatio phlogistica communis, propterea quod interiores sedes non occupare (CXII. CLVII.) videtur, aliud, quo minus hic inflammatio pro causa suspicanda sit, adfert argumentum.

CXCIX. Perturbatio pulmonalis asthenica saepe intolerando adeo fixoque dolore cruciat, ut ad hunc solvendum nullus sanguinis detractionibus modus sit (XCIII. XCIV.) statutus. Quae omnes non frustra solum, sed detrimento, saepe perniciosi, fuerunt; cum e contrario curatio stimulatorum nunquam non responderit. Eo spiritus interrumpitur, et omnia prope, quae justam peripneumoniam comitantur, infestant, usque adeo, ut, an hic quoque inflammatio sit, suspectui fuerit, vel potius esse fidenter creditum. Quod si, inter hunc adfectum et phlegmasiam istam, quicquam interesse perspectum est, ea distinctionis umbra non ad inflammationem rejiciendam ducebat, tantum quaestionis de ejus sede occasionem praebebat. Verum enimvero, nullam omnino hic inflammationem, saltem ut causam, morbumque verae

rae

tae debilitatis esse, eadem, quae supra (CXCVIII.) relata sunt, argumenta satis probant. Crescit antiphlogistica, minuitur, tollitur, idque citissime, stimulatricæ curatione malum.

CC. Formidanda perturbationis symptomata, quae (CXCVIII.) epilepsiam, apoplexiam, et febres comitantur, cujusmodi sunt, stupor, sopor, in omnibus; in febribus saepe falsa illa, quae typhomania nominantur, vigilia, interdum coma; in tendinum subsultus, in illis convulsio, vel motuum voluntariorum diminutio; quae partim irritationi, ut typhomania, tendinum subsultus, partim plethorae vel solæ puraeque, vel una cum hac mobilitati, a plerisque accepta relata sunt; omnia sine discrimine eidem causae, quae universos asthenicos morbos continet, nempe, debilitati, manifeste debentur. Quod, noxae debilitatrices, sive recta sive eventu agentes, eos solae morbos facientes; auxilia, quorum omnis in stimulo posita actio est, eosdem sublevantia, vel solventia, declarant. Frustra vero in apoplexia insinulatur

mulatur plethorâ, tanquam eo vitae tempore, quo corpus effoetum et prope exsangue est, scilicet, solito alimento neque desiderato, neque sumpto, neque digesto, sanguinis plus, quam florente firmitissime aetate, gigni possit. Contra, quo tempore apoplexia supervenit, per indirectam, ex longaevitae et nimia in vitae genere incitatione, debilitatem, firma languent, deficiunt humores, fonsque eorum sanguis. Eadem epilepsiam debilitas, eadem humorum penuria causa, nisi quod saepius directa debilitas est, continet. Febres in indirecta debilitate, ut in variola confluyente, vel ubi ebrietas praecipua eas excitans noxa fuit, positae esse possunt, ita tamen, ut earum longe saepissime directa (CVI. CVII.) causa subsit. Et in omnibus modo expositis casibus, tam reliquorum symptomatum, quam perturbantium, debilitas origo causae et finis est.

CCI. Ad perturbationis signa quoque pertinent illa quandoque caput adfectantia, hujus in febribus dolor immanis, post
mentis

mentis imbecilitatem et dein confusionem, delirium, sæpe; in summa quamvis debilitate, sætis tamen ferox; et ad conatus supra vires ducens. Hic status sub typhi, etiam sævi; finem haud raro accidit. Inflammatio metuitur, sanguis, sed e capite recta, mittitur, vesicatoria, quae unctio in arte extrema est, imponuntur, silentium, tenebrae præcipiuntur, vel lenissimâ stimulantia negantur. Ex inanitate ventriculi, item vasorum totius corporis, e summo deficientibus aliis stimulis languore, delirio vertigo superaditur, viribus, sensibus, mente, captus efflat animam.

CCII. Verum vel nulla hic inflammatio subest, vel a phlogistica communi (CLVIII.) toto coelo distat. Non esse hanc; debilitatricis curationis infelicitas; stimulatoriis, dein vasa replentis, supra fidem felicitas, declarant. Nec aliam esse; restituta tam cito salus fidem facit. Cumque, tam aliunde, quam e vasorum inanitate; seu attenuatione communi, ortam debilitatem semper mentis inopia, confusio, etiam in iis, qui alias sani sunt, quodam tenuis subsequatur; quid mirum, si in summa,

ma, quae cum vita consistere potest, attenuatione, summa incitationis deminutione, vix vitae umbram relinquirente, summus quoque, inter alias actiones, mentis defectus, delirium, scilicet, incidat? Quin et eadem haec res certa et explorata est. Sic fames, sic post ebrietatem magnamque crapulam, aquae contra consuetudinem potatio, sic tristes animi adfectus, hujus dolor, terror, desperatio, non pro tempore tantum delirium inferunt, sed haud raro ad justam insaniam adiungunt. Eodem sanguinis paulo major jactura pertinet. Quot enim, sive in acie, sive a latronibus vulnerati, nunquam deinde per totam, saepe longam, vitam, mente consistere. Mitte contusiones, vulnera et alias offensiones, qua cerebri textura laeditur, utpote quae, ad morbos locales, de quibus suo postea loco sermo erit, attingeant. Et quo modo frigus interficit? Nonne, inter omnes alias imminutas actiones, per delirium morti praeiens. Ex his tot tamque validis rebus, omnes fere potestates (X. ad XIV.) in argumenti si-

dem

dem silentibus, tam capitis dolorem, quam mentis omnem, majorem, minorem, culpam, summamque hanc, delirium, non ab inflammatione phlogistica communi, quae sola hactenus innotuit, omnino; nec ab altera communi, cui asthenicae vocabulum dandum, necessario pendere; sed e summa, tam aliorum stimulorum, quam ejus, quem iusta vasorum plenitas, facit (CLVII. CLVIII.), defectu, debilitate nasci, fatendum. Quae saltem longe frequentissima symptomatum relatorum causa est, ut salus, in nova medendi ratione, plerumque tam cito reducta, demonstrat.

CCIII. Atqui, si unquam inflammatio asthenica (CCII.) relata symptomatum, de quo agitur, tumultum concitet; id eodem prorsus modo, quo per sanguinis penuriam et aliorum stimulorum defectum (CCII.), debilitas, efficit; et iisdem uterque casus auxiliis, nempe, stimulantibus, dein paulatim vasorum repletionem (CLXXXIII. CCI.), tollendus est. Nam.

CCIV. Asthenica communis inflammatio
nihil

nihil aliud est, quam asthenica diathesis in aliquo loco, quam pari quovis alio, paulo vehementior (XLIX.), ita quidem, ut asthenicae in inflammatione diatheseos vis, minime cum diatheseos, in reliquo omni corpore sine inflammatione, vi, conferenda sit; utpote cum omnem partis adfectum toto corpore diffusus longe superet (XLVIII. XLIX. L. LI.). Aliis verbis,

CCV. Inflammatio hic (CLXVI.) nihil aliud est, quam partis inflammatae, communis cum reliquo corpore status. Utque inflammationem minor in aliquo, quam pari alio loco, (XLIX.) incitatio facit; ita, ante morbum, cujus pars, symptoma vel effectus, inflammatio est, ejusdem loci, quam cujus vis alius, incitatio pro ratione minor intelligitur.

CCVI. Haec Inflammatio (CIV. CV.) ab altera (CLXX.) quae localis est, distinguatur oportet. Communis a communi diathesi pendet, et in certa hujus magnitudine tantum accidit; localis ex offensa aliqua, partis texturam solvente et vitian-

nis, ratione habita, nascitur. Communem eadem noxae, quae communem diathesin, paulo tantum majores, creant, eadem etiam auxilia, paulo tantum majora, utrumque tollunt. Localis inflammatio noxis, partem tantum labeficientibus, et auxiliis ejus statum mutantibus, continetur, a communibus noxis et auxiliis non movetur. Communis exempla sunt eae inflammationes, quae podagram, cynanchen putridam, gangraenosam, comitantur, et ea quae facit lipitudinem. Localis inflammatio exemplis in suo loco proferendis illustrabitur simul et explanabitur. Communem inflammationem debilitas toto corpore comitatur, localem sequitur, nec id semper. Ad illa tollenda communis curatio, ad haec partis aegrae conglutinatio, pertinent. Sic (CLXX.) quatuor inflammationes sunt, duae communes, phlogistica et asthenica, totidem localis, quarum altera (CLXX) quoque phlogistica, altera est asthenica. Illa in suppurationem saepe definit, saepe sine hac solvitur; haec ad gangraenam, quandoque ad sphacelum, estque ubi, ad mortem demum, tendit. Si inflammatio in typhi sine cerebrum aut
ejus

ejus membranas, quod nondum probatum nec verisimile est, adficit, ea asthenica quoque communis est.

CCVII. Ut inflammationem communem phlogisticam (CLXX.) facit sanguinis copia, vascula, ipsius sedem, supra modum distendens, distendendo stimulans, stimulando incitationem augens, hac validiores et crebriores contractiones ciens, his diametras, auctis fibrarum, ut vivarum, tono, ut simplicium, densitate (LIX.), minuens, et sic, ut cum magno molimine sanguis per contracta vasa perfluat, interque perfluendum, propter contractionum magnitudinem arcumque meandi spatium, dolorem creet, efficiens: Utque eadem diatheseos phlogisticae per omnia vasa, sive rubra, sive decolora, causa sed minus magna, est: sic.

CCVIII. Inflammationis communis asthenicae causa est, sanguinis quoque in inflammatis vasculis copia, similes, ac in phlogistica, effectus trahens, et, licet ubique praeterea vasorum ejus inopia subsit, in inflammata tamen vascula, propter majorem horum, quam aliorum, atoniam et laxitatem

laxitatem, vel minimo impetui cedentem, abundantius confluens, ea distendit, et propria cujuvis inflammationis excitat.

CCIX. Ut illius medendi consilium est, copiam sanguinis, qui prima tumultus origo est, imminuere, et sic nimiam incitationem ad idoneam valetudini, nimias contractiones, e quibus tumultus constat, ad modicas, quae jucundae sunt, et valetudini quoque convenientes, deducere: Sic

CCX. Hujus curandi consilium est, primum id sanguinis quod intus ubique est, potentibus stimulis (CLXXXIII. CCI.) percutare, ut haerens in languidis inflammationis partis vasculis sic propellatur, et onus his dematur; dein, paulatim cibis conditis, e carne confectis, per juscula; mox, postquam vires resectae erunt, in firmae materiae forma, omnia vasa replere (LXXXIII. CCI. CCIII.).

CCXI. Alterae duae inflammationes locales postea, suo quaeque loco, tractabuntur.

CCXII. Insidiosa in primis est illa guttae inflammatio, quae in putridam, ut
aiunt,

aiunt, definit. Primis diebus a cynanche tonsillari specie parum distat. Consimilia quoque communia signa sunt. Pulsus phlogisticorum modum frequentia et reliquis notis vix excedunt. Aliquamdiu omnia molliter et tranquille procedunt, nisi quod assidua materiae mucosae tenacis sputatio molestiam faceffit. Tandem, ubi validissimis stimulis ei non occuritur, tempus advenit, cum subito omnia in pejus praecipitantur, pulsus celerrimi, debillissimi, in primis exiles, evadunt, vires toto corpore collabuntur, nec modica diffusibilis stimuli, nunc demum subministrati, maximi naturae humanae decoris miserandum finem sistet. Cujus morbi optima curandi ratio est, per potentia in primis stimulantia, fatali occurrere tempori.

CCXIII. Adeo adversus inflammationem in podagra valent stimuli diffusibiles, ut modo potio merax, ut vinum, ut spiritus aqua tam calida, quam ferri potest, diluta, paucis horis gravissimam illam sustulerint, usum pedum restituerint; quae,

ut

ut supra (CCV.) relatum, aequae, ad communia signa solvenda, possunt.

CCXIV. Gutturis in cynanche gangraenosa inflammatio non, ut vulgo creditur, primarius adfectus est; sed, ut omnis alia communis asthenica, e diathesi communi, quae hic manifeste asthenica est, (CCVI.) pendet, hujus, ubi jam ad certam magnitudinem pervenit, pars vel symptoma existens. Nihil haec cum phlogistica communi inflammatione, quae cynanchen tonsillarem insignit, aut aliis duabus localibus, (CLXX. CLXXI. CCVI.) rei habet commune.

CCXV. Pustulae confertae in variola, ubi ea jam in confluentem, id est, asthenicum commune malum, versa est, novae diatheseos participes, e phlogisticis asthenicae fiunt. Utque locali ante stimulo, diathesin phlogisticam in asthenicam, per indirectam debilitatem, (XXVIII.) celeriter rapuerunt; ita nunc, debilitante asthenicae ipsarum naturae vi, astheniam ubique firmant, augent et ad mortem cito perferunt.

CCXVI. Earundem, ex utriusque casus

Q

inter

inter se collata curatione, natura quo clarior et illustrior fit, curationem prorsus in altero casu ab alterius curatione diversam esse constat. Discretæ variolæ, item comitantis eruptionis, auxilia sunt, frigus, et, quicquid humores auferendo, aut aliter, debilitat. Confluenti tam morbo, quam eruptioni comiti, auxiliantur, calor, citra indirecte debilitantem gradum subsistens, et omnia, quæ quam citissime et potentissime stimulant, ideoque stimuli maxime diffusibiles.

CCXVII. Differunt hoc præterea, quod omnes in discreto casu noxæ phlogisticæ, omnes in confluyente, asthenicæ sunt. Quæ differentia pariter ad utrumque morbum communem, ad eruptionem utramque, pertinet.

CCXVIII. Utque phlogisticæ pustulæ ad vigentem inflammationem et bonam supurationem; sic asthenicæ ad gangrænam, sphacelum, et mortem, recta tendunt.

CCXIX. Anthraces, carbunculi et bubones, qui pestem sæpe, typhum nonnunquam;

quam, comitantur, a contagiosa materia, corpore recepta, dein una cum humore perspirabili mucove, subter cuticulam et in glandulis retenta, nascuntur (XCVI. ad XCIX.). Retentionis, eoque eruptionis hujus, causa est, ob communem toti corpori debilitatem, summumque cordis et arteriarum languorem, cessans in his extremis et perspiratoriis motus omnino. Hoc ita esse, nulla tempore opportunitatis, ubi aliquid vigoris adhuc superest, eoque perspiratio aliquo modo procedit, eruptio, nulla in subito per morbi vehementiam fato, nulla vel eruptio vel morbus in omnibus casibus, ubi ei, per stimulantium validiorum usum, mature occurritur; semperque tanto lenior morbus, tanto minus eruptionis, quanto rectius curatio stimulatorix sit adhibita, declarant. Nam, sive per diathesin phlogisticam maximam (CXIII.), sive per asthenicam, ut in hoc casu, parem, (CXV. CXVI.), perspiratio supprimitur, quaecunque materia aliena cum eo ejici debet, ea una retinetur, subterque cuticulam retenta, stagnando, et
 pejorem

pejorem et acriorem naturam acquirendo, inflammationes locales, vel phlogisticas (CLXX.), vel asthenicas (CCVI.), pro diversa cujusque natura, vel potius corporis habitu, procreat.

CCXX. Similiter ea, quae in cynanche gangraenosa (CCXIV.) cutem distinguit, eruptio explicanda est; ut et altera, quae variolae, propter debilitatem alias bene cessurae, sed ob nimiam comitem eruptionem, in mortem, nisi validissimis ei stimulis obsistatur, desiturae, quandoque comes adhaeret. Utraque maculata eruptio est, utraque rubra. Sed illa minoribus, haec majoribus, maculis distinguitur. Quarum in hac color sandyx est, artem omnem longe, ipsamque naturae in aliis rebus vim prope, superans. Utraque ad suppressam, per debilitatem (CCXIX. et alibi) relatam, perspirationem accepta referenda. Illa, in medendi usu, stimulatrice, quae ad reliqua symptomata solvenda pertinet, curatione solvitur. In hac debilitati, ad mitiorem variolam reddendam, in praeparatrice administratione consilio factae, simul ac
eruptio

eruptio prodit, obsistendum, maximeque diffusibili quoque stimulo robur restituendum, pustulae, quae tum paucae, tum nullius momenti sunt, ac ne quidem ad justum communis morbi (IV.) modum attingunt, eoque omni periculo carent, contemnendae. Quod si fit, certa et cita salus; si non, aut contraria curandi ratio instituitur, mors inevitabilis.

CCXXI. Calor non proprius phlogisticis pyrexiiis est (CLIX.), sed ad alios ejusdem notae morbos omnes quoque pertinet. Nec his quidem ita continetur, quin et in omnibus ad hos morbos opportunitatis gradibus, proque cujusque magnitudine, suboriatur. Sed ne hic quidem res finitur. Idem omnes asthenicos morbos, sive febriles, ut nulla ratione loquuntur, sive non, et ad hos omnes opportunitatis gradus, pro debilitatis magnitudine, distinguit. Nulla certior decedentis morbi tam phlogistici, quam asthenici, nota est, quam ea temperies naturalis, quae, ut a calore morbofo distinguatur, frigus dici solet.

CCXXII. Calor naturalis est tum solum, cum neutra subest diathesis. Unde per
omnes

omnes auctae incitationis gradus, donec directa, per nimiam stimuli vim, debilitas confirmetur, pro incitationis, minus usque minusque vascula perspiratoria et patula reddentis, (CXIII.) magnitudine, crescit.

Crescit etiam, per omnes imminutae incitationis gradus, ad certos, quos causa mox exponenda, ponit, fines, proque incitationis, licet usque vascula perspiratoria magis patefaciat, decrefcentis, et sic, inter alios effectus, motum cum ubique vasorum, tum in perspiratoriis maxime, minuentis, ratione.

CCXXIII. Cum jam summus calor fuit, et debilitas pro ratione magna, tandem in extremis artubus, dein paulatim reliquo corpore, in locum ejus frigus, quod malum semper signum est, succedit. Cujus rei haec ratio est. Procedente debilitate, primum in extremis extremorum artuum vasculis, eoque perspiratoriis, motus summo opere languere, dein perire, incipit. Hinc, ut calor, sive justus (CCXXII.), sive nimius, a sanguinis et humorum motu, justo, nimio, quodam tenus deficiente (CCXXII.),

(CCXXII.), pendet; si igitur is aut nullus aut nulli proximus est, perinde ac in hac re, una cum causa, perpetua naturae lege, definit effectus. Hoc idem in utroque incitabilitatis extremo (XXVIII. XXXVIII.), nimiae, scilicet, in recta, et nullius fere, in indirecta, debilitate, accidit, eoque magis, quod, undeunde est, debilitas semper eadem est.

CCXXIV. Propterea quod in phlogisticis malis incitatio toto corpore multum et aequaliter plerumque augetur; toto igitur color quoque aequaliter diffunditur. Neque hac re excipiuntur nisi in casus, ubi in quibusdam partibus, ut ventriculo, ad vomitum ruente, eoque indirectam debilitatem adire periclitante, vel indirecta debilitas, morbo nimia stimulantis operis vi procedente, fit, vel recta, cum curatio debilitans ultra normam tenta est. Verum, quamdiu diathesis phlogistica viget, et magnam incitationis vim sustentat, calor aequalis semper fere erit.

CCXXV. Idem quoque in mediocri debilitate

bilitate accidit. Ita, per totam opportunitatem, et in iis morbis, ubi nondum ad vaforum motum prope deletum res pervenit, fatis aequalis calor est. Deleti motus effectus explicatus est (CCXXIII.). Ante quem, si qua in mediocri debilitatis morbis caloris inaequalitas occurrit, ut in manibus pedibusque; id fit, quia major illuc, quam alio, debilitandi vis, cujusmodi frigus, labor, hinc, aut aliunde sudor frigans spissusque, sunt, incubuit. Non solum in podagra, sed etiam in aliis tamen rectae, quam indirectae, debilitatis adfectibus, ardor, plantas potissimum infestans, cum summo dolore, praesertim inter ambulandum, torquet. Quem e debilitate, idoneam perspirationem cohibente, esse, lassitudo, frigus (XLIII. XLVI.), et alia debilitantia, nocendo; calor, quies et alia stimulantia juvando, demonstrant.

CCXXVI. Restat nunc, ut quo modo in magnis malis phlogisticis, incitatio iusto major, aliquas actiones, sed nunquam, quamdiu subest debilitando, minuat (CXLVIII.); quoque pacto in asthenicis
 gravioribus

gravioribus morbis, eadem incitatio, justo minor, quasdam actiones augendi, sed semper falsam, speciem praebeat (CXLIX.).

CCXXVII. Si, in peripneumonia, synocha phrenitica, et rheumatismo violento, voluntarii motus minuuntur eo usque, ut neque pedibus quis, neque manibus, paralytico magis, uti possit; id non ex debilitate, id est, ex imminuta sive recta sive eventu (XXVIII. XXXVIII.) incitatione, incidere, duplici hoc indicio manifestum est; quod, si debilitas vera esset, opifera stimulantia (LXXXVIII. XC.) debilitantia veneno (XCI), forent. Quod prorsus contra est. Nam eadem debilitantia, quae reliqua manifeste nimiae incitationis symptomata, hanc quoque motus impotentiam, solvunt, contraria malum augent.

CCXXVIII. Rursus, in spasimis et convulsionibus, sive motuum involuntariorum, in interioribus locis, ut in dyspepsia, in podagra, in colica, in dysenteria, in cholera, in hysteria, in quovis vehementiore, sive vomendi, sive desidendi impetu, quales adfectus plurimi sine nominibus quoti-

R

die

die incidunt; five voluntati parentium, extrinsecus, ut in trismo, in tetano, multisque aliorum locorum spasms; aut in convulsione, epilepsia, et aliis multis adfectibus convulsivis, si actiones istae plurimum auctae videntur, id non ex aucto robore, id est, aucta incitatione fieri, duplici quoque argumento cuivis aequo judici probabitur; quod, si hic aucti vere roboris casus esset, debilitantia, seu diatheseos phlogisticae (XC.) remedia eum solverent, stimulantia non ad indirectam usque debilitatem procedentia, sed intra eum modum, quo astheniam solvunt, subsistentia, intentarent. Cui tamen prorsus contrarium verum. Nam sola debilitantia, quae reliqua confessae debilitatis signa, hos spasmos et convulsiones quoque, tollunt; stimulantia nocent.

CCXXIX. Quia, quid sit contractio, vel quaevis fere vivorum corporum actio, nesciatur; ideo, an hic contractio aucta an imminuta sit, non pugnabitur (LVII. LVIII. LIX.); sed hos spasmodicos et convulsivos motus actionem imminutam esse, id

id demum, vehementer contendetur. Nam si, intra certos fines (XXVII.) aucta incitatio roboris plus, imminuta minus (XXIII.), edit, et omnis sic suboriens actio pro incitationis, sine (XXVIII.) relato conclusae, augmine, augeri, pro ejusdem ad finem (XXXVIII.) dictum defectu, minui, recte definitur; hic igitur actio minuta (CCXXVII.), aucta illic, rectissime, definitur.

CCXXX. Falsa igitur omnis de iis motibus (CCXXVII. ad CCXXX.) hactenus recepta notio est; tanquam a nimio in fibras, spasmō vel convulsione laborantes, humoris, ut prius loquebantur, vel potestatis, qui nunc sermo vulgatur, nervosae influxu, id est, siquid omnino significat, a nimia in fibris relatis incitatione, proficerentur. Utque error, ut logici auint, errorem trahit; sic haec notio in alteram falsam de opii opere seduxit. Cumque motus nimios e nimio vitae, saltem in partibus laborantibus, principio concitados, incite satis judicarent; ita illud ea virtute esse, qua ad eos compescendos, seu sedandos,

dos, motus accommodaretur, contra totam rerum rationis similitudinem, contra omnium potestatum incitantium, quae omnes stimulare, nullae sedare (XVII. XIX. ad XXIII.), probatae sunt, certam fidem, existimaverunt, aut alios docuerunt. Quod si, nihil in rebus, iis saltem, quae corporibus animalium admoveri solent, sedare, ulla ex parte incertum esset; quo modo de opio incertum esse potest, nedum contrarium certum judicetur? Nonne id idem apud Turcas, ac apud nos vinum, valet? Aut e contrario, ejus populi milites, in praelium proficiscentes, eo consilio opii copiam mandere, ut naturalem ipsorum motus compescantur, animorum impetus retusi subsidant, dandum est? Si febres, si podagra, si dyspepsia, si colica, si asthma, omnesque adfectus spasmodici et convulsivi, denique omnes asthenici morbi, nuper contra omnium spem et opinionem, variis opii formis, nullo negotio decedere, convicta sunt, et ii omnes in debilitate positi esse adfectus declarati; an opinem, porro debilitando, vel miseram naturae

rae

rae motuum reliquias potius extinguendo,
 iis opiferum esse, concedendum. Si
 vini formae, sive ex uvis paratae, sive ex
 aliis liquoribus meris confectae, ad eosdem
 morbos tollendos, quod recentia experi-
 menta quoque detexerunt, plurimum valent,
 eoque simili, ac opium, opere prodesse in-
 telliguntur; an ea operis similitudo ejus
 diversam, immo, contrariam, naturam ar-
 guere agnoscenda est. Postremo, si morbis
 in confesso motuum defectu, pariter ac iis,
 quorum motus, ut aucti videntur, ita vere
 non esse aucti, demonstrati sunt, medetur;
 quid tanto argumento, tot tamque validis
 jam adlatis addito, tandem objicies? Mi-
 nime hercule opium sedat. Contra, ut
 omnium vitam tuentium, salutem reducen-
 tium, potestatum, potentissimum, vereque
 beatum est, ad cujus divinam virtutem tot
 mortalium salus accepta relata, in futurum
 accepta referenda est; ita spasma convulsi-
 onisque, adversus quos tanta virtute va-
 let, non in aucta, sed imminuta, incitatio-
 ne, posita esse, et eodem ea opere opium,
 quo

quo quolibet in debilitate positos adfectus, tollere, fatenda sunt.

CCXXXII. Aliquando in morbis sanguis praeter naturam profluit (CXXIV. et append.). Sic in phlogisticis morbis e naribus sanguis stillat : Quod pro judicatorio signo habitum est. Quod utique nihil aliud, quam diatheseos phlogisticae remissionem, et in indirectam debilitatem proclivitatem, significat. Qui effectus cito plerumque recedit, convalentem statum, mox salutem, relinquens, raro in confirmatam debilitatem transiens. Non tamen sanguinis arte detractio, nec ullo purgationis genere, sustentandus est, ne debilitatis periculum in veram hanc vertatur, profluvium in justum morbum crescat, et alia debilitatis symptomata superinducantur.

CCXXXII. Magna et continuata sanguinea profluvia sive ex utero, sive ex ano circave hunc, sive per nares, in debilitate pura posita sunt. Sanguinis copia supra modum vasa distendens, et indirectam debilitatem constituens, potest aliquando pri-
ma

ma causae origo (CXXIV. et append :) esse. Sed in hac re, si nihil aliud, maximeque recta, debilitans ad hanc causam accessit, si stimulatrice curatione debilitas sistitur, corpus roboratur, vasorum laxitas demitur; malum omne propediem decedet, salus redibit. Contra, cum haec noxa non praecessit, et aliae recta debilitantes admotae sunt; cujusmodi ea sunt, de quibus supra (CXXIV.) relatum, magisque, si, sanguinis et aliorum humorum detractionibus, inedia, victu e plantarum genere et aquosa potione parato, morbi tractantur, tum longi, molesti, diri demum, et tandem exitiales, evadunt. Quos in debilitate positos, hujus curationis infelicitas relata, stimulatricis felicitas, documento est. Vera profluvii sanguinei causa est, non plethora, quae in male altis, aquae potatione, et aliis noxis, pariter tonum et densitatem vasorum delentibus, incidere non potest. Cum enim cibus sola fere materia sit, unde sanguis efficitur; qui, hocnegato, deficiente causa, superare effectus potest? Quod si, propter aliarum noxarum

arum debilitantem effectum, quod cibi assumptum fit, id non digeritur, unde sanguis abundet, et non manifeste deficiat? At sanguinis jactura, et omne potestatum debilitantium genus, perspirationem imminuunt, hinc augetur sanguinis copia: Quo modo id fieri potest? Adsumitur in ventriculum materia, unde sanguis fit, et minus humoris per cutis foramina disperditur. Sed, primum non adsumitur; dein non digeritur, tum, postquam serosa pars a rubra sejuncta est, an, retenta, et in sanguinem regeſta, rursus sanguis erit? Quae quaestiones, ad quas nulla respondendi potestas datur, etiamsi ullo modo viderentur ancipites; an, alteram corporis partem vigere, ita ut sanguinem abunde faciat, alteram languere, ita ut corruptam ejus partem, debitis meatibus, auferre nequeat, credendum; et incitabilitatem toto corpore non eandem indivisam proprietatem (XLVII.), potestates, in eam agentes, non easdem (LIII.) esse, ducendum? Postremo, an e nihilo materiam fieri concedendum? In quibus morbis pervulgata plethora (CXXXI.)

CXXXI.) subesse iudicata est? Non in iis; ubi ventriculus, ubi instrumenta digerentia, ubi sanguinem facientia, denique totum corpus, vigent, ubi cibi avidissime cupiuntur, perfectissime digeruntur, in sanguinem vertuntur, scilicet, in phlogisticis; sed in iis, ubi, propter patentem toto corpori debilitatem, omnia corporis languent, et materia, sanguinis faciendi sola fere potens, aut non suppetit, aut non mutatur. Sic podagra; apoplexia; epilepsia, paralysis, asthma, hysteria, qui luxui quondam dediti sunt eorum dyspepsiae, denique ii ipsi, de quibus agitur, morbi, haemorrhagiae, titi, falsa in vocabulo definitione, dicuntur, postremo longe maxima asthenicorum morborum pars, a plethora vel cum vigore, vel sine eo, ut causa contineri, omni fere tempore, ab omnibus rationalibus, quod nomen mollibus artis professorum auriculis mire placuit, existimata sunt. Verum enimvero, tam reliqui omnes, quam profluviales sanguinei, morbi a sanguinis penuria, et reliquis debilitantibus noxis pendere, confirmat antiphlogisticae curationis perpetua, in magnum

§

medicinae

medicinae opprobrium, infelicitas, incredibilis novae stimulatricis rationis felicitas. Quodque ad profluvia sanguinea attinet; respice iis afflictos, in noxis antecedentibus, in symptomatis. Per totum opportunitatis tempus, languiduli ciborum per exiguum vel cupiunt vel capiunt, quodque accipitur, non digeritur, saepe vomitu rejicitur. Non exercitationis imbecilli, non mentis, non animorum, qui profus pusilli fractique sunt, non aëris puri, non sensuum gratorum, non potionis merae, quae, per medentium errorem, veneno esse, altius in eorum animos descendit, non vasorum, per idoneam sanguinis copiam, distentionis, non fecernentium vasculorum, propter eorum inertem motum, degenerum ubique humorum stagnationem, et directam, inde usque suborientem, debilitatem, stimulis sustentantur. Quales pulsus sunt? Tales, ac in omni manifestae debilitatis, morbis, puta, febribus; ubi, quod mirum est, raro praedilecta sua plethora suspecta ab illis est, tenues, debiles, celerissimi, et prope vacui, sunt. Ad summam,

quales

quales mentis, quales animi, quales corporis, five in sensu, five in motu, vel voluntanti, vel non, parente, actiones sunt? Omnes infirmae, fragiles omnes, omnes ejusmodi, quae ne tertiam vitae partem subesse, commoneant. Quales e contrario sunt ii, qui, sanguine abundantes, nunquam tamen ejus experiuntur profluvia? Praevalidis viribus in omnibus actionibus sunt, vultu rubent, oculi micant, pulsus validi, duriusculi, modice frequentes, percipiuntur. Avidi cibos cupiunt, capiunt, digerunt. Qui, ut nullius momenti stullicidia, nec saepe quidem, experiri possunt, ita in nulla tamen sanguinis profluvia implicantur. Neque omnibus, quae dicta sunt, non congruum est, quod variae vini formae, eaeque prae caeteris, quae validissimae sunt, quales spiritus nominantur, contra omnium haecenus opinionem et praejudicatas sententias, mire felicia, adversus sanguinis profluvia, remedia sunt, feliciora opii praeparata. Quae res, nullum in profluviali motu motum nimium, molimen nullum, ut aiunt, haemorrhagicum.

cum subesse, contra naturalem vim motricem deficere, demonstrat. Ejiciendae igitur morborum phlogisticorum numero falso explicatae, falso nominatae, haemorrhagiae, sunt, ad asthenicos morbos, haemorrhæarum vocabulo, relegandae.

CCXXXIII. Si quis primum sicca magis tussi difficilioreque, dein humidior, expeditiore, tum sputis largis supervenientibus,prehenditur; si raucedo, primum obstrictior, dein, procedente tussis humiditate, solutior simul, incidit; si thorax circumcirca, per totam pulmonum regionem, diffusi doloris aliquanto premitur; si vel nullus vomitus est, vel is convulsivo tussis, in sputa desinentis, motu videtur ita expressus, ut aut non redeat, aut sponte redire non contendat; si vires aliter valent, et pulsus validi, pleni, plus minusve duri, sanorum crebritatem non multum exsuperant; talis casus phlogisticus esse, et a calore et omnibus stimulis pendere (CXIII. CXIV. ad CXXIII.), a frigore et omnibus auxiliis debilitantibus (CXXIII. ad CXXVII.) solvendus, invenietur. Quo-
rum

rum symptomatum causa est diathesis phlogistica, toto corpore vicens, in hoc summo, maximeque in faucibus (CXIII.), vigentior. Eadem, ubicunque occurrunt, eodem explicanda modo sunt. Ergo symptomata catarrhalia, quae rubeolae necessaria pars sunt, eandem prorsus explicationem (CXIV.) recipiunt, et tam illa, quam totus morbus, a nimia incitatione proficisci, ratione debilitatrice tolli, intelligenda sunt. Idem de catarrho contagioso dicendum. Quibus in omnibus periculum facile factum est. Da vini vel spiritus gallici cyathum, da opii paululum; crescet raucedo, difficilior et adstrictior tussis erit, sputa pro tempore supprimentur. Da frigidam potui largius, expedientur omnia. Saepe computationis initio tussiens, hujus cursu, tussi liberatur. Quod ideo fit, quia diathesis asthenica causa fuit, quam potio in phlogisticam pro tempore vertit. Saepe in poculorum sine tussis, et perquam vehemens, eo repetit, quod jam diathesis phlogistica longius processit. Quam frigidae
 haustus,

haustus, poculorum finis, incitationem nimiam sistendo, cohibet.

CCXXXIV. Unde eadem, uti vulgo esse credita sunt, symptomata prorsus diversa tamen adparent. Quod pleniore explicatione manifestum erit. Si quis igitur plurimum tussit, plurimum spuit, vel cum raucedine primum, dein postea, vel per totum cursum sine hac, si aetas multum provec̄ta, vel confecta, est, si habitus debilitatus, si pulsus neque validi, neque pleni, et perquam celeres, sunt, si huic concursui vel recta vel indirecta debilitas, ut in ebrietate longa, in luxuriosa vita, fieri solet, antecessit; scire licet omnia haec symptomata asthenica esse, auxiliis stimulantibus tollenda.

CCXXXV. Tussis siccae, raucedinisque explanatio clara est, talisque, qualis ante relata (CXIII. CXIV. CLX.): Tussis et sputorum origo prorsus huic contraria est (CXXVIII. CLXI.). Sive enim recta, sive corpus eventu debilitatum est, ut summe toto corpore minuitur incitatio, summo viget ubique debilitas, ita in vasorum
genere

genere tonus ubique, proque ratione densitas, sed maxime in extremis arteriarum, a motus centro maxime diffitis, finibus, eoque, prae caeteris omnibus, in vasculis perspiratoriis, imminuitur. Quo facto, incredibile dictu est, quanta humoris persputa vis rejiciatur, et tanta quidem; quantum nulla in phthisipneumonia sputorum profusio, quantumvis larga, superet, vixque quidem exaequet.

CCXXXVI. Cujus, quoties a recta debilitate pendet, curatio neutiquam difficilis est, nisi jam extra metam morbus (CIX.), processit, ad finem vita propinquat. Quae utique in indirecta debilitate haud paullo difficilior eo est, quod sola stimulatrice ratione tollendum malum est, quod nimia stimulatricis noxae vis effecerit (CIII.). Quin et eadem, ut postea dicitur, debilitas, eandem tam bronchiorum, quam totius reliqui corporis resolutionem, non semper, nec initio unquam, phthisipneumoniam creat. Cum hac sputorum, modo in febris, modo in podagrae, forma, prodeunte profusione, saepe diu diffusibilibus

fusibilibus maxime stimulis ita pugnatur, ut locale pulmonum vitium, quod adeo medici credunt metuuntque, nullum intus esse, integerrima salus reducta fidem faciat.

C A P.

C A P. VII.

De Somno et Vigilia, five salutari-
bus, five morbofis.

CCXXXVII. Ut mors totius vitæ, fic uniuſcujuſque fere diei ſomnus, opera claudit. Utque illa penitus extinctam incitationem, incitabilitate vel abundantiffima vel prorfus deleta; fic hic imminutam, vel abundante incitabilitate, ſed ita, ut deleri, incitatio renovari, poſſit, vel eadem deficiente, ſed ita, ut ejus cumulandæ copia fit, incitationem ſequitur.

De Somno.

CCXXXVIII. Ea incitabilitatis animantium natura eſt, ut neque abundare, (XXIV, XXXVIII.) neque deficere (XXVIII.), ſine detrimento, poſſit; abun-

T

dantia

dantia indirectam (XXXV.), defectus rectam (XLV.), debilitatem pariat. Utque quaevis potestas incitans, ultra metam producta, illam, quaevis submota hanc, procreat; ita idem de nimio parcove plurium vel omnium usu dicendum. Nimia plurium vis somnum, deficiens vigiliam, intra salutis fines, efficit. Somnus igitur (CCXXXIV.) est actionum diurnarum, primum plus usque, sed minus uno quoque impetu, incitantium (XXVI.), effectus, ita tamen, ut aliquid semper addat, donec eo perveniatur, ubi incitationis id, quod vigiliae necessarium est, amplius non existit. Cujus rei certissimum dicit testimonium vita nostra quotidiana, utpote quam omnium potestatum ratio confirmet; omnes ad somnum adducendum pertineant. Sic calor non ad extremum nimius, vel inde frigore ad stimulantem gradum reductus, item cibus, potio, labor, cogitatio, adfectuum exercitatio (X. ad XIII.), somnum omnia, dummodo intra stimulantem, citra indirecte debilitantem, vim consistant, conciliant.

CCXXXIX.

CCXXXIX. Contra, intra eosdem secundae valetudinis limites (CCXXXV.); frigus, non summum illud, quod mortem mox praecedit, inedia, vel parum alens (CXXVIII.); parum indirecto stimulo distendens (CXXVII.), materia, potio tenuis, ut thea, caffè, vel aquosa, praesertim post magis genialis usum, soliti laboris aut exercitationis; sive corporis, sive mentis, intermissio, ex dedecore pudor, metus, animi dolor, vigiliam omnia, non satis versus indirectam debilitatem adpropinquando, creant. Sed et omnia quae, aliter somnum pariunt, ad indirectam debilitatem (CXI. ad CXLVII.) nimio ad extremum opere protracta, idem etiam efficiunt. Sic crapula, sic ebrietas exquisita, labor aut mentis, aut corporis, ingens adfectuum vis, aestus, omnia relaxans, somnum pellere nota sunt.

CCXL. Ut debilitas igitur, sive recta, sive indirecta; sive partim mixta, iusti somni causa est; ita nimia haec, aequae ac incitatio vegeta; somno inimica est. Solita exercitatione diurna lassus illicet in somnum

num componitur ; qui, quiete non excitatum, aut labore defatigatum, ex aequo refugit.

CCXLI. Vigiliam sanam parit ea potestatum incitantium vis, quae, utrique media extremo, neque nimis ad indirectam, neque ad rectam nimis, debilitatem (CCXXXVI.) inclinat. Morbosam maxime recta, haud raro indirecta, saepe utraque mixta, debilitas infert. Verum, quanquam vigiliae creandae praecipue potens directa debilitas sit, illa tamen vix unquam sine indirectae aliquo accidit.

CCXLII. In phlogisticis morbis vigiliae causa esse solet phlogistica conjuncto dolore diathesis. Unde tamdiu permanet vigilia, quamdiu intra indirectam debilitatem subsistit incitatio. Sed, quoniam doloris stimulus non ejusmodi est, qui potenter quidem, sed molliter, universum corpus incitet, sed qui, acriter partem urgens, in indirectam debilitatem ruat ; igitur haec vigiliae finem imponere, somnum quacunq; parere, cito solet.

CCXLIII.

CCXLIII. In asthenicis morbis vigilia rectam plerumque debilitatem sequitur; quod ideo fit, quia plus eo, quod somnum facit, debilitatis, morbos causa continet. Quo fit, ut, quicquid stimulat, quicquid incitationem ad illud quasi punctum, quod artus in somnum componit, id stimulatrice, non sedatrice, virtute consopiat. In exigua debilitate, ubi paululum tantum infra somni punctum incitatio decidit, perexiguus stimulus, qualis cibi e carnea matria parati nonnihil, quale vinum, aut quaevis aequae potentiae potio, qualis in maestitia consolatio, in frigore calor, in quiete, sive corporis, sive mentis, exercitatio lenis aut gestatio, vel jucundus cogitandi tenor, sufficit. In majore debilitate, nam causae modo curationis vis aptanda semper (XCII. XLIV.) est, aut relatorum stimulorum pro ratione plus, aut potentior aliquis, quales ii sunt, qui diffusibiles adpellantur, adhibendus.

CCXLIV. Haec magna opii virtus. Quae nullam propriam virtutem, nullam, quae non ei cum omnibus aliis potestatibus
 communis

communis sit, possidet. Sic in magna debilitate, ut in febribus, ut in vehemente podagrae afectione, interiora cum gravi tumultu turbante, et aliis consimilis languoris morbis asthenicis, ubi morbi visomnis ardetur, opium saepe, postquam multos dies vigilia permansit, altum et sincerum somnum inducit. Quo in casu, propterea quod incitabilitas plurimum abundat, eoque perexiguam stimuli vim perferre (XXIV. XXVI.) potest; igitur a stimuli minimo incipiendum, paulatimque ad plus, dein etiam plus, progrediendum (CVII.); donec ad somni punctum, quod cito fiet, siquidem id multum intra rectae debilitatis fines consistit, demum perveniatur.

CCXLV. In asthenicis morbis, et indirecta debilitate natis, ubi somnus quoque fugatur; tam ad hunc reducendum, quam caetera morbi pellenda, salutem reponendam, cum alii stimuli pro debilitatis magnitudine, tum diffusibiles, ubi illa maxima est, et ex iis opium, in auxilium arcessendi sunt.

Hacc

Haec sunt tempora et corporis conditiones, in quibus opium somno conciliando est. In reliquis omnibus five secundae, five adversae, valetudinis statibus, tam corporis, quam animi et mentis, actiones excitat, inter alias somnum fugat, agilemque parit vigiliam. Sic, si quem sine causa perspicua somnus incessit, eum ilico miris modis alacrem, vividum et vigilantem, opium reddit; maestitiam pellit, fiduciam gignit, timorem in audaciam vertit, e tacitis disertos, ex ignavis fortes, efficit. Nemo, desperatis suis rebus, et vitae toedio succumbens, sibi mortem, opiato sumpto, conscivit aut consciscet. Uno verbo, per omnes medios, a recta ad indirectam debilitatem, quasi gradus, opium omnium fere potestatum longe potentissime stimulat, et sic, in diathesi phlogistica, nocentissimum sit necesse est; utpote quod reliquus nimis stimulis additum, non solum somnum abigat, sed eos morbos e phlogistico statu in indirectam debilitatem, hanc in mortem, periclitetur praecipitare.

CCXLVII. Praeter fomni casus relatos (CCXLVIII.), alii sunt, ubi in eum proclivitas morbosa est, ut in comate, quod in febris, in sopore, qui undecumque debilibus et imbecillis usuvenit. E quibus coma vigilia tutius et melius habetur symptoma. Neque ejus rei causa obscura est. Si enim vigilia morbosa (CCXL. CCXLI.) debilitatis, eo in quo somnus positus est, plus significat, sopor vel coma in minore debilitate idcirco consistat necesse est. Minus autem debilitatis coma, quam vigiliam, facere, illud quam haec, minus periculosum, solutu facilius, argumento est. Quod tamen, ubi paulo diutius permanet, aut profundiozem somnum refert, ne recta debilitando noceat, providendum. Quo in casu ad vini opiique formas decurrendum eo, scilicet, consilio est, ut ad eam incitatio magnitudinem provehatur, quae, pulso statu soporoso, plus roboris pariat, et ad salutem cursum expediat.

CCXLVIII. In podagra, in dyspepsia, in colica, et plurimis malis asthenicis, canalem alimentarium praecae caeteris locis turbantibus,

turbantibus, qui hujus canalis status puerperis et lactationibus exhaustas potissimum adficit; somnus saepe multum, contraque bene valentium naturam, adpetitur, producit, neque ejus indulgentia ad recreandum tamen pertinet. Idem iis, qui ex ebrietate, aut aliunde, in indirectam incidere debilitatem, accidit. Quam somni cupiditatem a debilitate, vel recta, vel indirecta, pendere, hinc patet, quod quaecunque porro debilitant, ea morbum augent, quaecunque roborant, ea eundem tollunt. Inter quae potio valida omnis, item opii formae, in primis efficaces sunt, tantoque reliquis stimulantibus magis, quanto eorum major et diffusibilior vis stimulatix est. Ea enim tam opii, quam cujusque validi stimuli, natura est, ut, quoniam omnem imminutam incitationem adaugent, ita, quoties minor ea, quae ad somnum parandum habilis est, debilitas occurrit, hanc stimulis imminuendo, incitationem paululum intentando, somnum concilient. Cum ejusmodi debilitas est, ut, haerens quasi in puncto somnifero,

U

somnia

sonnum non cesset creare; tum stimuli vis supra illud punctum tollens incitationem, et pro rata parte debilitatem minuens, sonnum abigit, vigiliam vegetam reducit.

CCXLIX. Idem cujusque quidem, sed maxime validi, stimuli in ea, quae vel colicam vel diarrhaeam parit, debilitate vis est. Quae, debilitatem tollendo, utrumque pariter morbum tollit. Neque ab eadem sonni vigiliaeque alienum ratione est, qua nunc ille, nunc haec certo stimulo vel pellitur, vel inducitur, quod nimii motus, quales spasmodici et convulsivi de quibus sermo fuit, quales pulsus celeres illi in febribus, et alii, sunt, pariter ac nulli, pari stimuli vi solvuntur. Unde non solum, quod enormis motus non auctae actiones sunt, non ab aucta incitatione pendent (LVII. LVIII.), sed et ob hoc, quod motus et quies, cum morbosa sunt, et in debilitate posita sunt, tum ab eodem ejus gradu prope pendere saepe videntur. Denique corporum animalium naturas rite aestimanti, et has incitantium
potestatum

potestatum opus recte percipienti, nihil est; quare symptomata, sine illa contemplatione iudicioque, quicquam significare, vel ad ullam morborum naturae scientiam solidam ducere, sibi quisquam persuadeat.

CCL. Si qui igitur sunt, qui, contra validissimam tantarum rerum fidem, ubicunque motus aucti videantur (CCXLVI.), eos vere auctas actiones putent; ii, quemadmodum hoc se scrupulo expedituri sint, considerent. Idem adfectus cibi nullum desiderium est, idem, sed paulo major, ejus fastidium, idem, sed etiam major, nausea, ac vomitus, sive cum spasmo et convulsivo motu, sive sine his, nisi quod, post horum symptomatum adventum, ad magnitudinis plus malum processit. Item in cynanche putrida (CCXII.) quam dicunt, ubi, per maximam cursus morbofi partem talia sunt, qualia in cynanche tonsillari, symptomata, atque etiam quietius et tranquillius procedunt, licet tum mitior, quam in fine, morbus sit, et a minore adhuc debelitate pendeat; eadem tamen ejus
vera

vera natura est, eadem a principio ad finem continet eum debilitas. Neque inter priorem morbi partem et novissimam illam, cum omnia in extremam ruunt debilitatem, praeter pulsum nunc demum celeritatem et debilitatis augmen interest, ut nunc stimulantibus validioribus, quam ante, ad auctam debilitatem superandam, requirantur.

C A P. VIII.

Utriusque Diathesios Curatio.

CCLI. Ut causa diathesin utramque continens ea est, quae supra (CXLVIII. CXLIX.) relata; medendi igitur, indetrahendum, consilium est, ubique corporis in phlogistica nimiam incitationem imminuere; in asthenica, deficientem augere, dum ad id, quod, secundam valetudinem causa continet, perducatur, (LXXXVIII.).

CCLII. In phlogistica id praestantia remedia sunt potestates, quae, nimis stimulando, eandem creant diathesin (CXVII. CXVIII. ad CXXIV, CXXVIII. ad CXXXI. CXXXIV. CXXXV. CXXXVII. CXXXIX. CXLI. CXLII. CXLIV. CXLVI.), eo tenui et deducto stimulo, quo incitationis, quam secunda valetudo requirit, minus dent, seu debilitent (CXVII. ad CXXIV, CXXVIII. ad CXXXI.

CXXXI. CXXXIV. CXXXV. CXXXVII. CXXXIX. CXL. CXLII. CXLIV. CXLVI. XC.) agentes. Quapropter, ut eadem potestates, nimio stimulo nocentes, stimulantia dictae sunt; sic eodem deficiente juvantes, debilitantia, utpote quarum nulla sedet, dicendae (XIX. ad XXIII.).

CCLIII. Quae idem (CCLII.) in asthenica diathesi faciunt, sunt potestates, quae, parum stimulando, hanc pariunt diathesin, ea stimuli magnitudine, qua incitationis ea, quae secundae valetudini quadrat, plus dent, seu stimulent, incitantes (CXII. ad CXV. CXXIV. ad CXXVIII. CXXXI. ad CXXXIV. vid. et huc respond: append: CXXXVI. CXXXVIII. CXL. CXLIII. CXLV.). Unde, sicut eadem potestates stimuli defectu nocentes, debilitantia nuncupatae sunt; quae igitur stimuli magnitudine juvant, stimulantia nominandae.

CCLIV. In diathesi phlogistica ea temperies, quae calor nominatur, omnino vitanda, quia solum ejus, quod debilitare, nempe,
nimium

nimum ad extremum, ad id magnitudinis perducī, quo debilitet, sine noxae aut perniciēi ex nimio stimulo periculo, non potest (CXV.).

CCLV. Ubi vero diathesis, et hanc continens incitatio aucta, paulo lenior in justī morbi statu est, eo caloris, quod sudorem vel tepidum pedum balneum comitatur, non interdicendum; quia plus aliquanto commodi in illo humoris jactura, in hoc gratus sensus, promittunt, quam incommodi calor modicus minatur.

CCLVI. Ante omnia post frigus paulo intensius calor fugiendus, quod ejus, incitabilitate frigore reducta, validius opus evenit (CXXII.); hoc magis metuendum, quo magis alii eodem tempore instare stimuli solent.

CCLVII. Temperies hic opifera frigusest, quod nullus paulo major calor excipiat. Corrigendus igitur is in medendi usu error, quo frigus, stimulando, diathesi phlogisticae nocere creditur; idemque non tam magnitudine debilitante, quam vitato post ejus opus caloris stimulo, variolae prodesse intelligendum.

intelligendum. Idem; eadem cautione adhibita; five solum, seu cum aliis rebus debilitantibus conjunctum, catarrhi, quem calor aut solus, aut frigori succedens, aut cum eo alternans; et alii stimuli faciunt, efficacissimum nuper repertum est auxilium.

CCLVIII. Unde, et quia pileum, ex terra recens effossa confectum, in phrenitide profuit; idque frigoris, quod gelu et nivem facit, nudo corpori admotum, synocham cum delirio sustulit; adeoque idem adversus variolam valet; ob has causas in totum opportunitatis, totum morborum, ex diathesi phlogistica pendentium, orbem proferendus frigoris usus.

CCLIX. Nullam noxam ab adstringente frigoris potestate credita, in diathesi phlogistica, esse, argumento est maxima ejus, in variola, summo corpori incumbens, vis, eo liberiores perspirationem servans (CXXXIII. CXXXV.), quo major ipsa sit. Eodemque pertinet atoniam cum pari laxitate gignens vis (CIII.).

CCLX.

CCLX. Ad asthenicam diathesin medendam, caloris in primis utilis stimulus est, idque ob hanc potissimum causam; quod quanto in phlogistica diathesi noceat, nimiam jam incitationem insuper augendo, tanto hic, ubi minor justo incitatio subest, auxilio sit necesse est. Hinc in febribus; in podagra, in dyspepsia, in colica; in rheumatalgia, et omnibus morbis asthenicis, corpus summopere calore fovetur, excitatur; frigere, quod, debilitando, in nostrarum incitantium numero est, infirmatur, hebetatur (CXX.); quod exitio in febribus est.

CCLXI. Ut, quanto magis in phlogistica diathesi frigus prodest (CCLVIII.), tanto in asthenica nocentior est; ita idem, ob hoc porro, in summae debilitatis morbis vitandum est, quod, calori similiter, extrema vasa relaxat, et humores putrefacit (CXVI.).

CCLXII. Quo certius diathesi phlogisticae, adhuc morbos facere tantum periclitanti, modereris, carne et confectis inde ciborum formis parcendum, ex plantarum

genere paratis liberius utendum. Eandem diathesin, ad morbi modum auctam, carnea materiae, maxime firmac, abstinentia, ex plantis maxime fluentis, non nimius usus, optime, quantum cibi administratione valet, (CXXVIII.) adimunt.

CCLXIII. In hujus diatheseos parte condimenta fugere praestat (CXXIX.); quae in morbis veneno sunt.

CCLXIV. Eidem potio aquosa convenit, meraque omnis obest, eoque magis, quo plus alkoholis contineat (CXXX.). Eadem, nisi perquam imbecilla, in morbis perniciosi est. In quibus cerevisiae tenui, quam magnus auctor recepit, aqua simplex et pura, magisque adjecto acido, praestat.

CCLXV. Quoniam indirectus cibi stimulus rectum adjuvat, id est, per totum corpus stimulum dimittit, ideo etiam convenientis materiae molis finis statuendus (CXXVII.).

CCLXVI. In omni diatheseos asthenicae parte, cibus, e plantarum genere paratus

tus, vitandus ; ad eum, qui ex carne vel carnea materia constat, quam primum fugiendum. Cumque hoc raro protinus, ob ventriculi debilitatem, fieri possit ; diffusilibus igitur stimulis, ut vini formis in minore, opiatis in majore, debilitate, sic erit utendum, ut ab ipso tamen initio juscula lauta largius ad summam ingerantur, dein paulatim ad firmioris ejus materiae usum decurratur.

CCLXVII. Quemadmodum hic carnea materia (CCLXVI.) juvat, ita stimuli id, quod condimenta adjiciunt, effectum ejus promovet.

CCLXVIII. In morborum asthenicorum periculo nocet aquosa potio, prodest meracis tantum, quanto ad debilitatis gradum opus erit (C.). Post vero ipsos jam factos, jamque vehementer grassantes, eadem merax potio ita necessaria est, ut, exceptis jusculis (CCLXVI.), et diffusibilioribus etiam stimulis, sola diu conveniat. Nullus indirecti ciborum stimuli, ubi, quae eum maxime praebet, materia, nempe, e plantis petita, cavetur, metus est (CCLXV.).

CCLXIX.

CCLXIX. Ad stimulum, quem longe lateque chyli et sanguinis abundantia corpori recta admovent, imminuendum, haec, ubi maxima est, per inedia, sanguinis detractio, et alvi purgatione, tollenda; Ubi modica magis in morbis est, supra (CCLV. et sequent:) praecepta, minorem diathesi spectantia, servanda; scilicet, alvi subinde purgatione, cibo parcior standum, sanguis, non demendus; et, si qua paulo plenior cibus erit, per exercitationem lenem et frequentem, perspirationi consulendum.

CCLXX. Haec eadem (CLXXXVIII.) nimiae sanguinis, quantum ab abundantia pendet, velocitati medebuntur. Quam a motu corporis vehementiore (CXLII.) pendentem, in diathesi minore, opportunos morbis faciente, hinc implicante, exercitatio parcior, quietis plus, et aliorum stimulorum minus, imminuent. In maxima, quae graves morbos causa continet, diathesi, ad tardandum sanguinem omnium potestatum incitantium stimulus accurate cavendus, sanguis profundendus. Quietem

tem vero, quae, vel invitis aegris, necessario fervatur, praecipere supervacuum.

CCLXXI. Quem stimulum secretorum humorum in ductibus excernentibus abundantia distendendo praebet, hanc creantia sublata tollunt. Sit igitur frequentior concubitus, auferatur lac, cibus minus alens sumatur, reducatur, soluta phlogistica in summo corpore diathesi, perspiratio (CXLIV.).

CCLXXII. Ad debilitatem, et, in vasorum genere, atoniam laxitatemque, quam longe lateque chyli et sanguinis penuria praebet, adimendam, primum stimulis diffusibilibus jusculisque (CCLXVI.) paulatim robur pariendum; dein his paulatim parcius, cibus firmis uberius, utendum; postremo, quo validius corpus sit, exercitatione id et aliis diuturnioribus stimulis firmandum. Diffusibilioribus vero stimulis non amplius, quam pro debilitatis magnitudine, utendum, est.

CCLXXIII. In imbecillo tam vasorum, quam reliqui corporis, statu motus omnis corporis, paulo intensior, omnesque alii
stimuli

stimuli, qui sanguinem percitant, et indirectam pro tempore debilitatem (CIX.) pariunt, arcendi. Cum vero levior debilitas erit, is motus, qui non fatigat, sed grato stimulo est, recreatque, non vitandus. Jam convalescens, aliquis, paulatim ad solitum vitae genus, reducendus, et sine hoc salutem nunquam ab omni parte restitui, recordandum.

CCLXXIV. Quam debilitatem (CCLXXI.) secretorum humorum penuria, vel in ductibus excernentibus copia, natura degener, creant; eam, de qua (CCLXXII. ad CCLXXIV.) relatam est, stimulatix ratio, non antiseptica, (CXVII. ad CXVIII.), tollit.

CCLXXV. Conveniens ejus, quem cogitatio, sive vehemens, sive assidua, fert, stimuli remedium cogitationis remissio est, eave contentio, sive magnitudo, sive frequentia spectetur, quae, incitabilitatem consumendo, eventu demum debilitet. Quod praeceptum, ut opportunitati convenit, ita exorto morbo, maxime vehementiore, parum tutum omittendum; quia
nullus

nullus ad fructum ejus, nisi per mediam illam stimuli magnitudinem, quae, nimiam jam ante incitationem augendo, noceret, aditus esse potest.

CCLXXVI. Ad minori in opportunitate diathesi medendum, et morbo occurrendum, adfectuum consuetudo vitanda; ad morbum tollendum, primus quisque impetus prohibendus. Eorundem extremus, eventu debilitans, effectus, propter medium nimis incitandi periculum, nullo modo quaerendus (CXLVI.).

CCLXXVII. Quantum (CCLXXV.) a mentis labore vel languente usu debilitas pendet, ille minuendus, hic augendus, et gratus cogitandi tenor instituendus. Quin sine hoc, quantumvis omnia reliqua stimulantia sint usurpata, nullam ab omni parte perfectam salutem fieri, pro certo est habendum.

CCLXXVIII. In omni debilitate adfectuum vis, indirectam debilitatem ferens, vitanda est; et ad id perexiguam eorundem magnitudinem sufficere, non est obliviscendum. Adfectus grati, quale repentinum

pentinum gaudium est (XLIII.), non laeis habentis permittendi (CXLI.).

CCLXXIX. Qui, ubi deficiunt, ut in tristitia, animi dolore, motu, terrore, desperatione, qui tantum laetitiae, fiduciae, spei, minores quasi gradus sunt, et adfectuum excitantium imminutionem tantum significant (CXLII.), pellendi sunt, excitantes revocandi; spes, fiducia, infundenda, paulatim ad laetitiam progrediendum.

CCLXXX. Hae potestates, eadem genere, quae diathesin utramque facientes (CLXXVI. ad CXCII.), magnitudinè tantum differentes, et hac prorsus oppositae, rarius et minus prospere singulae, saepius et secundiore eventu plures, omnes optime, ubi magna ope opus est, conjunctae, easdem solvunt diatheses.

C A P. IX.

Curationis inter se partium comparatio.

CCLXXXI. Ut in diathesi phlogistica, potentissima omnium sanguinis detractio est, quippe quae tanto validiorem, quanto latius corpori recta admotum, stimulum penitus auferat; ita, quoties diathesis maxime viget, fusius utenda, et nunquam in opportunitate, parcius aut non omnino in lenioribus morbis periclitanda, aliisque auxiliis posthabenda.

CCLXXXII. Cui proximum momentum frigus, cauto post ejus opus calore et aliis stimulis, in curatione sibi vindicat. Semper nocet calor, magis post frigus, maxime, etiam cum aliis stimulis nimis conjunctus. Semper prodest et pro magnitudine sua frigus, si alienus stimulus ejus operi.

peri mixtus aut succedens, idque superans, calide evitetur.

CCLXXXIII. Tertium ab his (CXCIII. CXCIV.) alvi purgatio dignitatis locum occupat. Quae diathesin phlostificam potenter solvit, eoque, sanguinis profundendi, saepius vero creditae, necessitati, cum magno commodo, superfedet. Eadem sola ad salutem saepe satis.

CCLXXXIV. Cum omnibus his una victui, cujus stimulus accipiendo ab iis fructui obstat, pro diatheseos modo parendum. Quod opportunitati semper, saepe morbis, iis, scilicet, quos minor, aut vitae lenior, diathesis continet, solvendis solum habile est.

CCLXXXV. Cum omnibus etiam, in morbis quies, in opportunitate motus moderantia, conjungenda.

CCLXXXVI. Pessimus vulgi medici mos est, quod uni alicui illorum auxiliorum nimis insistit, reliqua omnia omittit, aut incuriosius praecipit. Soli sanguinis, ne in peripneumonia quidem, detractioni credendum

dendum, sed omnia reliqua, simul aut ferie, in orbem adhibenda, Uno verbo,

CCLXXXVII. Actiones perturbatae, vel non debilitante causa deminutae (CLIV. CLV.), communem curationem (CLXXV. CLXXVI.) et nullam aliam, requirunt.

CCLXXXVIII. Debilitatis signis, diathefos phlogisticae vehementiam, progrediente morbo, sequentibus et mortem indirecta debilitate imitantibus, auxiliis mature adlatis, occurrendum.

CCLXXXIX. Eadem matura curatio ad suppurationem, effusionem, et gangraenam, quae, ex nimia ad extremum incitatione, in indirectam debilitatem transeunte, nascuntur, prohibendas pertinet (CLXIII.) ad CLXIX.):

C A P. X.

Eadem asthenicae curationis partium
comparatio.

CCXC. In asthenica diathesi, et morbis inde pendentibus, potentissima, cum ad eam tandem aditus est, sanguinis reducta copia est; quippe quae tanto validiorem, quanto latius corpori recta admoveatur, stimulum restituat (CCLXXXI. CXXXI. ad CXXXVI.). Ob quam causam, cum, in omni debilitatis gradu, cibi, unde solus fere sanguis fit, tanto minus aut sumitur, aut digeritur, quanto major debilitas est; igitur tantum, talique forma, quantum, et quali, accipi, acceptum digeri, potest, primo quoque tempore, sine mora, dandum; coque carnea materia firma, si debilitas minor est, parcius unoquoque tempore, sed saepius, data convenit. Ubi major debilitas est, et caro firma neque

quæ sumi, neque sumpta digeri, potest, juscula indidem confecta, quam maxime lauta, quam minime pingua, diligentissime præbenda. Quo vero magis ventriculus excitetur, et, ad cibum relatum recipiendum, digerendum, habilior reddatur, stimulantia diffusibilia, qualia vini genera sunt, magisque etiam opiata et consimilis potentiae reliqua, sunt assidue, et, in recta debilitate (CVII.), parcius prius, dein usque largius adhibenda; iisque paulatim decedendum, perstantibus et naturalibus stimulis, paulatim, et pro rata parte largius utendum. In indirecta debilitate, a maximo ad minimum stimulum diffusibilem, ut supra (CIII.) relatum est, paulatim quoque pergendum, inversoque ritu a minimo ad maximum stimuli perstantis usu progrediendum. Postremo in illa mediocri, e qua ad asthenicos morbos oportunitas constat, debilitate, sanguinis copiam summum salutis præsidium esse, et propterea languenti cibi desiderio non esse cedendum, semper in animo tenendum.

C C X C I. Humori vitali, de quo verba modo (CCLXXXVII.) facta sunt, proximum

proximum in asthenicae diatheseos curatione auxilium calor est; utpote quo nascentes animantes, crescentes, maximeque confescentes, in vitam producantur, alantur, et vigorem adquirant, dein labescentes donec omnis extinguatur incitatio, sustineantur. Per calorem intellige id externae temperiei punctum, quod frigori quod dicitur, et ardori qui dicendus est, medium intercedit; sub quo temperiei sensus gratus et jucundus est; sub quo neque resolutione illa, quae sudorem facit, neque torpore illo, quem frigus gignit, corpus, illic eventu, hic recta, debilitatur; sub quo totius corporis actiones, excitantur, producuntur, et, quasi in aprico, confortantur; sine quo omnes alii stimuli nihil valent (XL.).

CCXCII. Talis temperies omni corporis statui convenit, sed debilitati sive rectae, sive indirectae, etiam magis; propterea quod, incitatione aliunde deficiente, eo magis hoc stimulo, qui multis aliis paratu facilior est, opus erit. Hinc tam in aliis magnae rectaeque debilitatis morbis,

bis, quam in febribus potissimum, summo calor auxilio reperitur, praeque caeteris in omnibus iis ejusmodi malis, quae faciendi frigus praecipue particeps fuerit. In iisdem summa cura fugiendum frigus, quod recta semper debilitat (XXXIX. CXVII. CXVIII.), nunquam, nisi in phlogisticis morbis, iisque qui in cursu ad indirectam debilitatem sunt, adjuvans (CXX.). Cavendus pariter, in omni diatheseos asthenicae parte, calor nimius; qui, aequae ac frigus, debilitat, aequae vasorum atoniam, laxitatem, gangraenam (CXII.), perque inertem vasorum statum, humorum stagnationem, et corruptionem, generat (CXVIII.)

CCXCIII. Quemadmodum vasorum repletio maximum eo remedium est, quod rectus ejus stimulus corpori tam late admovetur; ei igitur calor, qui universo summo corpori protinus incumbit, universum recta adficit, virtute proximus sit necesse est.

CCXCIV. Ut supra et infra purgatio, item sudor (CCLXXXIII.), adeo potenter debilitant,

debilitant, ut tertium in diathescos phlogisticae curatione sibi locum vindicent; pariter igitur in asthenica diathesi, eodem debilitante opere, noceant, pariter ea sistentes stimuli, eoque tam alii, quam, prae caeteris omnibus, diffusibiles, opiferi sint necesse est.

CCXCV. Ut stimulorum hac in re percurratur ordo; a levioribus his humorum amissionibus incipiendum, et ad graviores, aliaque mala etiam vehementiora, procedendum. In leviore alvi solutione, qualis in opportunitate ad asthenicos morbos, hisve levioribus, usu venit; plerumque cibus e plantarum genere confectis, et potione imbecilla vel aquosa, aut intus fermentante, cujusmodi vini formae ex hordeo paratae, quae cerevisiae dicuntur, abstinuisse; carneam, quam optime conditam, quam maxime lautam, puram, et pinguedinis expertem, sumplisse, vinum meracius vel, e saccharo et aliunde destillatione paratum, plus minusve validum, adhibuisse, leniusque et saepius exercitatum esse, plerumque satis erit,

CCXCV.

CCXCVI. Ubi fusior adhuc alvus est cum torminibus et doloribus, ut in diarrhoea graviore, in dysenteria; ubi cum dejectionibus vomitus quoque conjungitur, vel, sine his alvi turbis, vomitus molestus urget; aut hic cum madore in cute aut sudore macerante conjungitur; sudorve solus urget, vires conficit, corpus exhaurit et attenuat; in omnibus his casibus ad stimulos, quam maxime diffusibiles, protinus est fugiendum, et tantae corporis attenuationi, obviandum.

CCXCVII. Qua in re tanto magis stimulorum usus erit necessarius, quod hujusmodi excretiones auctas aliae notae malae comitari solent (CXCIV.). Quantum vero valeant, quamque potentem stimulandi vim possideant, eorum adversus haec et alia in febribus, et reliquis morbis asthenicis gravissimis, quin et in ipso ex ultima debilitate mortis articulo, singularis virtus ostendit.

CCXCVIII. Sic in spasmodicis, in convulsivis, intus, extra, in sanguinis profluviis, (CLXXXIX. CXCVIII.), in diro febrilem et aliorum morborum gravissimo-

rum delirio (CXCVIII. CC. CCI.), in inflammatione asthenica, iis stimulis, quorum permanentior vis est, cessantibus, aut nequicquam agentibus, miranda diffusibiliorum, quorum praecipuum opium est, stimulorum virtus eminet.

CCXCIX. Ut igitur ea stimulatricis hujus virtutis vis, ad fuscant alvum, item vomitum, vel etiam sudorem, cum ea leviora sunt, et a minore causae vehementia pendent, compescendum pertinet; ita ea ejusdem potentia, quae gravissimis iis affectibus (CXCIV.) habilis compescendis, salutis reducendae, est, omnium, quae unquam corporibus humanis incumbunt, longe validissima est: quod vel hinc scire licet, quod, omnibus aliis, quibus vita sustentari solet, potestatibus nihil agentibus, ingruentis mortis impetum avertunt.

CCC. Stimulorum diffusibilium imbecilla maxime pars sunt, e vinis alba praeter madeirensensem et canarensensem, et rubra praeter oportoensem, destillata sic diluta, ut illorum vim exaequent, superentve paululum. His altiora sunt eadem haec mera; dein etiam altiora sunt, saepius destil-

lata.

lata. Quae tanto usque potentiora sunt, quanto magis aquosa pars destillando expellitur, alkoholus plus relinquitur.

CCCI. Altiolem in serie locum sibi vindicant, moschus, alkali volatile, camphora, de qua minus adhuc periculum certum factum est, opium, denique aether, qui in medicina, sicut in mundo, summam sedem occupat. E quibus tamen omnibus, nisi ubi, ut aliquando usuvenit, morando vim stimuli perdidere, eoque, alius in alium, renovandi operis causa, sufficiuntur, et per orbem quasi sic, ad extremam debilitatem propulsandum, itur, opii plerumque fermae satis in omnes usus medicos sunt.

CCCII. Cum omnibus his (CCLXXXIV. CCC. CCCI.) una victus ratio habenda est. Cumque in magna debilitate, et in hac positus morbis, nihil in sola, quae convenit, materia, nempe, carnea, firmi accipi possit, igitur, sed fluens aliquid utendum, validum, e carnea materia juscula parcius simul, pro debilitatis modo, sed saepius, una cum diffusibilibus stimulis, item gelatinae, danda: Dein, ubi per diffusibiles maxime stimulos, vires ex parte redierunt,

caro

caro firma prius, parcius quoque saepiusque, dein largius, et ex longioribus intervallis, sumenda, a diffusibilibus paulatim, et eadem ratione, recedendum.

CCCIII. Cum jam diffusibiles stimuli prorsus omittuntur, convalescensque status solito victui; solito vivendi generi, eique, quam bene valentes servare solent, administrationi, sic permittitur, ut major tamen, ne quid culpa committatur, adhibeatur cura; omnis conatus ut redeunti, ita nondum confirmato, robori aptandus (C.). Motus primum gestatio, dein exercitatio lenior, sed crebrior, esse debet; et hanc semper, ea lassitudo, quae citra fatigationem sudoremve fit, finire; somnus neque diutius justo, ne recta, neque non satis, ne eventu, debilitet, produci; cibi quam maxime alentes, sed non largius, ne ventriculi nimia adhuc incitabilitas, sine debito vigore deteratur (XXIV. XXVI.), adsumi, sed saepius tamen, ut illa paulatim, quod, solum ad idoneum vigorem reponendum pertinet, imminuatur (ibid.), et demum ad semiconsumptam (XXV.) redigatur, repeti; caloris id,
quod

quod stimulo est (CXII.), adhiberi, nimius pariter et frigus, quia pariter debilitant (CXV. CXVII), vitari; purus aër (CXLV.) quaeri, impurus (CXLVI.) caveri; mentis actio lenior (CXXXVIII. CXXXIX.), adfectuum moderamen (CXL. CXL I.), sensuum jucunditas, parari (CXLIII. CXLIV.), grata sodalitia, convivia laeta, celebrari; per amoena loca iter facitari, a concubitu temperari.

CCCIV. Ut noxae, morborum periculum vel ipsos facientes, alia in aliam partem, (XLIX.), paulo gravius incumbunt, eaque pars plerumque est, quam, quaeque, recta adficiunt (XCII.), ita potestates, quae pro remediis adhibentur, quo certius communis effectus universum corpus attingat, alio, alia, dirigendae sunt.

CCCV. Male sanguinis, quae debilitantium remediorum potentissima (CCI XIX. CCLXXXIII.) est, detractioni soli cujusvis morbi phlogistici curatio creditur; propterea quod, dum in vasis sanguiferis majoribus incitatio fatis, forsitan nimis, in extremis his et decoloribus, ut et reliquo

quo toto corpore, parum, imminuitur. Nec ejusdem cum alvi purgatione alternatio perfectum curandi genus est, quia, licet in majoribus sanguiferis vasis, innumerisque iis, quae suos in intestina profundunt humores, artariolis sive exhalatricibus, sive muciferis, satis superque incitatio nimia solvitur; neque perspiratoriis tamen arteriarum finibus, neque reliquo corpori, par debilitandi vis adhibetur. Exempli gratia, quae in ventriculum ducent, vascula suo distendente onere minus liberantur. Et etiam si vomitus, qui male in phlogisticis malis omitti, in asthenicis moveri solet, cum duobus auxiliis modo relatis conjungeretur; ne hoc tamen, ad incitationis aequalitatem praestandam, satis esset; utpote cum idem in perspiratoriis vasculis, qui relatus est, incitationis defectus, ac in reliquo corpore non vasculari, maneret. In phlogisticis igitur adfectibus gravioribus, post imminutam diathesin, in levioribus, ab initio, humorum relatis detractionibus adjectus sudor aequaliorem incitationis imminutionem, perfectiorem

tiorem morbi solutionem, praestabit. Nam, per hanc humoris detractionem, jam non solum e majoribus vasis sanguiferis, in interioribus corporis partibus, sed tam ex externae corporis, quam internae superficiei infinitis exitibus, humoris, ubique distendentis, et plurimum incitationis (CXXXI. ad CXXXIV.) parientis, immensa copia subducitur. Sed ne res quidem hic stat. Quoniam enim in levioribus malis phlogisticis cibi alentis (CXXXIV.) multum, in omnibus justo plus, adsumi potest; igitur, quantumvis sanguis, quantumvis caeteri humores imminuantur, si is cibus, qui solus (CXXXI.) ad sanguinem creandum pertinet, sumi non desinit, vasa etiam omnia pro sumpta copia iterum repleti, et nimiae incitationes fomite accendi, perstabunt. Ad quod incommodum prohibendum, et incitationem etiam aequalius toto corpore imminuendam, inedia vel materiae e plantarum genere sumptae (CXXVIII.), fluentisque concessio, maxime poterunt. Nec huc tamen res desinit. Si enim, omnibus quae praecepta sunt,

sunt,

sunt, cautis et firmatis, calor, stimulando nocens, extrinsecus ad summum corpus adspirare permittetur; is stimulus aliam incitationis, quantumvis caeteris curationis partibus bene et aequaliter imminutae, inaequalitatem creabit. Quapropter, cum phlogistica diathesis adeo a caloris, cutem recta adficientis stimulo pendeat (CXIII.), et hinc in cute prae caeteris locis vigeat; igitur, ad eam quam maxime aequaliter adimendam, vigenti propter calorem hic incitationi frigoris antiphlogistica vis opponenda est. Cumque omnia demum, fusius jam commonstrata, effecta sunt, ad aequalitatem tamen incitationis, secundae valetudini accomodae, reparandam, a mentis (CXXXVIII.), et adfectuum stimulis ut caveatur restat. Qui, ut plurimum, ad diathesin phlogisticam creandam, pertinet; ita cautus et prohibitus ad eam solvendam et aequalem, in qua salus integra posita est, incitationem reponendam, pariter valeat necesse est.

CCCVI. Si morborum phlogisticorum haftenus curatio, in sanguinis detracti-
one

one, alvi purgatione, et, in paucis casibus, refrigeratione, consistit, et aliae, de quibus fusius (CCCV.) dissertum est, observationes vel ex toto neglectae, vel leviter, obiter, et quasi nullius essent momenti, memoratae, nec, in curationibus quae sic praecipiebantur, ad ullum principium, reductae, sunt; quantum eorum cognitio tam in medendi usu, quam ratione, sit aucta, facile e supra (CCCIV. CCCV.) et alibi ante, per totum opus relatis, patebit; et nunc demum, tam naturam et rationem morborum phlogisticorum, quam medendi sive crassum imiatorium, seu rationalem, usum repertum exploratumque esse, constabit.

CCCVII. Quod de noxis morborum periculum ipsosve facientibus (CCCIV.) dictum est, id non solum ad phlogisticas, sed etiam asthenicas, pertinet. Quodque de asthenicis auxiliis dictum est, id de stimulantibus dicendum. Quae ubicunque recta admoventur, magis eam partem, et aliam alia, stimulant, incitationem adaugent.

A a

CCCVIII.

CCCVIII. Sic, in aſthenicis morbis, quo aequalius incitatio ſuſcitetur, robur reducatur, maxime diffuſibilibus ſtimulis (CCCI.) non ſidendum ſolis eſt. Nam, ut ea toto corpore incitationem quidem, ita in ventriculo gravius, augent. Hinc, etiam a curationis initio, cum nihil cibi prope accipi poteſt, et alii diuturniores, et naturales magis ſtimuli, imperfectiſſime admoventur; tamen, una cum illis, juſcula (CCCII.), dentur, et quam primum ad firmam carneam materiam feſtinetur (CCCIII.), oportet, et, ut idoneus ſtimulando calor admoveatur (CCXCI.) curandum eſt. Hac enim ratione tam internae, quam externae ſuperficie, rectiſſime conſulitur, et in duabus amplis regionibus incitatio ſuſcitur. Quin et eodem modo vaſorum inanitati, quae tanto magis in aſthenicis morbis, quanto gravioreſ ſunt, obtinet, paulatim, obviam itur. Nam, ut in ea ſanguinis, quae potentiſſima phlogiſticos morbos noxa excitans eſt, copia, cito medendi, ſanguine protinus detrahendo, poteſtas eſt; ita ad eam ejuſdem, quae in aſthenicis malis maxime nocet, penuriam

penuriam tollendam, et vasa replenda, sensim, paulatim, et gradatim quasi, duntaxat, aditus est.

CCCIX. Utraque sic corporis superficie CCCVIII.) curata, et vasis ex parte repletis; non satis tamen aequaliter augetur incitatio. Ad quod porro ex parte praestandum; eodem tempore maxime diffusibilis aliquis stimulus, puta, quaevis opii forma, (CCCI.), praebendus, et carnis alentissimae tantulum, quantum desiderari, sumi, digerique, possit (CCCII.), adjiciendum. Carnis dandae ratio ex recente de jusculis explicatione manifesta est. Sed minoris stimuli diffusibilis usus ex hoc pendet, quod “confectam quolibet uno stimulo incitabilitatem novus quilibet elicit,” et sic, ut porro variet effectus, efficit.

CCCX. Haecenus motus, quo omnes muscoli, qui, potissimum in summo corpore siti, sanguinem per venas ad cor contracti, percitant, stimulus parum suppetivit, eoque, tam propter vasorum inanitatem, quam ob sanguinis, deficiente hoc impulsu, tarditatem, incitatio non satis in
 omni

omni hoc spatio fuscitur. Postquam igitur vires adeo resectae sunt, ut jam cibi lautiores uberius sumi, jam moveri prius alienis instrumentis, dein suis, corpus possit, quorum illud gestatio, hoc exercitatio, dicitur; tum in pluribus punctis incitatio porro tollitur, aequaliorque ad summam evadit.

CCCXI. Postremi, qui ad incitationem toto corpore naturaliter exaequendam pertinent, stimuli, a mentis actione, adfectuum vi, et aëris etiam majore, quam qui in cubiculo clausis parabilis, est, puritate (CXXXVIII. ad CXLVIII.), proficiscuntur. Quo in convalescendi statu, eadem, quae supra, in phlogisticorum morborum decessione (CCCV.), dicta sunt, prorsus conveniunt.

CCCXII. Asthenica curatio in omnibus ejus partibus, sive ratio sive merus usus, spectatur, et sive causa et exitantes noxae, sive medendi consilium et auxilia, considerantur, prorsus nova est. An igitur, universa, quae hactenus tradita est, doctrina medicinam, hactenus conjecturalem, par-
rum

rum sibi constantem, sibi omnibus rebus repugnantem, ad justam scientiam, non mathematicis, quod unum tantum probationis genus est, sed naturalibus principiis, certoque sensuum testimonio firmatam, declarat ?

C A P.

C A P. XI.

Ut reliquarum omnium potestatum, in corpora viva agentium, eadem prorsus actio est, ita remediorum quoque prorsus eandem esse.

CCCXII. Quemadmodum communis potestatum incitantium effectus (XV.) idem prorsus esse, nempe, vitae propria (X.), id est, sensus, motus, mentis actio, et adfectus animi, compertus et exploratus est; quid enim calor, quid cibus, quid conditus hic, quid potio, quid sanguis, quid hinc secreti, decolores, humores, quid aër, e rebus externis; quid, ex ipsius corporis actionibus, contractio muscularis; quid cogitatio, quid animi adfectus, aliud faciunt, nisi, ut illas communes animantium actiones, suscitent, servent, et ut causa contineant? Et, quemadmodum, omnium

omnium earundem potestatum idem etiam opus esse, inde manifestum est; ad eundem enim effectum eandem causam, perpetua naturae lege, tendere, dandum est. Porro, quemadmodum hoc opus in stimulando positum est (XVII. XXII.), isque stimulus omnia vitae, secundam, adversam valetudinem, mediosque utriusque gradus, qui ad morbos opportunitas dicuntur, creat (XIX.); idem quoque tam in phlogisticis, quam asthenicis, morbis auxiliorum opus esse, fatendum. Si enim nihil secundam valetudinem inter et phlogisticos morbos, praeter nimiam in his incitationem (XXIII.), nihil inter illam et asthenicos morbos, nisi deficientem in his (ibid.), incitationem, interest; quid aliud adversus illos auxiliorum opus, quam ut nimiam incitationem imminuat (LXXXVIII.), adversus hos, nisi ut deficientem augeat (ibid.), esse potest.

CCCXIII. Quicquid idem efficit, quod alterum aut plura, ut id idem quod haec, haec idem quod illud, adeoque omnia idem sunt, necesse est. In phlogisticis
morbis

morbis sanguinis detractio ; supra infraque purgatio, sudor, inedia, corporis, mentis otium, animi tranquillitas, incitationem solam minuendo, salutem molliuntur.

CCCXIV. In asthenicis malis, stimulantia maxime, quae minus diuturna, minus diffusibilia, quae diuturniora sunt, ut opium et alia summo stimulo praedita, et item varia vini genera, remedia sunt. Imbecillius et majore mole stimulantia, ut cibus validus, hic conditus, sanguinis copia reparata, potio valida, sed pro victus parte sumpta, gestatio, tam corporis, quam mentis exercitatio, erectus ad vigorem animus, solam incitationem intentando, salutifera sunt,

C A P. XII.

Omnes quae vitam tuentur, potestates eadem esse.

CCCXV. Rursus, quae secundam ab omni parte valetudinem, potestates faciunt, tuentur, nonne eadem sunt, ac eae, quae nimia vi phlogisticos adfectus, deficiente asthenicos, et ad utrosque opportunitates, consimili ei, qua quaeque suos morbos, vi alteris majore, alteris minore, creant?

CCCXVI. Porro, ut omnia supra tradita docent, quae noxae morbos phlogisticos faciunt, eae asthenicorum remedia sunt; et, quae noxae hos faciunt, eadem illos tollunt.

CCCXVII. Sunt igitur omnes potestates, ullum vitae statum (IX.) sustinentes, eadem genere, magnitudine tantum va-

B b

riantes,

riantes (XXXIII. LXVI.) ; quod et de morborum auxiliis verum est (LXVII. LXXX. LXXXIX. ad XCIII.). Talis animantium vita (IX.) est. De qua quaecunque dicta sunt, eadem omnia ad plantarum vitam pertinent.

CCCXVIII. Sic, ut animantibus in omni vitae statu suae potestates incitantes (X. ad XIII.), in opportunitatibus et morbis suae noxae excitantes (LXII. LXVII. LXVIII. LXIX. LXXIII.), in morborum curatione suum utrique medendi consilium (LXXXVIII.), sua remedia (LXXXIX. XC. XCI.), sunt ; ita idem prorsus plantis omni ex parte accidit.

CCCXIX. Quas in omni vitae statu potestates incitantes sunt, calor, aer, humor, lux, ita admota, ut neque nimis, neque parum, agat.

CCCXX. Earundem (CCCXIX.) actio in stimulo quoque posita est, quo vitae hujus propria, sensus, motus aliquantum, viriditas, vigor, incrementum, status, decrementum, suscitantur. Quem statum causa continens est incitatio, potestatum incitantium communis effectus.

CCCXXI. Quin hic quoque, secundam valetudinem potestates (CCCXVIII.), iuste incumbentes, creant, copiosius parciusve admotæ, morbos horumve periculum, illæ in nimio, hæc in deficiente, stimulo positos, adducunt. Sic nimius et parvus humor, nimius calor et frigus, pari opere ad morbos et mortem, illi recta, hæc eventu, ducunt. Utque tenebrae, iusto majores, aut diuturniores, eventu debilitant; sic, quod noctes diebus, lux tenebris, alternis vicibus inter se succedunt; id eo naturæ consilio factum videtur, quo diuturnior splendidiorve jubaris vis, minus aut supra modum, aut ad extremum, stimulet, et sic sthenicos morbos, vel in indirecta debilitate positos, concitet.

CCCXXII. Neque sua plantis incitabilitas deest, quæ, pariter ac in animantibus, “ non in alia sedis parte alia est, nec e partibus constat, sed una toto corpore, et indivisa proprietas” (XLVII.). Quo fit, ut cuicumque plantæ parti potestas quæque sit admota, ejus effectus, siue nimius, siue iustus, siue deficiens, universam
tota

toto corpore incitabilitatem protinus adficiat.

CCCXXIII. Qui adfectus eadem quoque, qua in animantibus, inaequalitate fit, ut ibi, scilicet, major, quam in quavis alia pari parte, fit, quo recta potestas incitans incubuit. Utque ejus rei in animantibus duplex causa est, rectus in partem magis adfectam potestatis impulsus (XLIX.), et major hujus in cujusvis, quam alius paris partis, incitabilitate vis; sic idem in plantis fit. Et, quemadmodum, in cerebro, ventriculo, et intestinis, incitabilitas majorem impulsus potestatum, quam in plerisque aliis locis; habet rationem; sic illis partibus plantarum radix, quae a potestatibus incitantibus potentissime adficitur, respondet. Ad radicem, prae caeteris plantarum partibus humor confluit, calor illic optimus ille, qui nec nimius est, ad sthenicum adfectum, nec ad extremum nimius, ad indirectam debilitatem inclinans, nec deficit, quod frigus dicitur, rectam debilitatem inferens.

CCCXXIV.

CCCXXIV. Soli vero, per cujus foramina potestates relatae (CCCXXIII.) penetrant, solus usus est, eum filtri usum praestare; quo, neque, patulis nimis foraminibus, illae iusto copiosius descendant, et prius sthenicum, seu nimis luxuriantem, statum, dein indirectam debilitatem, pariant; neque, contractis foraminibus eadem, parum ad radicem receptae, indirectam debilitatem, seu contabescentem plantae statum, efficiant. Solum autem non necessarium ad aliquam plantarum vitam esse, plantae saepe, quodam tenus, in aqua pura viventes, confirmant. Quod idem pro filtro prodesse, arandi, glebas frangendi, argillam tenacem, calce, terra absorbente, dividendi, et foramina ejus laxandi; friabilem nimis fimo tenaciorem reddendi, tenuem pannis, lapidibus, tegendi, et sic calorem intus, sic humorem continendi, omnique ratione foramina contrahendi, prosper eventus arguit.

CCCXXV. Sic, quod arenosum omne solum pariter, et argillaceum, ubi illi non sic tenacitas datur, huic adimitur, sterile et

et infrugiferum fit, ratio manifesta est. Hinc ardentes aestates et regiones argilla-
 ceis agris, foramina claudendo, nocent; friabiles et macres, eadem contrahendo, juvant. Hinc humilibus terris, lautisque, quae circa plantarum radices humoris undique copiam conducunt, sicca tempora conveniunt, editis et tenue solum habentibus pluvialia respondent. Declives tractus et septentrionem spectantes, qui plerumque tenui et egeno solo sunt, arbores circumcirca passimque confitae, quin et lapidum nudorum, quos imprudens industria saepe cum noxa tollit, omnia tegentium, multitudo, calorem praestando, humorem retinendo, fovent protegentque. Quibus tamen, iis locis, quorum versus austrum et meridiem declivitas vergit, non pariter opus est, utpote qui a sole foveantur, a frigidis ventis defendantur, et austrilibus flatibus, qui rarius justo ficciores sunt, feliciore situ objiciantur.

CCCXXVI. Ut ad proprium redeatur propositum, ex iis, quae de plantarum cultu et natura dicta sunt, earum vitam

tam animantium vitae prorsus confimilem esse; incitatione, quam externae potestates solae praebent, quicquid in rebus vitale est; regi; nihil, ad vitam tuendam necessarium; cuilibet corpori vivo, sive animanti, sive plantae, insitam existere; easdem potestates; quae vitam primum conflant, deinde sustentant; ad interitum demum niti; vivere; vitam producere, consenescere, et mori; pariter naturale esse; unumquodque vivum corpus in eo quod gignit vivere, et sic animantium, sic plantarum secula renovari, rerum naturam permanere, vigere, et aeternam fieri; unoque verbo omnia rerum uno instrumento fabricata esse, discitur:

CCCXXVII. Ut planetarum, qui ad permanendum, et suos cursus per aevum continuandos, conformati sunt, meatus omnes ab hoc uno principio pendent, ut recta, quo modo cuncta projecta moventur, ferantur, dein assidue gravitatis, quae omnes adficit, vi deorsum detrahantur, et sic, ad summam, in orbitales motus omnes conjiciantur; sic in minoribus corporibus
vivis,

vivis, quibus majora illa replentur, animantibus, scilicet, et plantis, quorum ut universae species permanent, singula intereunt, quaecunque eorum actiones causa continet, has inchoans perficiensque, ea easdem, imminuit, labefactat, ac prorsus demum extinguit. Non igitur aliae potestates ad vitam et salutem, aliae ad morbos et interitum, natura comparatae sunt, sed omnes ad vitam quidem, sed coactu, ad mortem dein, sed sua sponte (LXXII.) feruntur.

VOLUMINIS PRIMI FINIS.

147 110

